

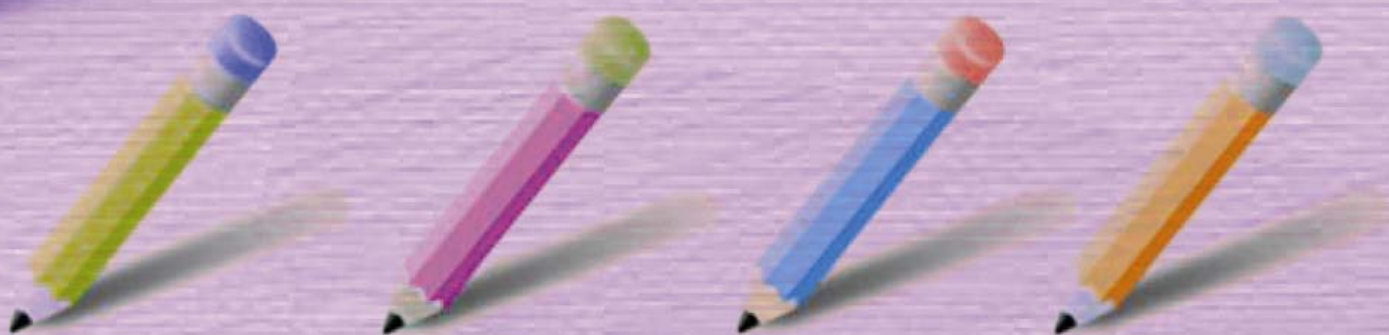

รังสิตสารสนเทศ

วารสารวิชาการบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2558

ISSN 0859-1814

<http://library.rsu.ac.th>

ISSN 0859-1814

ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์

ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์

ผศ.ดร.นเรศวร พันธราธร

ดร. พงศ์ภัทร อนุมติราชกิจ

รศ. วิสูตร จิระคำเกิด

ดร. อรรถวิท อุไรรัตน์

บรรณาธิการบริหาร

ดร. มลิวัดย์ ประดิษฐ์ธีระ

กองบรรณาธิการ

ผศ.ดร. วศิณ ชูประยูร

ผศ.ดร. โกวิท ทรัพย์พิศาล

ดร. จิรัชฌา วิเชียรปัญญา

พัชรา หาญเจริญกิจ

นฤมล พฤษศยศิลป์

รัตนาวรรณ ภาคโอสถ

ชะอ้อน พันธัน

ดาวรัตน์ แทนรัตน์

กาญจนา เพ็งคำศรี

สุริยัตยา บุญแสนแผน

ลมัย ประคองสี

ประทีป ชินบดี

พรศรี สุขการคำ

รูปเล่มและจัดพิมพ์

สำนักบริการและเทคโนโลยี

สารสนเทศ มหาวิทยาลัยรังสิต

รังสิตสารสนเทศ

ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2558

วารสารวิชาการของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยรังสิต

วัตถุประสงค์

- ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์และ สารสนเทศศาสตร์
- ส่งเสริมและเผยแพร่วิชาการด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางด้านวิชาชีพ และวิชาการ บรรณารักษศาสตร์

กำหนดออก

ปีละ 2 เล่ม (มกราคม - มิถุนายน และ กรกฎาคม - ธันวาคม)

อัตราค่าสมาชิก

จำหน่ายปลีก ฉบับละ 40 บาท

สมาชิกรายปี ปีละ 80 บาท

ติดต่อได้ที่ นางสาวชะอ้อน พันธัน

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยรังสิต

หมู่บ้านเมืองเอก ถ.พหลโยธิน อ.เมือง ปทุมธานี 12000

โทร. 0-2997-2200-30 ต่อ 3461

โทรสาร 0-2997-2200 ต่อ 3473

e-mail : chaon.p@rsu.ac.th

- วารสารรังสิตสารสนเทศยินดีเป็นเวทีในการแสดงความคิดเห็นและ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน โดยผู้อ่านทุกท่าน สามารถส่งบทความได้ที่ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยรังสิต
- ข้อความและเนื้อหาที่ปรากฏในวารสารรังสิตสารสนเทศ เป็นความคิดเห็นและทัศนะเฉพาะตัวของผู้เขียน จึงอยู่เหนือความรับผิดชอบของคณะผู้จัดทำ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความของวารสารรังสิตสารสนเทศ

รองศาสตราจารย์ ดร.ทัศนา หาญพล	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.ปัทมาพร เย็นบำรุง	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.สมทรง พฤติกุล	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.สมพร พุทธาพิทักษ์ผล	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ประภาวดี สืบสนธิ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
รองศาสตราจารย์ ดร.ปรัชญนันท์ นิลสุข	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ
รองศาสตราจารย์ สีสาน ทรัพย์ทอง	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ร่ำไพ เปรมสมิทธิ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญชฎิล พิศาลพงศ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชลภัสส์ วงษ์ประเสริฐ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทอดศักดิ์ ไม้เท้าทอง	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อารีย์ ชื่นวัฒนา	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
ดร.อารีย์ ธีฎกิจจานุกิจ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ดร.จอมขวัญ ผลภาชี	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
ดร.ชอุณหงส์ ไทยอุบลัมภ์	มหาวิทยาลัยรังสิต
ดร.ณกมล จันทร์สม	มหาวิทยาลัยรังสิต

ปรัชญา

สำนักหอสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการสร้างสรรค์นวัตกรรม

ปณิธาน

สำนักหอสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีทันสมัย และบริการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรม

พันธกิจ

สำนักหอสมุดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และแหล่งทรัพยากรสารสนเทศ ด้วยการเชื่อมโยงข้อมูลระบบเครือข่ายเทคโนโลยีอันทันสมัย ทำให้เกิดบริการที่มีประสิทธิภาพเพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ใช้บริการ สนับสนุนเป้าหมายของมหาวิทยาลัยที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ ในอันที่จะสรรค์สร้างงานวิจัยเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของสังคม

ท่านสามารถอ่านบทความวารสารรังสิตสนเทศได้ที่เว็บไซต์ของ

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยรังสิต

<http://library.rsu.ac.th>

รังสิตสารสนเทศ

ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม พ.ศ. 2558

ISSN 0859-1814

สารบัญ

หน้า

- ❖ บทบรรณาธิการ
- ❖ ความเข้าใจเรื่อง “ลิขสิทธิ์” เกี่ยวกับสิ่งพิมพ์
ในแวดวงบรรณารักษ์
โดย...วรัชยา สุนทรศารทูล และ อภิชัย อารยะเจริญชัย 7
- ❖ การมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุด
สถาบันอุดมศึกษาเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
โดย...สรวิทย์ ตั้งวงศ์ถาวรกิจ รศ. ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน
และ รศ. ธาดาศักดิ์ วชิรปรีชาพงษ์ 20
- ❖ การใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของนักศึกษาและอาจารย์
คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
โดย...โสเมศร์มี พิบูลย์มณี 42
- ❖ การจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี
ในห้องสมุดมหาวิทยาลัย
โดย...ลมัย ประคอนสี และ ผศ. ดร.พิมพ์วิภา ไพ ปรอมสมิทธิ์ 69

- ❖ ก้าวแรกกับจุดหมายเหตุ : ทรัพย์สินอันทรงคุณค่า 94
โดย...วาทีนี้ นิลงาม
- ❖ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน : แหล่งเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง 122
ของชุมชน
โดย...ดร. ปัญญา จันทโคต

บทบรรณาธิการ

วารสารรังสิตสารสนเทศ ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2558 ภายในเล่มประกอบไปด้วยบทความวิจัย บทความวิชาการ ที่มีเนื้อหาที่น่าสนใจและให้ความรู้ที่หลากหลาย อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน ได้แก่ บทความเรื่อง **ความเข้าใจเรื่อง “ลิขสิทธิ์”** เกี่ยวกับสิ่งพิมพ์ในแวดวงบรรณารักษ์ ซึ่งเป็นการให้แนวคิดในเรื่องของลิขสิทธิ์กับห้องสมุด บทความวิจัย เรื่อง **การมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล** การใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของนักศึกษาและอาจารย์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และ การจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ในห้องสมุดมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ยังมีบทความที่น่าสนใจ เรื่อง **ก้าวแรกกับจดหมายเหตุ : ทรัพย์สินอันทรงคุณค่า** และ **ศูนย์เรียนรู้ชุมชน : แหล่งเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน**

บทความทั้งหมดนี้ ได้รับความอนุเคราะห์จากผู้เขียนทุกท่าน ที่เสียสละ อดทนเวลาให้สามารถมีบทความดี ๆ มาเพื่อผู้อ่าน ทางกองบรรณาธิการ ขอกราบขอบพระคุณผู้เขียนทุกท่าน มา ณ โอกาสนี้ และหวังอย่างยิ่งว่า ผู้อ่านจะได้รับประโยชน์ ความรู้ ประสบการณ์ แนวคิดต่าง ๆ จากบทความที่น่าสนใจได้เป็นอย่างดี

กองบรรณาธิการ

ความเข้าใจเรื่อง “ลิขสิทธิ์” เกี่ยวกับสิ่งพิมพ์ ในแวดวงบรรณารักษ์

นางสาววรัชยา สุนทรสารทูล*

นายอภิชัย อารยะเจริญชัย**

บทคัดย่อ

ในปี 2558 วงการห้องสมุดและบรรณารักษ์มีการตื่นตัวและวิพากษ์วิจารณ์ถึงกฎหมายลิขสิทธิ์กันอย่างกว้างขวาง คือ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ฉบับที่ 2 และ 3 พ.ศ. 2558 ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานและการให้บริการของห้องสมุด บรรณารักษ์และผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดเกิดความกังวลและความไม่แน่ใจในการปฏิบัติงานที่อาจเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จนเป็นอุปสรรคสำคัญในการตัดสินใจดำเนินงานของห้องสมุด บทความนี้เป็นการวิเคราะห์ถึงเนื้อหาใน พ.ร.บ. ฉบับนี้ โดยมุ่งเน้นที่ทรัพยากรประเภทสิ่งพิมพ์เป็นสำคัญ

---

* หัวหน้างานสารสนเทศและห้องสมุดสตางค์ มงคลสุข คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

** บรรณารักษ์ หน่วยจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ งานสารสนเทศและห้องสมุดสตางค์ มงคลสุข คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Abstract

In 2015, the librarians have widely criticized the legal rights of the Copyright Act 1994 and the Copyright Act 2015, No. 2 and 3, which are relevant to operations and services. Librarians and library workers are concerned about their work process to the violation of this law. It has some impact in the library.

This article analyzes the content of this Act, focusing on library resources, a major publication.devices and to help adjust our library's image to look more modern.

ลิขสิทธิ์กับงานห้องสมุด

ลิขสิทธิ์ เป็นทรัพย์สินทางปัญญาอย่างหนึ่งซึ่งไม่มีรูปร่าง แต่สามารถถือเอาได้และกฎหมายให้ความคุ้มครอง โดยให้เจ้าของลิขสิทธิ์เป็นผู้มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (Exclusive Rights) ที่จะกระทำการใดๆ เกี่ยวกับผลงานสร้างสรรค์ที่สร้างขึ้น (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2547 : 7) ดังนั้น การออกกฎหมายเกี่ยวกับลิขสิทธิ์จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ ความคุ้มครองและปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและศีลธรรม ซึ่งบุคคลพึงได้รับจาก ผลงานที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นจากสติปัญญาของตน

สำหรับข้อกำหนดเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งพิมพ์ มี หลักฐานปรากฏมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 คือ ประกาศหอพระสมุดวชิรญาณ ร.ศ. 111 ระบุว่า การตีพิมพ์บางส่วนหรือทั้งหมดของหนังสือวชิรญาณวิเศษ¹ จะต้องได้รับอนุญาตจาก กรรมการสัมปาทิกสภา² เสียก่อน จึงกล่าวได้ว่าประกาศดังกล่าวเป็นกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับ

1. วชิรญาณวิเศษ เป็นวารสารที่ออกในนามหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระบรมราชตระกูล โดยมีกรรมการสัมปาทิกของหอพระสมุดฯ แต่ละปีเป็นผู้รับผิดชอบการจัดทำ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเครื่องแสวงหาความรู้ตลอดจนความบันเทิงแก่สมาชิกหอพระสมุดฯ

2. กรรมการสัมปาทิกสภา หมายถึง คณะกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณ

แรกของประเทศไทย เนื่องจากมีเนื้อหาให้ผู้สร้างสรรค์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการทำซ้ำ ดัดแปลง หรือเผยแพร่ผลงาน ต่อมาจึงมีการตรา พระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ พ.ศ. 2444 เพื่อให้ความคุ้มครองหนังสืออื่นๆ เพิ่มเติม และเมื่อประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญากรุงเบิร์นเพื่อคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ประเทศไทยจึงต้องมีกฎหมายที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและมีพัฒนาการเรื่อยมาตามลำดับ

กฎหมายลิขสิทธิ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2558 ฉบับที่ 2 และ 3 แม้จะประกาศใช้มานานกว่า 20 ปีแล้วก็ตาม แต่ยังมีประชาชนจำนวนหนึ่งที่ไม่ทราบ ไม่เข้าใจ หรือละเลยไม่ปฏิบัติตาม อย่างไรก็ตาม พ.ร.บ. ฉบับนี้ยังระบุว่า การกระทำบางประการจะได้รับการยกเว้นโดยไม่ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ อาทิ เพื่อการวิจัยหรือศึกษา ตีพิมพ์หรือวิจารณ์ผลงาน ใช้สำหรับการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา เป็นต้น

การยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์นั้นมีจุดประสงค์เพื่อรักษาความสมดุลระหว่างสิทธิของผู้สร้างสรรค์และประโยชน์ที่สังคมพึงได้รับจากงานที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น มิใช่เพื่อให้ผู้สร้างสรรค์หาประโยชน์แต่เพียงฝ่ายเดียว การปิดกั้นเช่นนั้นจะกลายเป็นการผูกขาดและไม่ได้ช่วยกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ๆ ขึ้นอีก แต่กฎเกณฑ์ของการกระทำที่เป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์กลายเป็นข้อถกเถียงถึงมาตรฐานของข้อกำหนดที่ไม่ชัดเจนว่ากรณีใดจึงจะถือว่าเป็นการละเมิดหรือได้รับการยกเว้น

ใน พ.ร.บ. ฉบับนี้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า “...การทำซ้ำโดยบรรณารักษ์ของห้องสมุดซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์หากการทำซ้ำนั้นมิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อหากำไร และได้ปฏิบัติตามมาตรา 32 วรรคหนึ่ง..” จึงกล่าวได้ว่าบรรณารักษ์เป็นผู้ได้รับสิทธิในการยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ สามารถทำซ้ำผลงานอันมีลิขสิทธิ์ได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้กรอบที่กำหนดและไม่ละเมิดมาตราอื่นๆ วิชาชีพบรรณารักษ์จึงนับเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจในการดำเนินการกับผลงานอันมีลิขสิทธิ์ ซึ่งแสดงว่าบรรณารักษ์จำเป็นต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาของ พ.ร.บ. ดังกล่าวอย่างถ่องแท้

บรรณารักษ์ “มีสิทธิ” และ “ไม่มีสิทธิ” ไต่ถาม

ห้องสมุดทุกแห่งมีพันธกิจหลักคือ การให้บริการและส่งเสริมการอ่าน ศึกษา ค้นคว้า และวิจัย แต่การดำเนินงานบางประการของห้องสมุดอาจเข้าข่ายการละเมิดลิขสิทธิ์ โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แม้ว่ากฎหมายจะระบุว่าให้สิทธิบรรณารักษ์ในการพิจารณาดำเนินการ ซึ่งจะต้อง “ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร” (สำนักกฎหมาย กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2558 : 18) และจะต้องไม่ละเมิดมาตราอื่นๆ ซึ่งในส่วนที่ 6 ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ มาตรา 34 ระบุว่า (สำนักกฎหมาย กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2558 : 22)

การทำซ้ำโดยบรรณารักษ์ของห้องสมุดซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์หากการทำซ้ำนั้นมิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อหากำไร และได้ปฏิบัติตามมาตรา 32 วรรคหนึ่ง ในกรณีดังต่อไปนี้

- 1) การทำซ้ำเพื่อใช้ในห้องสมุดหรือให้แก่ห้องสมุดอื่น
- 2) การทำซ้ำงานบางตอนตามสมควรให้แก่บุคคลอื่นเพื่อประโยชน์ในการวิจัยหรือการศึกษา

ด้วยภาระหน้าที่การให้บริการของห้องสมุด ทำให้บางครั้งบรรณารักษ์จำเป็นต้องดำเนินการทำซ้ำหรือดัดแปลง ซึ่งตาม พ.ร.บ. ระบุว่า (สำนักกฎหมาย กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2558 : 6-7)

การทำซ้ำ หมายถึงการคัดลอกไม่ว่าด้วยวิธีใดๆ เลียนแบบ ทำสำเนา ทำแม่พิมพ์ บันทึกเสียง บันทึกภาพ หรือบันทึกเสียงและภาพ จากต้นฉบับ จากสำเนา หรือจากการโฆษณาในส่วนอันเป็นสาระสำคัญ ทั้งนี้ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน...

ดัดแปลง หมายถึงทำซ้ำโดยเปลี่ยนรูปแบบใหม่ ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม หรือจำลองงานต้นฉบับในส่วนอันเป็นสาระสำคัญโดยไม่มีลักษณะเป็นการจัดทำงานขึ้นใหม่ ทั้งนี้ ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน...

การทำซ้ำหรือดัดแปลงที่เกิดขึ้นโดยห้องสมุด หากพิจารณาตามข้อความใน พ.ร.บ. จะพบว่า อนุญาตให้บรรณารักษ์ “ทำซ้ำ” ได้เท่านั้น ไม่มีข้อความตอนใดที่ระบุว่า อนุญาตให้ “ดัดแปลง”

การทำซ้ำหรือดัดแปลงโดยห้องสมุดจึงเกิดขึ้นเพื่อให้บริการและส่งเสริม การอ่าน การทำซ้ำมักเป็นการใช้สำหรับศึกษาค้นคว้าภายในห้องสมุด ส่วนการดัดแปลงนั้น อาจหมายถึงการซ่อมแซม เย็บเล่ม แปลงเอกสารสิ่งพิมพ์เป็นไฟล์ดิจิทัล ฯลฯ ซึ่งเป็นเรื่อง จำเป็นสำหรับห้องสมุด เนื่องจากสิ่งพิมพ์ที่ให้บริการอาจเสื่อมสภาพตามกาลเวลา จำเป็นต้องได้รับการซ่อมแซมหรือเพื่อการอนุรักษ์ โดยการกระทำดังกล่าวนี้จะไม่ถือเป็นการ ละเมิดลิขสิทธิ์หากอยู่ในขอบเขตของ มาตรา 32 และ 34 แต่บรรณารักษ์ต้องใช้ดุลยพินิจที่ รอบคอบก่อนกระทำการดังกล่าว ต้องมีเหตุผลเพียงพอที่จะทำซ้ำหรือดัดแปลง หากสิ่งพิมพ์ มีความจำเป็นต้องให้บริการเป็นจำนวนมาก ห้องสมุดควรพิจารณาสั่งซื้อในปริมาณที่ เหมาะสมแก่งบประมาณหรือความต้องการ การซื้อเพียงหนึ่งฉบับแล้วนำมาทำซ้ำโดยอ้าง สิทธิตาม มาตรา 34 ไม่สามารถทำได้และอาจเข้าข่ายกระทำการละเมิดลิขสิทธิ์ หาก สิ่งพิมพ์นั้นยังมีการตีพิมพ์หรือวางจำหน่ายโดยทั่วไป ก็จะเป็นการขัดต่อการแสวงหา ผลประโยชน์และกระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์อีกด้วย

การทำซ้ำเพื่อให้แก่ห้องสมุดอื่นนั้นก็สามารถทำได้โดย มาตรา 34 ระบุไว้ ชัดเจน แต่บรรณารักษ์ก็ไม่มีสิทธินำมาอ้างเพื่อใช้ในการแสวงหาทรัพยากรเพื่อให้บริการ เช่น ขอทำสำเนาหนังสือทั้งเล่มจากห้องสมุดอื่น หรือทำสำเนาหนังสือทั้งเล่มให้แก่ห้องสมุด อื่น โดยมีจุดประสงค์เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการสั่งซื้อ เช่นนี้ไม่สามารถกระทำได้ เพราะมี ผลกระทบต่อการตลาดหรือมูลค่าของงานลิขสิทธิ์ แต่สามารถทำซ้ำบางส่วนได้ โดยต้อง คำนึงถึงปริมาณและสัดส่วนของงาน

ส่วนการดัดแปลงนั้นยังต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วน แม้ว่า พ.ร.บ. ฉบับนี้ จะไม่ได้ระบุว่าให้สิทธิแก่บรรณารักษ์สามารถกระทำได้ แต่การดัดแปลงก็นับเป็นการทำซ้ำ รูปแบบหนึ่งตามความหมายที่ พ.ร.บ. ฉบับนี้ได้ให้ไว้ว่าหมายถึง “...ทำซ้ำโดยเปลี่ยนรูปแบบ ใหม่ ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม หรือจำลองงานต้นฉบับ...” บรรณารักษ์จึงมีสิทธิกระทำการโดย ได้รับความคุ้มครองตาม มาตรา 34

การดัดแปลงที่พบในห้องสมุดเกิดจากการซ่อมแซมหรือจัดทำใหม่ มีเหตุผล จากการเสื่อมสภาพของที่เกิดจากการใช้งานหรืออายุของสิ่งพิมพ์ จำเป็นต้องดัดแปลง เพื่อให้คืนสภาพ สามารถนำกลับมาให้บริการได้ตามปกติ หรือการจัดทำใหม่ แม้จะ

พยายามรักษาความเป็นต้นฉบับไว้เพียงใด สิ่งที่ยังคงเดิมคือเนื้อหา (Contents) แต่ลักษณะทางกายภาพย่อมไม่มีทางเหมือนต้นฉบับได้อย่างแน่นอน

โดยสรุปแล้วบรรณารักษรมีสิทธิโดยชอบในการทำซ้ำหรือดัดแปลงสิ่งพิมพ์ แต่ต้องไม่เป็นการละเมิดข้อกำหนดตาม มาตรา 34 อย่างไรก็ตาม บรรณารักษรมีสิทธิ์ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบทุกครั้งถึงเหตุผลและความจำเป็น บรรณารักษ์ไม่อาจทำซ้ำหรือดัดแปลงได้ตามต้องการในทุกครั้งไป ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและศีลธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากในการกำหนดชี้ชัดลงไปว่าความเหมาะสมที่ว่่านั้นคืออะไร

ห้องสมุดเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ไม่ใช่เจ้าของลิขสิทธิ์

สถานภาพของห้องสมุดที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่มีอยู่ในห้องสมุดอาจอยู่ในฐานะเจ้าของทรัพย์สิน หรือ ผู้ครอบครองทรัพย์สิน (ทรัพย์สินในที่นี้หมายถึงสิ่งพิมพ์) หรืออาจกล่าวได้ว่าห้องสมุดเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นเท่านั้น แต่ไม่ได้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ดังนั้นการกระทำใดๆ กับทรัพย์สินนั้นจึงมีขอบเขตจำกัดอยู่

ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ระบุความหมายของกรรมสิทธิ์ หมายถึง “ความเป็นเจ้าของทรัพย์สิน สิทธิทั้งปวงที่ผู้เป็นเจ้าของมีอยู่เหนือทรัพย์สินในอันที่จะใช้สอย จำหน่าย ได้ดอกผล ติดตามและเอาคืน รวมทั้งขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย” ดังนั้นการที่ห้องสมุดเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ จึงหมายถึงห้องสมุดมีสิทธิอันชอบในการได้ประโยชน์จากทรัพย์สิน เช่น หนังสือที่ห้องสมุดจัดซื้อมาเพื่อให้บริการ จึงมีสิทธิในการนำออกบริการให้ผู้ยืมกลับไปได้ หากผู้ใช้ไม่นำมาคืนก็มีสิทธิทวงคืนได้ ดำเนินการปรับได้ตามระเบียบของห้องสมุด นำออกจำหน่ายได้โดยมีระเบียบของหน่วยงานหรือระเบียบใดๆ รองรับ แต่ห้องสมุดไม่สามารถใช้ความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ทำซ้ำหรือดัดแปลงหนังสือเล่มนั้น หรือนำเนื้อหาภายในหนังสือเล่มนั้นไปใช้ เว้นแต่ห้องสมุดได้รับการอนุญาตหรือได้รับการโอนลิขสิทธิ์จากเจ้าของลิขสิทธิ์อย่างถูกต้อง

ห้องสมุดสามารถการทำซ้ำได้ โดยอยู่ในขอบเขตของสิทธิตาม พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 34 แต่หากห้องสมุดจัดซื้อหนังสือมา 1 เล่ม และทำซ้ำเพิ่มเป็น

จำนวนมากเพื่อออกให้บริการหรือเพื่อจำหน่าย โดยอ้างว่าเป็นกรรมสิทธิ์ เช่นนี้ไม่สามารถทำได้

แม้ห้องสมุดจะเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในสิ่งพิมพ์ก็ตาม แต่ก็สามารถกระทำการได้เพียงในขอบเขตของการใช้ประโยชน์จากสิ่งพิมพ์นั้น ไม่มีสิทธิ์ในการจำหน่าย ทิ้ง หรือ กระทั่งบริจาคโดยพลการ ในกรณีที่เป็นห้องสมุดภายใต้การกำกับของส่วนราชการ อาจต้อง ดำเนินการตาม ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. 2535 หมวด 3 การควบคุมและจำหน่ายพัสดุ และให้หน่วยงานส่วนที่รับผิดชอบงานพัสดุเป็นผู้ดำเนินการ หรือมีคำสั่งให้ห้องสมุดเป็นผู้ดำเนินการเองได้ เว้นเสียแต่จะมีข้อตกลงเป็นอย่างอื่น

ส่วนสถานภาพการเป็น ผู้ครอบครองทรัพย์สิน คือห้องสมุดเป็นเพียงผู้ ครอบครองทรัพย์สินชั่วคราว โดยมีได้เป็นเจ้าของ เช่น กรณีที่มีผู้ให้ยืมหนังสือเพื่อ จุดประสงค์บางประการ โดยมีข้อตกลงหรือเงื่อนไข ห้องสมุดจะสามารถใช้ประโยชน์ได้ เฉพาะตามที่เงื่อนไขกำหนด ไม่สามารถกระทำการอื่นใดนอกเหนือไปจากที่ตกลงไว้ได้

ข้อมูลการบริหารสิทธิ

พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 มีการเพิ่มเติมใน มาตรา 4 ระบุว่า ข้อมูลการบริหารสิทธิ หมายถึง “ข้อมูลที่บ่งชี้ถึงผู้สร้างสรรค์ งานสร้างสรรค์ นักแสดง การแสดง เจ้าของลิขสิทธิ์ หรือระยะเวลาและเงื่อนไขการใช้งานอันมีสิทธิ์ ตลอดจนตัวเลข หรือรหัสแทนข้อมูลดังกล่าว โดยข้อมูลเช่นนี้ติดอยู่หรือปรากฏเกี่ยวข้องกับงานอันมี ลิขสิทธิ์หรือสิ่งบันทึกการแสดง” ซึ่งมีได้มีการระบุว่าข้อมูลการบริหารสิทธิครอบคลุมงาน ประเภทสิ่งพิมพ์ด้วยหรือไม่อย่างชัดเจน เพียงแต่ใช้คำว่า งานสร้างสรรค์ จึงอาจเป็นข้อ ถกเถียงได้ถึงการกระทำที่อาจส่งผลกระทบต่อข้อมูลการบริหารสิทธิ

คำว่า “งานสร้างสรรค์” จึงควรหมายรวมถึงสิ่งพิมพ์ ดังนั้นบรรณารักษ์จึง จำเป็นต้องศึกษาถึงเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน ข้อมูลการบริหารสิทธิสำหรับสิ่งพิมพ์จึงหมายถึง ส่วนประกอบใดๆ ก็ตามในตัวเล่มหนังสือ ที่มีการบ่งชี้ถึงข้อมูลของเจ้าของลิขสิทธิ์ ผู้สร้างสรรค์ ผู้จัดพิมพ์ คือ ผู้แต่ง สถาบัน หรือ สำนักพิมพ์ รวมถึงข้อมูลในการจัดพิมพ์ เช่น ชื่อผลงาน ผู้สนับสนุน ข้อกำหนดต่างๆ รหัสประจำหนังสือ/วารสาร ประวัติผู้แต่ง คำนิยม ภาพประกอบ ปีที่พิมพ์ สถานที่พิมพ์ ฯลฯ ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีใช้สำหรับเผยแพร่และมีผลต่อ

สิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์หรือผู้สร้างสรรค์ เหล่านี้จะปรากฏที่ หน้าปก ปกใน กระดาษคลุมปก (Dust Jacket/Book Jacket) เป็นต้น

ใน พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 รวมถึงฉบับเพิ่มเติม พ.ศ. 2558 มิได้ระบุอย่างชัดเจนว่าข้อมูลการบริหารสิทธินั้นครอบคลุมงานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทใดบ้าง และข้อความที่ปรากฏถึงการกระทำอันเป็นการละเมิดข้อมูลการบริหารสิทธิที่ปรากฏใน พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 หมวด 2/1 ข้อมูลการบริหารสิทธิและมาตรการทางเทคโนโลยี มิได้กล่าวครอบคลุมถึงสิ่งพิมพ์ แต่บรรณารักษ์ยังคงต้องพิจารณาอย่างรอบคอบเพื่อระวังมิให้กระทำการใดๆ ที่จะสุ่มเสี่ยงเป็นการลบ เปลี่ยนแปลง หรือละเมิดข้อมูลการบริหารสิทธิ ซึ่งการกระทำบางอย่างอาจไม่เป็นการละเมิด แต่ควรคำนึงถึงศีลธรรมและผลกระทบถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์

การกระทำที่อาจเข้าข่ายการละเมิดข้อมูลการบริหารสิทธิโดยบรรณารักษ์ คือการนำเข้าหรือดัดแปลงสิ่งพิมพ์ ไม่ว่าจะเป็นการนำเข้าเล่มใหม่ การเย็บเล่ม การซ่อมแซม ซึ่งอาจมีการลบ เปลี่ยนแปลง หรือทำลายข้อมูลการบริหารสิทธิของสิ่งพิมพ์ไปบางส่วนหรือทั้งหมด แต่ทั้งนี้ใน มาตรา 53/3 ระบุถึงการกระทำที่มีให้ถือว่าเป็นการละเมิดข้อมูลการบริหารสิทธิ ข้อ 3 ว่า “การเผยแพร่ต่อสาธารณชนซึ่งงานหรือสำเนาอันมีลิขสิทธิ์ที่มีการลบหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลการบริหารสิทธิ โดยสถาบันการศึกษา หอจดหมายเหตุ ห้องสมุด หรือองค์กรแพร่เสียงแพร่ภาพสาธารณะ ที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อหากำไร”

ข้อกำหนดเกี่ยวกับข้อมูลการบริหารสิทธินั้น ได้กำหนดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่มีการใช้งานข้อมูลบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตกันอย่างแพร่หลาย แม้ว่า พ.ร.บ. ฉบับนี้ไม่ได้ระบุชัดเจนว่าข้อมูลการบริหารสิทธิครอบคลุมงานประเภทใดบ้าง เพียงแต่กล่าวโดยรวมว่า งานสร้างสรรค์ บรรณารักษ์ก็ควรระมัดระวังในการกระทำการใดๆ เพราะแม้จะไม่ได้เข้าข่ายการกระทำผิดโดยตรง แต่อาจส่งผลทางอ้อม หรือหากไม่เข้าข่ายการละเมิดข้อมูลการบริหารสิทธิ แต่ก็อาจเข้าข่ายการละเมิดลิขสิทธิ์ในมาตราอื่นๆ อยู่ดี

ขอบเขตการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์โดยบรรณารักษ์

การดำเนินงานต่างๆ ของห้องสมุดทุกแห่งล้วนมุ่งเน้นที่การให้บริการและส่งเสริมการอ่าน ศึกษา ค้นคว้า และวิจัย เผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชนเพื่อประโยชน์แห่ง

การศึกษา จึงได้มีการกำหนดข้อยกเว้นสำหรับห้องสมุดไว้ในการกระทำใดๆ กับงานอันมีลิขสิทธิ์ (มาตรา 34) แต่ไม่ได้หมายความว่าบรรณารักษ์จะสามารถทำได้ทุกอย่างโดยอ้างสิทธิการยกเว้นดังกล่าว ในทางกลับกัน บรรณารักษ์ควรพิจารณาอย่างรอบคอบในการตัดสินใจดำเนินการใดๆ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการใช้บริการแก่ผู้ใช้

การทำซ้ำหรือดัดแปลงสิ่งพิมพ์ในการให้บริการของห้องสมุด เมื่อมีการรณรงค์เกี่ยวกับ พ.ร.บ. ฉบับนี้ จึงเกิดความกังวลว่าอาจเข้าข่ายละเมิด พ.ร.บ. ทั้งสองกรณีล้วนแต่เป็นการกระทำที่เชื่อมโยงกัน และบรรณารักษ์สามารถกระทำได้ เนื่องจากการดัดแปลงคือทำซ้ำประเภทหนึ่ง ใน พ.ร.บ. ระบุชัดเจนว่าการดัดแปลงคือ “การทำซ้ำ” โดยเปลี่ยนรูปแบบ หากการทำซ้ำมุ่งเน้นที่เนื้อหา (Contents) การดัดแปลงจึงว่าด้วยเรื่องของกายภาพ เช่น นำวารสารฉบับปลีกจำนวนหนึ่งมาเย็บรวมใหม่ แต่ยังคงวารสารต้นฉบับเดิมไว้ไม่ได้ทำสำเนาซ้ำ จึงแปรสภาพจากวารสารเล่มปลีกเป็นวารสารเล่มเย็บ หรือการเข้าเล่มใหม่จากหนังสือปกอ่อนกลายเป็นหนังสือปกแข็ง ที่เปลี่ยนไปคือลักษณะทางกายภาพของตัวเล่ม ขณะที่กระดาษส่วนเนื้อหายังคงเดิม เป็นต้น

ดังนั้นบรรณารักษ์จึงไม่ควรต้องกังวลในเรื่องนี้ ตรงไปตรงมาที่ยังอยู่ในขอบเขตที่กำหนด ข้อมูลที่ปรากฏในเอกสาร คู่มือการใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรม เผยแพร่โดยกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ มีรายละเอียดในหัวข้อ การใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรมในการเรียนการสอน ระบุไว้ว่า “...ร่างคู่มือดังกล่าวมีข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เฉพาะผู้สอนและผู้เรียนตามมาตรา 32 และมาตรา 33 ไม่รวมถึงข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่กฎหมายอนุญาตให้บรรณารักษ์ห้องสมุดกระทำการแก่งานอันมีลิขสิทธิ์โดยไม่ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 34 ...” ตรงนี้ควรระวังและพิจารณาให้รอบคอบว่าการใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรมนั้นหมายถึง “ผู้สอนและผู้เรียน” เท่านั้น บรรณารักษ์มิได้อยู่ในฐานะทั้งผู้สอนและผู้เรียน แต่อยู่ในฐานะผู้ให้บริการและสนับสนุนการเรียนการสอน ซึ่งได้สิทธิกระทำการโดยชอบอยู่แล้ว (มาตรา 34) ดังนั้นการที่บรรณารักษ์กระทำการใดๆ โดยอ้างสิทธิการใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรมจึงทำไม่ได้ เว้นแต่บรรณารักษ์จะทำหน้าที่เป็นผู้สอนหรือผู้เรียนตามที่ระบุ

คู่มือการใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรม ฉบับนี้เป็นเพียงแนวทางและเป็นพื้นฐานในการพิจารณางานลิขสิทธิ์ไปใช้ จึงเป็นเพียงหลักเกณฑ์เบื้องต้นเท่านั้น บรรณารักษ์ต้อง

ตอบตัวเองให้ได้ว่ากำลังใช้งานอันมีลิขสิทธิ์นั้นในฐานะอะไร หากใช้เพื่อการดำเนินงานของห้องสมุดสำหรับให้บริการ ก็สามารถกระทำได้ แต่หากใช้เพื่อจุดประสงค์อื่นก็ต้องคำนึงถึงแนวทางที่ได้ระบุไว้ด้วย

ความไม่ชัดเจนบางประการของเนื้อหา

ปัญหาที่พบบ่อยคือความไม่เข้าใจในเนื้อหาของ พ.ร.บ. บรรณารักษะในฐานะประชาชนทั่วไปอาจมีความเข้าใจคลาดเคลื่อน เนื่องจากภาษาที่ใช้มีลักษณะเฉพาะ อาจสร้างความเข้าใจผิด ในรูปประโยคเดียวกันอาจตีความได้หลากหลายทั้งในมุมมองของนักกฎหมาย นักภาษาศาสตร์ หรือประชาชนทั่วไป

การตีความกฎหมายโดยทั่วไปแล้วจะมีการตีความตามตัวอักษร (Textual Approach) และการตีความตามเจตนารมณ์ (Purposive Approach) ด้วยเหตุที่กฎหมายได้มีการบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร การตีความกฎหมายจึงต้องดูตัวอักษรเป็นหลักเสียก่อนแล้วจึงค่อยไปถึงการตีความตามเจตนารมณ์ ซึ่งยิ่งสร้างความสับสนว่าแล้วใครจะเป็นผู้ตีความถึงข้อความหรือเจตนารมณ์ดังกล่าว อีกทั้งการใช้คำในภาษากฎหมายที่บางครั้งมีลักษณะเป็นนามธรรม ยิ่งสร้างความสับสนได้มากเช่นกัน

ตัวอย่างเช่น ในส่วนที่ 6 ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ มาตรา 32 “...ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร...” (สำนักกฎหมาย กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2558 : 18) หรือ มาตรา 34 “...การทำซ้ำงานบางตอนตามสมควรให้แก่บุคคลอื่น...” (สำนักกฎหมาย กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2558 : 22) หรือ ปริมาณการใช้งานลิขสิทธิ์ที่ระบุใน คู่มือการใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรมว่า “...สำเนาที่สร้างขึ้นจะต้องไม่ยาวจนเกินไป...” (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2558 : 16) เหล่านี้ล้วนแต่ไม่สามารถกำหนดความชัดเจนได้เลยว่าเท่าใดจึงจะเรียกว่า เกินสมควร ตามสมควร หรือ ไม่ยาวจนเกินไป

หรือความเป็นจริงทางปฏิบัติในการกำหนดปริมาณการใช้งานลิขสิทธิ์ เช่น 1 บท (chapter) จากหนังสือ 1 เล่ม บทความ (article) 1 บท จากนิตยสาร/วารสาร หรือ หนังสือพิมพ์ (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2558 : 15) หรือเกณฑ์การพิจารณาการใช้งานลิขสิทธิ์ ข้อ 5.3 ปริมาณและเนื้อหาที่เป็นสาระสำคัญที่ถูกนำไปใช้เมื่อเปรียบเทียบกับเนื้อหา

ทั้งหมด (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2558 : 11) โดยได้อธิบายเพิ่มเติมว่า แม้จะนำไปใช้ในปริมาณน้อยแต่หากเป็นสาระสำคัญหรือหัวใจของงานชิ้นนั้น ก็อาจเข้าข่ายไม่เป็นธรรมได้ทั้งหมดนี้แทบเป็นไปได้เลยที่จะปฏิบัติตาม คงยากที่จะอาศัยเพียงหนึ่งบทความจากหนังสือทั้งเล่มเพื่อการทำวิจัย หรือการไม่เลือกใช้ส่วนที่เป็นสาระสำคัญ เพราะหากไม่มีความสำคัญแล้ว นักวิจัยก็ไม่เหตุผลที่จะใช้งานลิขสิทธิ์ชิ้นนั้น แม้จะมีการระบุว่าแนวทางดังกล่าวเป็นเพียงพื้นฐานในการพิจารณางานลิขสิทธิ์มาใช้ แต่กลับยังสร้างความสับสนให้แก่ประชาชนมากขึ้นกว่าเดิม

การกระทำที่เข้าข่ายละเมิด พ.ร.บ. อาจถูกโต้แย้งได้ทั้งจากการตีความตามตัวอักษรหรือตามเจตนารมณ์ ฝ่ายที่เห็นควรเอาผิดอาจอ้างว่าต้องถือตามตัวบทกฎหมายทุกคำตามตัวอักษรอย่างเคร่งครัด ขณะที่ฝ่ายที่โต้แย้งอาจอาศัยการตีความทางภาษาศาสตร์หรือเจตนารมณ์ในการนำไปใช้ซึ่งไม่อาจวัดเป็นมาตรฐานมาหักล้างได้อีก แม้กฎหมายจะพยายามอย่างยิ่งในการรักษาสสมดุลระหว่างเจ้าของลิขสิทธิ์และผู้นำนงานอันมีลิขสิทธิ์ไปใช้ แต่ก็ปฏิเสธถึงความเห็นต่างระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่ได้เช่นกัน

สรุป

ลิขสิทธิ์ นับเป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่งที่ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเรื่องอื่นๆ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้ระบุไว้ในมาตรา 86 (2) “...ส่งเสริมการประดิษฐ์หรือการค้นคิด เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ รักษาและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย รวมทั้งให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา...” พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ จึงได้ตราขึ้นเพื่อให้ความคุ้มครองแก่ผู้สร้างสรรค์ให้ได้รับสิทธิและผลประโยชน์ตามความเหมาะสม ขณะเดียวกันก็เป็นการส่งเสริมกำลังใจให้เกิดการสร้างสรรค์และเผยแพร่ผลงานให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ห้องสมุดเป็นหน่วยงานที่ให้บริการและส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าอย่างเสรี จึงอาจเกิดการละเมิดลิขสิทธิ์จากผู้ใช้บริการโดยรู้เท่าไม่การณ การสร้างจิตสำนึกและรณรงค์ให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม จึงอาจเป็นหนทางที่เหมาะสมและเป็นไปได้มากที่สุดที่บรรณารักษ์จะกระทำได้ ในขณะเดียวกันการดำเนินการใดๆ โดยบรรณารักษ์จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ แม้ว่าจะได้สิทธิในการยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ก็ตาม

บรรณานุกรม

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา. **คู่มือการใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรม**. ม.ป.ท., 2558.
- กรมทรัพย์สินทางปัญญา. **ความรู้ลิขสิทธิ์ : ลิขสิทธิ์คืออะไร?** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2547.
- ชำนาญ จันทรเรือง. **ภาษาคน ภาษากฎหมาย**. [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา : <http://www.prachatai.com/journal/2006/06/8625> (7 ธันวาคม 2558)
- นุชทิพย์ ป.บรรจงศิลป์. "ปัญหาลิขสิทธิ์ในวงการวิชาการ" **สุทธิปริทัศน์**. 11,32- 33 (ตุลาคม 2539 – พฤษภาคม 2540) : 113-130.
- รศสุคนธ์ โกกุล. **ความรู้และการใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ในงานด้านวรรณกรรมสำหรับบรรณารักษ์ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550.
- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. 2535. [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา : http://www.tu.ac.th/org/ofrector/planning/m1_m8/01_2535.pdf (7 ธันวาคม 2558)
- วัล ดิงสมิตร. "การศึกษาหรือวิจัยอันเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์." **วารสารกฎหมายสุโขทัยธรรมาธิราช**. 13,1 (มิถุนายน 2544) : 82-95.
- วัล ดิงสมิตร. "ธรรมเนียมในงานอันมีลิขสิทธิ์" **วารสารกฎหมายสุโขทัยธรรมาธิราช**. 13,2 (ธันวาคม 2544) : 69-79.
- วิวัฒน์ วงศกิตติรักษ์. **ระบบ Fair Use ภายใต้กฎหมายลิขสิทธิ์ไทยกับประสิทธิภาพในการป้องกันการผูกขาด**. รายงานการอบรมหลักสูตร ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 8 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม. ม.ป.ท., 2553.
- สถณี อาชาวานันทกุล. **กลไก "คุ้มครอง"+"ส่งเสริม" งานสร้างสรรค์ : ว่าด้วยกฎหมายลิขสิทธิ์**. [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา : <http://thaipublica.org/2015/08/new-copyright-law> (7 ธันวาคม 2558)

บรรณานุกรม (ต่อ)

สำนักกฎหมาย กรมทรัพย์สินทางปัญญา. พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2558. ม.ป.ท., 2558.

อรุณ ประดับสินธุ์. คัมภีร์ลิขสิทธิ์ : 180 คำถามที่จำเป็นต้องไขคำตอบ. กรุงเทพฯ : พสุธา, 2554.

การมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของ
ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร
และปริมณฑล

User Participation in Information Services of Private
University Libraries in Bangkok Metropolis and the Vicinities

สรวิทย์ ตั้งวงศ์ถาวรกิจ*

นำทิพย์ วิภาวิน**

ธาดาศักดิ์ วชิรปรัชญาพจน์***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของ

---

*นักศึกษาระดับปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช E-mail: sorravee.t@bu.ac.th

** Ph.D. รองศาสตราจารย์ แผนกวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช E-mail: nwipawin@gmail.com

*** รองศาสตราจารย์ (ภาคพิเศษ) ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ E-mail: Tadasak@swu.ac.th

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (3) เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และ(4) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คืออาจารย์ และ นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 21 แห่ง ในปีการศึกษา 2557 จำนวน 222,854 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 384 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า (1) สภาพการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=2.97$) โดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมบริการการอ่านในระดับมาก ($\bar{x}=3.43$) รองลงมาคือการมีส่วนร่วมในเครือข่ายทางสังคมออนไลน์ของห้องสมุด ($\bar{x}=3.20$) (2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศมี 3 ปัจจัยได้แก่ ปัจจัยด้านการวางแผนกิจกรรม ปัจจัยด้านการบริการ และปัจจัยด้านประโยชน์ที่ได้รับ พบว่า ทุกปัจจัยมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในทางบวกโดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (3) เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้ใช้จำแนกตามสถานภาพและระดับการศึกษาพบว่าแตกต่างกันทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 แต่ผลการเปรียบเทียบรายคู่ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้ใช้จำแนกตามความถี่ในการใช้ พบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ (4) ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของผู้ใช้โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการบริหาร ($\bar{x}=2.61$) ด้านผู้ใช้ ($\bar{x}=2.61$) และด้านผู้ให้บริการ ($\bar{x}=2.48$)

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของผู้ใช้ บริการสารสนเทศ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the general condition of provision of information services of Private University Libraries in Bangkok Metropolitan Region; 2) to study factors affecting user participation in provision of information services of Private University Libraries in Bangkok Metropolitan Region; 3) to compare user participation in provision of information services among various Private University Libraries in Bangkok Metropolitan Region; 4) to study problems and obstacles for users participating in provision of information services of Private University Libraries in Bangkok Metropolitan Region. This research was a survey. Out of 222,854 instructors and students from private universities in Bangkok Metropolitan Region in academic year 2014, the sample consisted of 384 instructors and students chosen through simple random sampling. The instruments used were questionnaires. Statistics were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test and One Way ANOVA.

The results showed that: (1) The general condition of user participation in information services of Private University Libraries was at a moderate level ($\bar{x} = 2.97$). Users participate in reading service activities at a high level ($\bar{x} = 3.43$), followed by library networking online ($\bar{x} = 3.20$). (2) Factors affecting user participation in information services of Private University Libraries were the activity planning aspect, service aspect and expected outcome aspect, which were found to be statistically significant at a level at .01. (3) Comparing user participation in

Information Services by status and education background found the overall significantly different, but by frequency was found no statistically significant difference at .05. (4) The problems and obstacles in user participation overall were at a moderate level, in areas such as the administrative aspect ($\bar{x} = 2.61$), user aspect ($\bar{x} = 2.61$) and service provider aspect ($\bar{x} = 2.48$).

บทนำ

การบริการสารสนเทศเป็นพันธกิจสำคัญของห้องสมุด แบ่งเป็น 2 ประเภท คือการบริการโดยตรง อันได้แก่การตอบคำถามทั่วไป และบริการทางอ้อม ได้แก่ การช่วยสืบค้นหนังสือ หรือวัสดุอื่นๆให้ผู้ใช้สารสนเทศเฉพาะด้านตามที่ต้องการ ซึ่งหมายรวมถึงการบริการค้นหาสารสนเทศอย่างกว้างขวาง การบริการค้นหาที่อยู่ของสารสนเทศที่ต้องการ การบริการจัดหาสารสนเทศที่ผู้อ่านต้องการ การบริการช่วยเหลือแนะนำผู้อ่าน การบริการจัดเตรียมการผลิต การบริการสำเนาเอกสารที่ผู้อ่านต้องการ และการบริการอ้างอิงที่เสนอแนะให้ผู้อ่านไปสู่แหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง (สุวรรณ อภัยวงศ์, 2543 : 29 - 36)

บริการสารสนเทศ (Information Service) หมายถึง การที่ห้องสมุดได้จัดบริการทรัพยากรสารสนเทศในรูปแบบต่างๆให้ผู้ใช้บริการห้องสมุดได้รับสารสนเทศตามความต้องการ ซึ่งหัวใจของงานห้องสมุดคือ การบริการสารสนเทศเพื่อให้ผู้ใช้บริการได้รับข้อมูลที่ต้องการ สารสนเทศทุกรูปแบบได้อย่างรวดเร็ว และตรงตามความต้องการไม่ว่าจะอยู่ในรูปสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (น้ำทิพย์ วิภาวิน, 2546 : 93)

ปัจจุบันเมื่อสังคมเปลี่ยนไป พฤติกรรมของผู้ใช้เปลี่ยนแปลง ห้องสมุดจึงต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริการสารสนเทศเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้เพื่อให้ได้รับสารสนเทศที่ถูกต้อง สมบูรณ์อย่างสะดวกรวดเร็ว แนวคิดของการบริการเชิงรุก หรือ

Proactive จึงมีบทบาทสำคัญในงานบริการของห้องสมุดซึ่งได้แก่ การคิดก่อนล่วงหน้า และ ทำก่อนล่วงหน้า ก่อนที่ผู้ใช้บริการจะร้องขอ ห้องสมุดจึงต้องมีมาตรการในเชิงรุกเพื่อให้ เข้าถึงผู้รับบริการ รวมถึงการที่เชิญชวนผู้ใช้บริการให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดบริการ สารสนเทศในห้องสมุด

การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การเข้าร่วมของบุคคลต่างๆ ในการ ดำเนินการ ร่วมฟัง ร่วมคิด ร่วมออกความคิดเห็น ร่วมสำรวจปัญหา ร่วมในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมจะก่อให้เกิดการระดมพลังสมอง เป็นการบริหารที่สนองความต้องการของ มนุษย์ ร่วมแบ่งปันการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกันและรับผลประโยชน์ร่วมกัน (ละเอียด รามคุณ, 2554 : 18)

ผู้ใช้บริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา อันประกอบไปด้วย อาจารย์ และนักศึกษา ดังนั้นการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ จึงหมายถึงการที่ผู้ใช้อย่างข้างต้นได้เข้ามามี บทบาททั้งในฐานะการเป็นผู้ใช้บริการสารสนเทศหรือผู้รับผลประโยชน์ คือทั้งด้านการใช้ บริการและการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งได้แก่ บริการพื้นฐาน เช่น การอ่าน การยืม - คืนทรัพยากร การตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า การถ่ายสำเนาเอกสาร และคู่มือการใช้บริการ เป็นต้น บริการเฉพาะหรือบริการที่จัดให้บริการเฉพาะกลุ่ม เช่น บริการบรรณนิเวศและ สารละสิ่งเขป บริการหนังสือจอง บริการยืมระหว่างห้องสมุด บริการค้นข้อมูลจากฐานข้อมูล ออนไลน์ บริการชมภาพยนตร์ การจัดการอบรมสัมมนาหรือใช้ห้องประชุมบริการ คอมพิวเตอร์ บริการอินเทอร์เน็ต เป็นต้น และกิจกรรมที่ผู้ใช้มีส่วนร่วมซึ่งประกอบไปด้วย กิจกรรม 4 กลุ่ม คือกิจกรรมส่งเสริมการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ เช่น การเลือกหรือ รวบรวมเสนอซื้อทรัพยากรสารสนเทศเข้าห้องสมุด กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ซึ่งเป็นกิจกรรม ที่จูงใจให้สนใจในการอ่านและเกิดนิสัยรักการอ่าน ได้แก่ การตอบปัญหาจากหนังสือ กิจกรรมการจัดแสดงหนังสือใหม่ การออกร้านขายหนังสือ กิจกรรมสวดมนต์นักอ่าน กิจกรรม

ส่งเสริมความรู้เรื่องห้องสมุดและส่งเสริมการใช้ห้องสมุด เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้รู้จักห้องสมุดในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ได้แก่ การแนะนำการใช้ห้องสมุด การปฐมนิเทศ การใช้ห้องสมุด การนำชมห้องสมุด การฝึกอบรมการสืบค้น เป็นต้น กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้การสอนในรายวิชาต่างๆ ได้แก่ การจัดนิทรรศการรายวิชา การตอบปัญหาชิงรางวัล การจัดบอร์ดเสริมความรู้ กิจกรรมเพื่อส่งเสริมการใช้บริการสารสนเทศ ได้แก่ กิจกรรมการตลาดห้องสมุด เช่น Ask Librarian , Book Delivery และการแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ทางห้องสมุดผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์

การมีบทบาทในฐานะการเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมออกความเห็น ให้ข้อเสนอแนะในการจัดบริการ คือด้านการจัดการ ได้แก่ด้านการบริหาร ประกอบด้วย การกำหนดนโยบาย แผน และระเบียบของห้องสมุด การพิจารณาจัดซื้อจัดหา ทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด การมีส่วนร่วมในการประเมินผลและนำผลประเมินและข้อเสนอแนะมาเป็นข้อมูลในการจัดบริการ การจัดการความรู้ การประกันคุณภาพ การจัดการความเสี่ยง การเป็นกรรมการห้องสมุด และด้านการบริการและกิจกรรม ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการจัดกิจกรรมของห้องสมุด การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์กับห้องสมุด เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศภายในห้องสมุดจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งต่อการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริการ โดยต้องคำนึงถึงความต้องการ ตลอดจนปัญหาต่างๆ จากผู้ให้บริการ เพื่อให้การจัดบริการสารสนเทศแบบมีส่วนร่วมของห้องสมุดเกิดประโยชน์สูงสุด

จากการศึกษาการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ยังไม่พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบแต่งานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในเรื่องอื่นๆ อาทิ การมี

ส่วนร่วมในการเลือกหนังสือเข้าห้องสมุด การจัดการทรัพยากรสารสนเทศ ความร่วมมือระหว่างอาจารย์กับบรรณารักษ์ในการบริการห้องสมุด การมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการบริหารงาน เป็นต้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเภทอื่นๆ แล้วสรุปได้ดังนี้

1. กิจกรรมที่ผู้ใช้มีส่วนร่วมซึ่งเป็นกิจกรรมที่ห้องสมุดจัดขึ้นเพื่อให้ผู้ใช้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมกับห้องสมุด ได้แก่

1.1 กิจกรรมส่งเสริมการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ จากงานวิจัยของ สุภัทราภรณ์ กุลภา (2547) พบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการเลือกหนังสือสอดคล้องกับงานวิจัยของ สันทนา กุลรัตน์ (2556) และ วอลเธอร์ (Walther, 2003, Online) ที่พบว่า ความร่วมมือด้านการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศเป็นด้านที่มีความร่วมมือมากที่สุดและ บรรณารักษ์คณาจารย์ ตลอดจนผู้ใช้บริการห้องสมุด ควรมีกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน และมีส่วนร่วมในการจัดหาทรัพยากรและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรรพรรณ เป้าจตุรัส (2553) และ ดูคาส (Ducas, 2004) ที่พบว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่จัดบริการเสนอแนะทรัพยากรสารสนเทศโดยมี วัตถุประสงค์หลักเพื่อจัดหาทรัพยากรสารสนเทศให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ ทรัพยากรสารสนเทศและความร่วมมือที่บรรณารักษ์ได้รับจากอาจารย์ระดับสูงสุด คือการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศ

1.2 กิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอน จากงานวิจัยของ สันทนา กุลรัตน์ (2556) พบว่า ความร่วมมือด้านการสอนการรู้สารสนเทศของอาจารย์และบรรณารักษ์ต่ำสุด

2. การมีส่วนร่วมในการบริหารงาน

จากงานวิจัยของ ละเอียด รามคุณ (2554) ผู้ใช้บริการมีสภาพการมีส่วนร่วม ความต้องการมีส่วนร่วม และปัญหาการมีส่วนร่วม ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อย ขัดแย้งกับผลการวิจัยของ บุญชนันท์ จันทรสุวรรณ (2552) ที่ได้วิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมี

ส่วนร่วมในการบริหารสำนักวิทยบริการและ เทคโนโลยีสารสนเทศ ในมหาวิทยาลัยราชภัฏ
เขตภูมิศาสตร์ภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารสำนักวิทยบริการ
และเทคโนโลยี สารสนเทศ ในมหาวิทยาลัยราชภัฏเขตภูมิศาสตร์ภาคใต้ โดยภาพรวมอยู่ใน
ระดับมาก

จากการศึกษาการวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการจัดบริการ
สารสนเทศนั้นเป็นวิธีการที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการปฏิบัติงาน และ
การจัดบริการแบบมีส่วนร่วมนั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทุกระดับและทุกหน่วยงาน
ตามความสามารถและความพร้อมของแต่ละหน่วยงาน แต่ทั้งนี้ต้องเริ่มจากศึกษาสภาพ
ความต้องการตลอดจนปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้การจัดบริการแบบมีส่วนร่วมนั้นให้เกิด
ประโยชน์สูงสุดทั้งผู้ให้บริการและผู้ให้บริการ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมระหว่างผู้ให้บริการ
ที่เป็นอาจารย์กับบรรณารักษ์ยังทำให้ห้องสมุดจัดบริการสารสนเทศได้ตรงตามความ
ต้องการผู้ให้บริการในด้านการจัดการทรัพยากรเข้าห้องสมุด ในด้านการจัดการเรียนการ
สอนเพื่อตอบสนองต่อความต้องการ ความพึงพอใจและความคาดหวังของผู้ใช้ ทั้งยังช่วยให้
นักศึกษาและผู้ให้บริการได้เข้าถึงแหล่งสารสนเทศที่ต้องการอย่างรวดเร็วและมีการใช้
ทรัพยากรสารสนเทศตลอดจนบริการที่ห้องสมุดจัดไว้ให้อย่างคุ้มค่ายิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่
จะศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุด ปัจจัยที่
ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศ เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของ
ผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุด ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของผู้ใช้
ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุด ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขต
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยผลจากการศึกษารังนี้จะนำไปสู่การบริการอย่างมี
ประสิทธิภาพ ที่สอดคล้องต่อความต้องการของผู้ใช้บริการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
3. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

สมมติฐานของการวิจัย

1. ปัจจัยด้านการวางแผนการดำเนินงาน ด้านการบริการและดำเนินงาน และด้านประโยชน์ที่ได้รับส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุด
2. ผู้ใช้บริการที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดแตกต่างกัน
3. ผู้ใช้บริการที่แตกต่างกันมีปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดแตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร

1.1 ประชากร (Population) ได้แก่ อาจารย์และนักศึกษาที่เป็นผู้ใช้บริการสารสนเทศของห้องสมุดจากสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 21 แห่ง

1.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample Group) ผู้วิจัยได้ใช้ตารางสำเร็จรูปในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครืจ็ชี่และมอร์แกน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และขนาดความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 5% ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Sample sampling) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 384 คน จากอาจารย์ นักศึกษาที่ศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอกในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 21 แห่ง

2. ขอบเขตของวิธีวิจัย เป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative data) โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 สร้างแบบสอบถามในการสำรวจวิจัยในลักษณะคำถามเชิงปริมาณโดยผ่านการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม ทั้งด้านความเที่ยงตรง (validity) และความเชื่อมั่น (reliability) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ก่อนดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

2.2 ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามในการสำรวจวิจัยไปยังกลุ่มตัวอย่างตามเงื่อนไขในลักษณะที่กำหนดไว้ และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติในเชิงปริมาณ

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

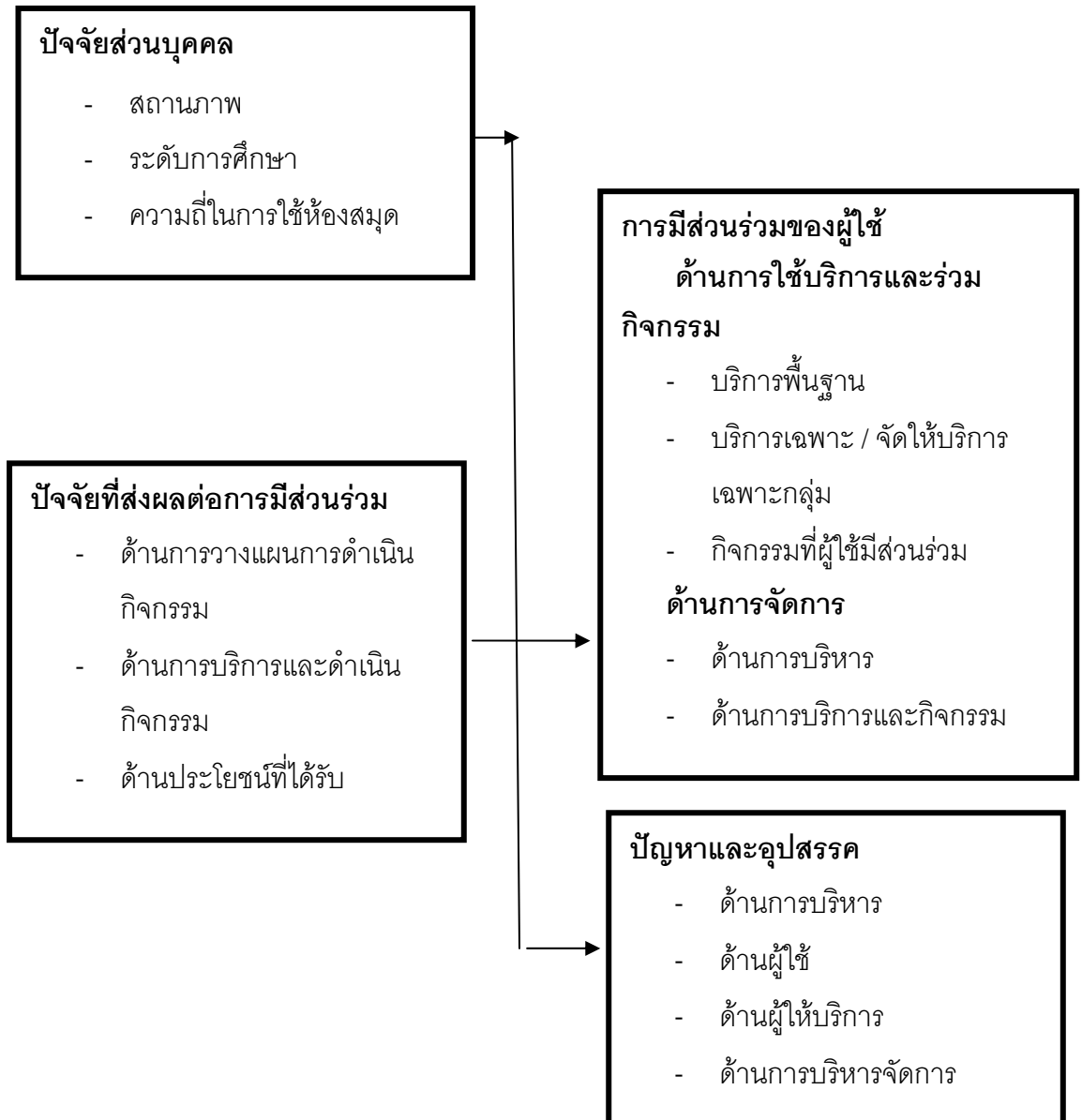
ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน 2 ประเภท คือ

3.1 ตัวแปรต้นหรือตัวแปรอิสระ จำนวน 2 กลุ่ม คือ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย สถานภาพ และความถี่ในการใช้ห้องสมุด 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ด้านการวางแผนการดำเนินกิจกรรม เช่น นโยบายของห้องสมุด, การวางแผนการดำเนินงานและแผนงานประจำปีของห้องสมุดให้สอดคล้องกับการเรียนการสอน, การตัดสินใจและการมีส่วนร่วมในการประเมินผลเพื่อการควบคุมและตรวจสอบการดำเนิน

กิจกรรม เป็นต้น และปัจจัยด้านการบริการและดำเนินกิจกรรม ได้แก่ บทบาทในการส่งเสริมการเข้าใช้ห้องสมุด, การพิจารณาการจัดบริการสารสนเทศ, การกระตุ้นเพื่อให้ผู้ใช้บริการเห็นความสำคัญของห้องสมุด เป็นต้น รวมถึงปัจจัยด้านประโยชน์ที่ได้รับ คือการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ได้แก่ การใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน, การใช้ห้องสมุดเป็นสถานที่ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม, การใช้ห้องสมุดเป็นสถานที่เลือกอ่านหนังสือได้ตามความสนใจ เป็นต้น

3.2 ตัวแปรตาม จำนวน 2 กลุ่ม คือ 1) การมีส่วนร่วมของผู้ใช้ ได้แก่ ด้านการใช้บริการและการร่วมกิจกรรม ได้แก่ บริการพื้นฐาน บริการเฉพาะกลุ่ม และกิจกรรมที่ผู้ใช้มีส่วนร่วม และด้านการจัดการ ได้แก่ ด้านการบริหาร เช่น การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย /แผน และระเบียบของห้องสมุด การมีส่วนร่วมในการจัดซื้อ จัดหา ทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด เป็นต้น 2) ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่อุปสรรคด้านการบริหาร เช่น ห้องสมุดไม่มีนโยบายให้เข้าร่วมในการจัดบริการของห้องสมุด การไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารให้เข้าร่วมกิจกรรม เป็นต้น, อุปสรรคด้านผู้ใช้ เช่นการขาดความรู้ความเข้าใจในบริการของห้องสมุด ผู้ใช้ไม่ทราบว่ามีการจัดให้ เป็นต้นอุปสรรคด้านผู้ให้บริการ เช่น การขาดทักษะการสืบค้น การขาดความกระตือรือร้นและมีจิตใจรักงานบริการ เป็นต้น และอุปสรรคด้านการบริหารจัดการ เช่น ห้องสมุดขาดการประเมินผลการดำเนินงานและนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) โดยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม

1. ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัย คือ อาจารย์ และนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่เป็นผู้ใช้บริการสารสนเทศในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 21 แห่ง เป็นจำนวน 222,854 คน ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Sample sampling) ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ ตารางของเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan : บุญชม ศรีสะอาด, 2545 : 40) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 384 คน โดยกำหนดเงื่อนไขว่าต้องเป็นอาจารย์ และ นักศึกษาปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก ที่เป็นผู้ใช้บริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ในปีการศึกษา 2557

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.97

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 21 สถาบัน ได้รับแบบสอบถามคืน จำนวน 384 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

4. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้สถิติการทดสอบค่าทีและการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุด โดยใช้ค่าสถิติทดสอบสมมติฐานค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตามโดยใช้ F-test ในกรณีที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ผู้วิจัยเปรียบเทียบเป็นรายคู่ โดย

วิธีการของเชฟเฟ (Scheffe') และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมกับการมีส่วนร่วมด้วยการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. สภาพการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ศึกษาพบรายละเอียดแต่ละด้านดังนี้

1.1 ด้านการใช้บริการและการร่วมกิจกรรม ในบริการพื้นฐานนั้น บริการอ่านมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ มารุต สิงห์โทธราช (2552) พบว่า ผู้ใช้บริการมี จุดประสงค์ในการใช้ห้องสมุดเพื่อการอ่านนิตยสารและหนังสือพิมพ์ ทั้งนี้เพราะเป็นบริการพื้นฐานที่ทุกคนได้ใช้อย่างแน่นอน ในการเข้ามาใช้ห้องสมุดนั้น ผู้ใช้ส่วนใหญ่เข้ามาเพื่ออ่านหนังสือ ส่วนบริการพื้นฐานอื่นๆ มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับบริการเฉพาะ/ จัดให้บริการเฉพาะกลุ่มนั้น บริการคอมพิวเตอร์ บริการอินเทอร์เน็ต และ WiFi มีระดับการมีส่วนร่วมมากและบริการค้นหาข้อมูลจากฐานข้อมูลออนไลน์มีระดับการมีส่วนร่วมในระดับมากเช่นกัน ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะว่า การใช้บริการเฉพาะเป็นบริการที่ไม่ใช่บริการพื้นฐานแต่มีไว้ตอบสนองผู้ใช้บริการเฉพาะกลุ่ม ซึ่งมีการใช้บริการเป็นครั้งคราว ไม่เป็นประจำ แต่ยกเว้นการใช้บริการอินเทอร์เน็ต และ WiFi เนื่องจากปัจจุบันการใช้งานอินเทอร์เน็ตมีความนิยมอย่างแพร่หลายและมีประโยชน์ไม่เพียงแต่ในด้านการติดต่อสื่อสารแต่รวมถึงการค้นหาข้อมูล การติดตามข่าวสาร การค้นหาความรู้ที่กว้างขวางไม่จำกัดเพียงในการอ่านหนังสือ รวมถึงเป็นสื่อในรูปแบบมัลติมีเดียซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองอย่างมาก ส่วนการค้นหาข้อมูลจากฐานข้อมูลในปัจจุบันเป็นที่นิยมของผู้ใช้บริการ เนื่องจากมีความสะดวก สามารถค้นหาข้อมูลได้รวดเร็ว ตรงตามความต้องการ และยังค้นหาจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ส่วนบริการความรู้แก่ชุมชน เช่น กิจกรรม การอบรม การสัมมนา มีระดับการมีส่วนร่วมในระดับ

น้อย ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า การให้บริการความรู้แก่ชุมชนมักไม่ใช้บริการที่มีในทุกห้องสมุด โดยเฉพาะห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชนที่ให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายหลักคือ อาจารย์ บุคลากร และนักศึกษาภายในสถาบันเป็นหลัก และระดับการมีส่วนร่วมในภาพรวมของกิจกรรมที่ผู้ใช้มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ในกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นนั้น ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรม 5 ด้าน ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน กิจกรรมส่งเสริมความรู้เรื่องห้องสมุดและส่งเสริมการใช้ กิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนในรายวิชาต่างๆ กิจกรรมเพื่อส่งเสริมการใช้บริการสารสนเทศ มักเป็นกิจกรรมที่ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง หรือเป็นประจำ ห้องสมุดหลายแห่งก็อาจไม่มีความสะดวกในการจัดกิจกรรมเลย การมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการจึงไม่อยู่ในระดับมาก เพียงแต่อยู่ในระดับปานกลาง

1.2 ด้านการจัดการนั้นในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย โดยด้านที่น้อยที่สุดคือ ด้านบริหาร รองลงมาคือการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย/แผนและระเบียบของห้องสมุด รองลงมาคือการมีส่วนร่วมด้านการเป็นกรรมการห้องสมุดสอดคล้องกับผลการวิจัยของละอียด รามคุณ (2554) ที่พบว่า ผู้ใช้บริการมีสภาพการมีส่วนร่วม ความต้องการและปัญหา การมีส่วนร่วม ในการบริหารงานของสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาอยู่ในระดับปานกลาง ค่อนข้างน้อย ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยของ บุญชนันท์ จันทรสุวรรณ์ (2551) ที่พบว่า บุคลากรมีส่วนร่วม ในการบริหารสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ ในมหาวิทยาลัยราชภัฏเขตภูมิศาสตร์ ภาคใต้ โดยภาพรวม และรายด้าน คือการมีส่วนร่วมในการวางแผน (Plan) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Do) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ (Check) และการมีส่วนร่วมในการปรับปรุง แก้ไข (Action) อยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้ใช้บริการโดยส่วนใหญ่ซึ่งเป็นนักศึกษา และอาจารย์ ไม่ได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการจัดการมากเท่าที่ควร การจัดการในด้านต่างๆ ของห้องสมุดโดยทั่วไป มักเป็นระบบบริหารภายใน ไม่ได้มีช่องทางในการให้ผู้บริการทั่วไปเข้า

มาร่วมในการตัดสินใจต่างๆ ส่วนใหญ่มีเพียงช่องทางการรับแสดงความคิดเห็น ซึ่งอาจไม่ได้มีการนำไปพิจารณาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ศึกษาพบรายละเอียดดังนี้

2.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมกับการมีส่วนร่วมในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีความสัมพันธ์ทางบวก อาจเป็นเพราะว่าปัจจัยทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการวางแผนการดำเนินงาน กิจกรรม, การบริการและดำเนินกิจกรรม และประโยชน์ที่ได้รับ ต่างก็มีส่วนสัมพันธ์และส่งเสริมซึ่งกันและกัน ซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมของผู้ใช้ห้องสมุด โดยการวางแผนที่ดีจะนำไปสู่การบริการและดำเนินกิจกรรมที่ดีและนำไปสู่ประโยชน์ที่ผู้ใช้บริการจะได้รับที่ดีเป็นขั้นสุดท้าย ซึ่งสะท้อนต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ห้องสมุด ในทางตรงข้ามหากปัจจัยด้านใดมีข้อด้อย ข้อผิดพลาดบกพร่อง ก็จะมีผลกระทบต่อเนื่องกันไปตามลำดับส่งผลให้การมีส่วนร่วมของผู้ใช้ห้องสมุดลดลงด้วยเช่นกัน

2.2 ปัจจัยด้านวางแผนการดำเนินงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมากกับการบริการและดำเนินกิจกรรม ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าการวางแผนการดำเนินงานที่ดีเป็นส่วนที่นำไปสู่การบริการและดำเนินกิจกรรมที่ดี หากขาดการวางแผนการบริการและดำเนินกิจกรรม ก็ย่อมขาดประสิทธิภาพและไม่ได้รับความพึงพอใจ ไม่ตอบสนองต่อผู้ใช้บริการ

2.3 ปัจจัยด้านการบริการและดำเนินกิจกรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมากกับประโยชน์ที่ได้รับ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าการบริการและดำเนินกิจกรรมใดๆของห้องสมุดเป็นผลนำไปสู่ประโยชน์ที่ผู้ใช้บริการจะได้รับ การบริการและดำเนินกิจกรรมที่ขาดประสิทธิภาพ ไม่มีการวางแผน หรือปรับปรุงให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้ใช้ห้องสมุดก็จะนำไปสู่ประโยชน์ที่ได้รับที่ลดต่ำลงด้วยในทางเดียวกัน

2.4 ปัจจัยด้านวางแผนการดำเนินกิจกรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประโยชน์ที่ได้รับ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าการวางแผนการดำเนินกิจกรรมใดๆของห้องสมุดเป็นผลนำไปสู่ประโยชน์ที่ผู้ใช้บริการจะได้รับในที่สุด หากห้องสมุดไม่มีการวางแผน และดำเนินกิจกรรมที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้ใช้ห้องสมุด ก็จะไปสู่ประโยชน์ที่ได้รับที่ลดต่ำลงด้วยในทางเดียวกัน

3. เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำแนกตามตัวแปร ดังนี้

3.1 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำแนกตามสถานภาพและระดับการศึกษา พบว่าแตกต่างกัน จึงต้องทำการทดสอบต่อไปด้วยการเปรียบเทียบรายคู่ โดยวิธี Scheffe' ซึ่งพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้ใช้บริการไม่ว่าจะเป็นอาจารย์หรือนักศึกษาทั้งปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอกที่มาใช้บริการส่วนใหญ่มีความต้องการสารสนเทศและมีจุดประสงค์เดียวกันคือเพื่อการเรียนและการศึกษาค้นคว้า สอดคล้องกับงานวิจัยของ ละเอียด รามคุณ (2554) ที่ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ใช้บริการต่อปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานสำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา พบว่าอาจารย์และนักศึกษามีระดับความคิดเห็นแตกต่างกับบุคลากรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่อาจารย์กับนักศึกษาไม่มีความแตกต่างกัน

3.2 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำแนกตามความถี่ในการใช้ พบว่าไม่แตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ไม่ว่าผู้ใดจะมีความถี่ในการใช้ห้องสมุดมากน้อยเท่าใด ซึ่งอาจไม่เท่ากันเพราะจังหวะ หรือโอกาสในการเข้าใช้บริการ แต่

การคาดหวังในการเข้ามาใช้บริการ การเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ก็มีความใกล้เคียงกัน เพราะต่างก็ต้องการได้รับประโยชน์จากการเข้าใช้ห้องสมุดเหมือนกัน

4. ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

4.1 ระดับความคิดเห็นในภาพรวมต่อปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ด้านการบริหารอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีระดับความคิดเห็นส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน ยกเว้นการที่ผู้บริหารไม่เห็นประโยชน์ในการเข้าใช้ห้องสมุด และนโยบายของคณะไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการใช้บริการห้องสมุดอยู่ในระดับน้อย ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ห้องสมุดในมหาวิทยาลัยมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการทางด้านสนับสนุนการศึกษาอยู่แล้ว ผู้บริหารและนโยบายของคณะมักจะเป็นในแนวทางที่ส่งเสริมการจัดบริการของห้องสมุด

4.2 ระดับความคิดเห็นในภาพรวมต่อปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ด้านผู้ใช้ที่อยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีระดับความคิดเห็นทุกข้ออยู่ในระดับน้อยเช่นกัน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้ใช้บริการในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาซึ่งมีอายุไม่มาก มีความรู้ความเข้าใจ และมีความชำนาญในการใช้ความรู้ทางเทคโนโลยีสารสนเทศและโปรแกรมใช้งานต่างๆ อยู่แล้ว จึงไม่เป็นปัญหาต่อการมีส่วนร่วมในด้านของผู้ใช้

4.3 ระดับความคิดเห็นในภาพรวมต่อปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ด้านผู้ให้บริการอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีระดับความคิดเห็นทุกข้ออยู่ในระดับน้อยเช่นกัน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากผู้ให้บริการในปัจจุบันมีน้อย เนื่องจากมหาวิทยาลัยทุกแห่งให้ความสำคัญต่อการพัฒนาและปรับปรุงห้องสมุดให้มีความพร้อมและทันสมัยอยู่เสมอ รวมถึงการพัฒนาคณาจารย์ผู้ให้บริการ

4.4 ระดับความคิดเห็นในภาพรวมต่อปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ด้านการบริหารจัดการอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีระดับความคิดเห็นทุกข้ออยู่ในระดับน้อยเช่นกัน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการปัจจุบันโดยทั่วไปมีไม่มาก แต่ก็ยังพอมีอยู่บ้าง เช่น การขาดการประเมินผลและนำข้อเสนอแนะไปใช้ปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ขาดการเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการร่วมแสดงความคิดเห็น ขาดการแบ่งพื้นที่ในการจัดกิจกรรมแต่ละบุคคล หรือขาดสภาพแวดล้อมที่ดีภายในห้องสมุด ซึ่งอาจเกิดจากบางมหาวิทยาลัยที่อาจมีขนาดเล็กที่ยังขาดงบประมาณหรือขาดบุคลากรเพียงพอที่จะปรับปรุงการบริหารจัดการ

4.5 ระดับความคิดเห็นในภาพรวมต่อปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของผู้ใช้อยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีระดับความคิดเห็นส่วนใหญ่อยู่ในระดับน้อยเช่นกัน ยกเว้น ด้านการบริหารอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดเรียงตามลำดับดังนี้ ด้านการบริหาร, ด้านการบริหารจัดการ, ด้านผู้ใช้ และด้านผู้ให้บริการ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของผู้ใช้โดยทั่วไป จะเกิดจากด้านอื่นๆ ที่ยังมีการดำเนินการไม่เพียงพอ เช่นการบริหารที่ผู้บริหารที่ทำงานมายาวนานอาจจะยังไม่ปรับตัวในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่มาช่วยในการบริหารงานและให้บริการผู้ใช้ห้องสมุด แต่ในด้านตัวผู้ให้บริการเองมักจะไม่ได้เป็นอุปสรรคเนื่องจาก ผู้ให้บริการในปัจจุบันมีความรู้และชำนาญการใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยในการทำงานและช่วยการศึกษาค้นคว้า จึงสามารถใช้ประโยชน์จากห้องสมุดได้อย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ด้านการจัดการ ควรให้ผู้ให้บริการมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นเสนอแนวทางบริหารงานผ่านช่องทางการแสดงความคิดเห็นได้อย่างหลากหลายช่องทาง ตลอดจนมีการจัดตั้งคณะกรรมการห้องสมุดที่มาจากผู้ให้บริการโดยตรง และควรมีแบบสอบถามและสำรวจความต้องการอย่างสม่ำเสมอ

2. ด้านการบริการและกิจกรรม ควรให้ผู้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ รวมถึงการบริการเพื่อทำให้ผู้มีความสนใจเข้าใช้บริการเพิ่มมากขึ้นอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายและควรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ควรมีการประชาสัมพันธ์จากสื่อต่างๆ เช่น เสียงตามสาย อินเทอร์เน็ต ให้ผู้เข้าใช้บริการได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอและทั่วถึงและควรมีการประชาสัมพันธ์แจ้งให้ทราบล่วงหน้า

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ให้บริการห้องสมุดที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและความต้องการใช้บริการห้องสมุด

2. การมีส่วนร่วมของผู้ให้บริการห้องสมุดในมหาวิทยาลัยของรัฐบาลหรือสถานศึกษาอื่นๆ

3. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้ห้องสมุดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้ห้องสมุด

บรรณานุกรม

- จิตติมา กลิ่นทอง. “ความร่วมมือระหว่างอาจารย์กับบรรณารักษ์ ในการบริการห้องสมุด มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.” **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร**. 13, 1 (มกราคม – มิถุนายน 2550) : 7-15.
- น้ำทิพย์ วิภาวิน. **การบริหารห้องสมุดยุคใหม่**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ดี แอล เอส, 2548.
- บุญชนันท์ จันทรสุวรรณ์. **ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ ในมหาวิทยาลัยราชภัฏเขตภูมิศาสตร์ภาคใต้**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 2553.
- มารุต สิงห์ไทรราช. **การใช้หลักการตลาดเพื่อส่งเสริมงานบริการของหอสมุดแห่งชาติ รัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสารสนเทศศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552.
- ละอียด รามคุณ. **การมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการในการบริหารงานสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2554.
- สมคิด ดวงจักร์. **การศึกษาแนวทางและรูปแบบการจัดการทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดศูนย์ให้ศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, 2549.
- สันทนา กุลรัตน์. **แนวทางการพัฒนาความร่วมมือระหว่างอาจารย์และบรรณารักษ์ ในการส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏ**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2556.
- สุภัทราภรณ์ กุลภา. **การมีส่วนร่วมในการการเลือกหนังสือเข้าห้องสมุดของอาจารย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สุวรรณ อภัยวงศ์. การบริการสารสนเทศเชิงกลยุทธ์การตลาด. มหาสารคาม : คณะมนุษยศาสตร์ สถาบันราชภัฏมหาสารคาม, 2543.
- อรวรรณ เป้าจตุรัส. การจัดบริการเสนอแนะทรัพยากรสารสนเทศในห้องสมุดมหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- Cohen, J. M. and Uphoff, N. T. Participation's place in rural development : Seeking clarity through specificity. World Development, 1980.
- Ducas, A. M. and Michaud, O. N. Toward a New Enterprise: Capitalizing on the Faculty-Librarian Partnership. [Online]. 2004. Availabel : [http:// www.crl.acrl.org/ content/64/1/55. full.pdf](http://www.crl.acrl.org/content/64/1/55.full.pdf). (5 October 2012)
- Katz, W. A. Introduction to reference work. New York : McGraw-Hill, 1978.
- Khosrow – Power, Mehdi. Dictionary of information science and technology. Hersey : Idea Group Reference, 2007.
- Walther, J. Academic Administration : A Case Examination of Faculty-Librarian Perceptions of Journal Cancellations and the Decision-Making Process in a Large, Urban Institution. Dissertation Abstracts International. 64, 7 (2003) : 2408 A.

การใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของนักศึกษาและอาจารย์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

โสมรัมย์ พินุลย์มณี*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของนักศึกษาและอาจารย์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษา และอาจารย์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 302 คน และได้รับแบบสอบถามคืน จำนวน 286 ชุด คิดเป็นร้อยละ 94.70 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance)

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนมากที่สุด ใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เพื่อประกอบการเรียน/การสอน (ร้อยละ 87.41) ใช้ที่ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ (ร้อยละ 80.77) 1-2 ครั้ง/สัปดาห์ (ร้อยละ 40.56) เข้าถึงโดยผ่านหน้าเว็บไซต์ของหอสมุด และคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล (ร้อยละ 67.83) ฐานข้อมูลที่มีการใช้มากที่สุดคือ ฐานข้อมูล PubMed (ร้อยละ 92.31) เรียนรู้การใช้ฐานข้อมูลจากที่อาจารย์แนะนำ/จากการศึกษาตามรายวิชาในหลักสูตร (ร้อยละ 71.33) เริ่มต้นสืบค้นด้วยวิธีการสืบค้นอย่างง่าย (Basic search) (ร้อยละ 70.28) โดยเลือกใช้คำสำคัญ (Keyword) (ร้อยละ 81.47)

---

*บรรณารักษ์ ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ประกอบการใช้เทคนิคขั้นสูงคือ คำเชื่อมบูลีน AND, OR, NOT เชื่อมระหว่างคำค้น (ร้อยละ 61.54) รูปแบบผลการสืบค้นที่ได้รับคือ เอกสารฉบับเต็มแบบ PDF (ร้อยละ 88.81) โดยนิยมอ่านผลการสืบค้นจากหน้าจอ (ร้อยละ 78.67) บริการอื่นๆที่มีในฐานข้อมูลจะใช้บริการลงทะเบียนสมัครสมาชิกกับฐานข้อมูลเพื่อใช้จัดเก็บผลการสืบค้นของตนเอง (ร้อยละ 37.41) สำหรับปัญหาในการใช้ฐานข้อมูลที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ จำนวนเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ให้บริการฐานข้อมูลในห้องสมุดมีจำนวนน้อย ($\bar{x}=3.58$, $SD=1.245$) เป็นปัญหาในระดับมาก รองลงมาคือ ไม่สามารถติดตามเอกสารฉบับเต็มจากรายการที่สืบค้นได้ ($\bar{x}=3.47$, $SD=1.162$) เป็นปัญหาในระดับปานกลาง

คำสำคัญ: ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์, การศึกษาการใช้, ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Abstract

The objectives of this survey research were to study the use of electronic databases by students and lecturers of Faculty of Pharmacy Library, Mahidol University. Data for this study were collected by questionnaires which 302 surveys were distributed, with 286 usable surveys returned (94.70%). Data were analyzed by using percentage, mean, standard deviation and one-way analysis of variance.

The research findings concluded that most of respondents use for the purpose of learning / teaching (87.41%) at the Faculty of Pharmacy Library (80.77%). The frequency of use was 1-2 times per week (40.56%). Accessed through the website of Mahidol University Library and Knowledge Center (67.83%). The database contains the most commonly used PubMed (92.31%). Learning to

use the database of the lecturer recommendation / from study subjects in the curriculum (71.33%). Start searching with Basic search (70.28%), choose keywords (81.47%), an advanced techniques were boolean logic AND, OR, NOT between search terms (61.54%). The results from searching were displayed on the PDF file with full text format (88.81%) by reading on computer immediately (78.67%). Other services that were available in the electronic databases was registered with the database for storing searches result (37.41%). For problems using an electronic databases with highest mean score, a small amount of computer for searching in the library ($X=3.58$, $SD=1.245$) which in the most level, unable to track the full text of the items searched ($X=3.47$, $SD=1.162$) which in the moderate level.

Keywords: Electronic Database, User Study, Faculty of Pharmacy Library, Mahidol University

บทนำ

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบันทำให้เกิดสื่อความรู้ต่างๆ รูปแบบใหม่เปลี่ยนไปจากเดิม รวมถึงกระบวนการผลิตสิ่งพิมพ์ที่ค่อนข้างใช้เวลานาน มีค่าใช้จ่ายสูงห้องสมุดหลายแห่งประสบปัญหาด้านสถานที่จัดเก็บสิ่งพิมพ์ไม่เพียงพอ ประกอบกับปัญหาค่าบอกรับสิ่งพิมพ์ประเภทวารสารที่มีราคาสูงขึ้น ทำให้ห้องสมุดประสบปัญหาในการจัดหารวารสารด้วยงบประมาณที่มีจำกัด สำนักพิมพ์หลายแห่งจึงปรับเปลี่ยนนโยบายการผลิตและจำหน่ายสารสนเทศในรูปแบบฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น ซึ่งช่วยให้ผู้ใช้เข้าถึงสารสนเทศผ่านระบบออนไลน์ โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องเวลาและสถานที่ ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จึงมีบทบาทมากขึ้นในปัจจุบัน ด้วยคุณลักษณะที่โดดเด่นหลายประการคือ มีสารสนเทศหลากหลายสาขาวิชา ครอบคลุมเนื้อหาอันหลากหลายสืบป็นจนถึงปัจจุบัน ให้สารสนเทศในรูปแบบบรรณานุกรม สารระสังเขป และเอกสารฉบับเต็ม

มีการปรับปรุงเนื้อหาให้มีความทันสมัยอยู่ตลอดเวลา และมีโปรแกรมค้นหาที่มีประสิทธิภาพ

ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ มีสถานะเป็นห้องสมุดในสังกัด “สำนักงานเครือข่ายบริการ” ของหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล ตั้งอยู่ที่วิทยาเขตพญาไท มีลักษณะเป็นห้องสมุดเฉพาะสาขาวิชาเภสัชศาสตร์ ดำเนินงานภายใต้นโยบายของหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับ “คณะกรรมการพัฒนาห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์” เป็นผู้กำกับดูแล มีภารกิจหลักในการจัดหาหนังสือและสื่อการศึกษาที่ทันสมัย โดยมุ่งเน้นสาขาเภสัชศาสตร์และวิทยาศาสตร์สุขภาพที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา ให้เป็นแหล่งค้นคว้าศึกษาด้วยตนเองและการทำวิจัยของนักศึกษา อาจารย์ และบุคลากรในคณะ รวมถึงให้บริการสารสนเทศทางวิชาการแก่สมาชิกอื่นๆ ในมหาวิทยาลัยมหิดล ศิษย์เก่า และบุคคลภายนอกมาโดยตลอด ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณในการดำเนินงานทั้งจากงบประมาณและเงินรายได้จากหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล และเงินรายได้คณะเภสัชศาสตร์ นอกจากนี้ทรัพยากรสารสนเทศที่จัดหา ในรูปแบบสิ่งพิมพ์แล้ว ยังรวมถึงฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ Adis ซึ่งจัดซื้อโดยงบประมาณของคณะเภสัชศาสตร์ เป็นฐานข้อมูลเฉพาะทางเภสัชศาสตร์ที่เปิดให้สมาชิกมหาวิทยาลัยมหิดลสามารถเข้าสืบค้นได้เท่าเทียมกัน โดยมีการจัดอบรมการสืบค้นฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เป็นประจำทุกปี เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสืบค้นและสามารถนำสารสนเทศไปใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าสูงสุด (อังคณา สุริวรรณ , 2557 : 1)

หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล ได้เริ่มบอกรับเป็นสมาชิกฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ครั้งแรกในปี 2541 โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมจากเงินรายได้มหาวิทยาลัย เพื่อให้ทุกคณะ/สถาบัน สามารถเข้าใช้งานได้อย่างเท่าเทียมกันผ่านเครือข่ายภายในมหาวิทยาลัย และในปี 2544 ทบวงมหาวิทยาลัย หรือสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาในปัจจุบัน ได้ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางพิจารณาและสนับสนุนงบประมาณในการบอกรับเป็นสมาชิกฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์ในลักษณะภาคี (Consortium) ให้กับห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาทั้งหมดใช้ร่วมกัน ตามโครงการพัฒนาเครือข่ายห้องสมุด

ในประเทศไทย (ThaiLIS) เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (จันทร์เพ็ญ จัยจงรักษ์, 2549 : 2-3) ในส่วนของหอสมุดและคลังความรู้ และห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ในแต่ละปีต้องประสบปัญหาด้านงบประมาณในการบอกรับฐานข้อมูลออนไลน์ที่มีราคาสูงและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี มหาวิทยาลัยมหิดลจึงมีนโยบายให้มีการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ร่วมกันทั้งมหาวิทยาลัยไม่ว่าหน่วยงานใดเป็นผู้บอกรับฐานข้อมูลก็ตาม

จากการสำรวจการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ผู้วิจัยได้รวบรวมสถิติการใช้ผ่านระบบออนไลน์ของฐานข้อมูลที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพจากเว็บไซต์ของหอสมุดและคลังความรู้ ผลการรวบรวมสถิติการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในปีการศึกษา 2557 มีการเข้าใช้งานจำนวน 8,476,738 ครั้ง พบว่าฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่มีผู้ใช้งานมากที่สุดคือ ฐานข้อมูล ScienceDirect : eJournals จำนวน 2,550,676 ครั้ง จากจำนวนฐานข้อมูลทั้งหมด 47 รายชื่อ แต่จากสถิติดังกล่าวไม่สามารถระบุได้ว่า ผู้ใช้บริการมีพฤติกรรมการใช้งานอย่างไร หรือประสบปัญหาในเรื่องใดบ้างจากการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่มีให้บริการ ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของนักศึกษา และอาจารย์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการให้บริการฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และพัฒนาคุณภาพในด้านการให้บริการให้สอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษา และอาจารย์ ของคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มจำนวนการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของนักศึกษาและอาจารย์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ในด้านวัตถุประสงค์ในการใช้ สถานที่ที่ใช้ ความถี่ในการใช้ ระยะเวลาในการใช้ วิธีการเข้าถึง ฐานข้อมูลที่ใช้ วิธีการสืบค้น ผลการสืบค้น และบริการอื่นๆ ที่มีในฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

2. เพื่อศึกษาปัญหาในการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของนักศึกษาและอาจารย์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ในด้านฐานข้อมูลและผลการสืบค้น ด้านผู้ให้บริการ

ด้านผู้ให้บริการ และด้านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์และระบบเครือข่าย และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างผู้ให้บริการแต่ละกลุ่ม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ นักศึกษาปริญญาตรี นักศึกษาบัณฑิตศึกษา และอาจารย์ ที่สังกัดคณะเภสัชศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล ณ ปีการศึกษา 2558 (ข้อมูลเดือนสิงหาคม 2558) ได้ประชากรทั้งหมด 1,058 คน โดยกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีของทาโร ยามาเน (Yamane, Taro 1973 : 1,088) ซึ่งได้กำหนดค่าที่ความเชื่อมั่นร้อยละ 95 กำหนดค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ ± 5 และนำกลุ่มตัวอย่างมาแบ่งกลุ่มแบบชั้นภูมิ เป็นนักศึกษาปริญญาตรี จำนวน 210 คน นักศึกษาบัณฑิตศึกษา จำนวน 62 คน และอาจารย์ จำนวน 30 คน ทั้งนี้ได้กลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมด 302 คน ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามเป็นเวลา 2 สัปดาห์ (ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม – 11 กันยายน 2558) และได้แบบสอบถามที่มีข้อมูลการตอบครบถ้วนกลับคืนมา จำนวน 286 ชุด คิดเป็นร้อยละ 94.70

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม ในการสร้างแบบสอบถามผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร และศึกษาจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เพื่อจัดทำเป็นแบบสอบถาม โดยทดลองใช้กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยวิธีการวิเคราะห์โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) ด้วยโปรแกรม SPSS ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94 และปรับปรุงแบบสอบถามให้เหมาะสมอีกครั้ง โดยได้แบบสอบถามจำนวน 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม และประสบการณ์การใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เป็นคำถามปลายปิดแบบเลือกได้คำตอบเดียว จำนวน 2 ข้อ

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ วัตถุประสงค์ในการใช้ สถานที่ที่ใช้ ความถี่ในการใช้ ระยะเวลาเฉลี่ยต่อครั้งที่ใช้ ช่วงเวลาที่ใช้ วิธีการเข้าถึง ฐานข้อมูลที่ใช้และสาเหตุที่ไม่เลือกใช้ การเรียนรู้วิธีการสืบค้น ทางเลือกในการ

สับสน ประเภทของคำค้นที่ใช้ เทคนิคขั้นสูงที่ใช้ในการสืบค้นและสาเหตุที่ไม่ใช่ รูปแบบของผลการสืบค้น วิธีนำผลการสืบค้นไปใช้ และการใช้บริการอื่นๆ ที่มีในฐานข้อมูลเป็นคำถามปลายปิดแบบเลือกได้คำตอบเดียว จำนวน 4 ข้อ และเป็นคำถามปลายปิดแบบเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ จำนวน 11 ข้อ

ตอนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหาในการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ด้านฐานข้อมูลและผลการสืบค้น จำนวน 14 ข้อ ด้านผู้ให้บริการ จำนวน 8 ข้อ ด้านผู้ใช้บริการ จำนวน 9 ข้อ และด้านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์และระบบเครือข่าย จำนวน 5 ข้อ เป็นคำถามปลายปิดแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert scale) โดยได้กำหนดการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยไว้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553 : 121) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง เป็นปัญหาในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง เป็นปัญหาในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง เป็นปัญหาในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง เป็นปัญหาในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง เป็นปัญหาในระดับน้อยที่สุด หรือไม่มีปัญหา

ตอนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เป็นคำถามปลายเปิด

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา โดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance)

ผลการวิจัย

จากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด จำนวน 286 คน พบว่า เป็นนักศึกษาปริญญาตรี จำนวน 205 คน (ร้อยละ 71.68) นักศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 51 คน (ร้อยละ 17.83) และอาจารย์ จำนวน 30 คน (ร้อยละ 10.49) ผลการวิจัยโดยรวมพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีประสบการณ์การใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ 1-2 ปี จำนวน 111 คน (ร้อยละ 38.81) เมื่อจำแนกตามสถานภาพพบว่า จำนวนมากที่สุดของนักศึกษานิเทศศาสตร์ มีประสบการณ์การใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ 1-2 ปี จำนวน 95 คน (ร้อยละ 46.34)

สำหรับจำนวนมากที่สุดของนักศึกษาบัณฑิตศึกษา จำนวน 16 คน (ร้อยละ 31.37) และอาจารย์ จำนวน 26 คน (ร้อยละ 86.67) มีประสบการณ์การใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ 5 ปีขึ้นไป วัตถุประสงค์ในการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ใช้ประกอบการเรียน/การสอน จำนวน 250 คน (ร้อยละ 87.41) เมื่อจำแนกตามสถานภาพพบว่า จำนวนมากที่สุดของนักศึกษานิเทศศาสตร์ ใช้ประกอบการเรียน/การสอน จำนวน 195 คน (ร้อยละ 95.12) จำนวนมากที่สุดของนักศึกษามหาบัณฑิตศึกษา ใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน 49 คน (ร้อยละ 96.08) และจำนวนมากที่สุดของอาจารย์ ใช้ในการทำวิจัย จำนวน 28 คน (ร้อยละ 93.33) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 วัตถุประสงค์ในการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	นักศึกษา ปริญญาตรี (n=205)		นักศึกษา บัณฑิตศึกษา (n=51)		อาจารย์ (n=30)		รวม (n=286)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
วัตถุประสงค์ในการใช้								
ใช้ประกอบการเรียน/การสอน	195	95.12	44	86.27	11	36.67	250	87.41
ใช้ในการทำรายงานหรือ โครงการพิเศษ	166	80.98	32	62.75	2	6.67	200	69.93
ใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์	0	0.00	49	96.08	1	3.33	50	17.48
ใช้ในการทำวิจัย	31	15.12	37	72.55	28	93.33	96	33.57
ใช้เขียนตำราหรือบทความทาง วิชาการ	15	7.32	18	35.29	26	86.67	59	26.63
ใช้ในการปฏิบัติงาน	77	37.56	27	52.94	23	76.67	127	44.41
ใช้ในการติดตามความก้าวหน้า ทางวิชาการ	25	12.20	25	49.02	22	73.33	72	25.17
ใช้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทั่วไป	67	32.68	33	64.71	20	66.67	120	41.96

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

สถานที่ที่ใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ใช้ในห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ จำนวน 231 คน (ร้อยละ 80.77) ดังตารางที่ 2 เมื่อจำแนกตามสถานภาพพบว่า จำนวนมากที่สุดของนักศึกษานิเทศศาสตร์ ใช้ในห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ จำนวน 189 คน (ร้อยละ 92.20) จำนวนมากที่สุดของนักศึกษามหาบัณฑิตศึกษา ใช้

จากภายนอกมหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 36 คน (ร้อยละ 70.59) และจำนวนมากที่สุดของอาจารย์ใช้ที่ภาควิชาหรือสถานที่ทำงาน จำนวน 30 คน (ร้อยละ 100.00)

ตารางที่ 2 สถานที่ที่ใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	นักศึกษาปริญญาตรี (n=205)		นักศึกษบัณฑิตศึกษา (n=51)		อาจารย์ (n=30)		รวม (n=286)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์	189	92.20	35	68.63	7	23.33	231	80.77
ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ คณะเภสัชศาสตร์	53	25.85	18	35.29	2	6.67	73	25.52
ภาควิชาหรือสถานที่ทำงาน	13	6.34	29	56.86	30	100.00	72	25.17
บริเวณอื่นๆของ มหาวิทยาลัยมหิดล	65	31.71	30	58.82	5	16.67	100	34.97
ภายนอกมหาวิทยาลัยมหิดล	134	65.37	36	70.59	19	63.33	189	66.08

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ความถี่ในการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ใช้ 1-2 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 116 คน (ร้อยละ 40.56) เมื่อจำแนกตามสถานภาพพบว่า จำนวนมากที่สุดของนักศึกษปริญญาตรี ใช้ 1-2 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 99 คน (ร้อยละ 48.29) จำนวนมากที่สุดของนักศึกษบัณฑิตศึกษา ใช้ 3-4 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 22 คน (ร้อยละ 43.14) และจำนวนมากที่สุดของอาจารย์ ใช้ทุกวัน จำนวน 15 คน (ร้อยละ 50.00)

ระยะเวลาเฉลี่ยต่อครั้งที่ใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ใช้ 1-2 ชม. จำนวน 118 คน (ร้อยละ 41.26) เมื่อจำแนกตามสถานภาพพบว่า จำนวนมากที่สุดของนักศึกษปริญญาตรี จำนวน 84 คน (ร้อยละ 40.98) และอาจารย์ จำนวน 18 คน (ร้อยละ 60.00) ใช้ 1-2 ชม. และจำนวนมากที่สุดของนักศึกษบัณฑิตศึกษา ใช้มากกว่า 3 ชม. จำนวน 18 คน (ร้อยละ 35.29)

ช่วงเวลาที่ใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ใช้ในช่วงเวลา 19.00-23.00 น. จำนวน 100 คน (ร้อยละ 34.97) เมื่อจำแนกตามสถานภาพพบว่า จำนวนมากที่สุดของนักศึกษปริญญาตรี จำนวน 77 คน (ร้อยละ 37.56) และนักศึกษบัณฑิตศึกษา จำนวน 20 คน (ร้อยละ 39.22) ใช้ในช่วงเวลา 19.00-23.00 น.

และจำนวนมากที่สุดของอาจารย์ ใช้ในช่วงเวลา 13.00-16.00 น. จำนวน 13 คน (ร้อยละ 43.33)

วิธีการเข้าถึงฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เข้าถึงโดยผ่านหน้าเว็บไซต์ของหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล <http://www.li.mahidol.ac.th> จำนวน 194 คน (ร้อยละ 67.83) เมื่อจำแนกตามสถานภาพ ดังตารางที่ 3 พบว่า จำนวนมากที่สุดของนักศึกษาปริญญาตรี จำนวน 145 คน (ร้อยละ 70.73) และนักศึกษามหาบัณฑิตศึกษา จำนวน 36 คน (ร้อยละ 70.59) เข้าถึงโดยผ่านหน้า เว็บไซต์ของหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล <http://www.li.mahidol.ac.th> ที่แตกต่างจากจำนวนมากที่สุดของอาจารย์ เข้าถึงโดยผ่าน Search Engine เช่น Google, Yahoo เป็นต้น จำนวน 18 คน (ร้อยละ 60.00) อาจเนื่องจากอาจารย์สืบค้นข้อมูลอื่นๆ แล้ว จึงเชื่อมโยงมาเข้ากับฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่มหาวิทยาลัยมอบรับเป็นสมาชิก เพื่อ ดาวน์โหลดเอกสารฉบับเต็ม

ตารางที่ 3 สถานที่ที่ใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	นักศึกษาปริญญาตรี (n=205)		นักศึกษามหาบัณฑิตศึกษา (n=51)		อาจารย์ (n=30)		รวม (n=286)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
วิธีการเข้าถึงฐานข้อมูล								
เข้าถึงโดยผ่านหน้าเว็บไซต์ของหอสมุดและคลังความรู้ http://www.li.mahidol.ac.th	145	70.73	36	70.59	13	43.33	194	67.83
เข้าถึงจากภายนอกเครือข่ายมหาวิทยาลัยมหิดลโดยผ่าน URL https://ejournal.mahidol.ac.th	39	19.12	18	35.29	12	40.00	69	24.21
เข้าถึงโดยผ่าน URL ของแต่ละฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยตรง (ใช้งานผ่านเครือข่ายมหาวิทยาลัยมหิดล)	65	31.70	29	56.90	12	40.00	106	37.10
เข้าถึงโดยผ่านการเชื่อมโยงจากสถาบันการศึกษาอื่นๆ	7	3.41	6	11.76	1	7.14	14	4.90
เข้าถึงโดยผ่าน Search Engine เช่น Google, Yahoo เป็นต้น	106	69.28	29	56.86	18	60.00	153	53.50

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้โดยรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ใช้ฐานข้อมูล PubMed จำนวน 264 คน (ร้อยละ 92.31) เมื่อจำแนกตามสถานภาพพบว่า จำนวนมากที่สุดของนักศึกษาปริญญาตรี จำนวน 187 คน (ร้อยละ 91.22) นักศึกษาบัณฑิตศึกษา จำนวน 48 คน (ร้อยละ 94.12) และอาจารย์ จำนวน 29 คน (ร้อยละ 96.67) ใช้ฐานข้อมูล PubMed ส่วนรายละเอียดการใช้ฐานข้อมูลอื่นใน 10 อันดับแรก จำแนกตามสถานภาพ ดังตารางที่ 4 พบว่า มีการใช้งาน 12 ฐานข้อมูล ได้แก่ Medscape, ScienceDirect (eJournals และ eBooks), Scopus, MICROMEDEX Healthcare, SpringerLink (eJournals และ eBooks), ACS Publications, JAMA, BMJ Journals Online, ISI Web of Science, Wiley/Blackwell Journals, SciFinder, BioMed Central และสาเหตุที่ไม่เลือกใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ โดยรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนมากที่สุด ไม่เคยทราบว่ามีฐานข้อมูลรายชื่อดังกล่าว จำนวน 170 คน (ร้อยละ 59.44) เมื่อจำแนกตามสถานภาพพบว่า นักศึกษาปริญญาตรีจำนวนมากที่สุด จำนวน 143 คน (ร้อยละ 69.76) ไม่เคยทราบว่ามีฐานข้อมูลรายชื่อดังกล่าว สำหรับจำนวนมากที่สุดของนักศึกษามหาวิทยาลัย จำนวน 29 คน (ร้อยละ 56.86) และอาจารย์ จำนวน 20 คน (ร้อยละ 66.67) ไม่ใช่เนื่องจากขอบเขตเนื้อหาไม่ตรงกับเรื่องที่สนใจ

ตารางที่ 4 ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่มีการใช้ 10 อันดับแรก จำแนกตามสถานภาพ

อันดับ ที่	นักศึกษามหาวิทยาลัย		นักศึกษามหาวิทยาลัย		อาจารย์	
	ชื่อฐานข้อมูล	ร้อยละ	ชื่อฐานข้อมูล	ร้อยละ	ชื่อฐานข้อมูล	ร้อยละ
1	Pubmed	91.22	Pubmed	94.12	Pubmed	96.67
2	Medscape	86.83	ScienceDirect : eJournals	82.35	Scopus	80.00
3	MICROMEDEX Healthcare	62.93	ScienceDirect : eBooks	82.35	ScienceDirect : eJournals	76.67
4	ScienceDirect : eJournals	49.27	SpringerLink : eBooks	66.67	SpringerLink : eJournals	63.33
5	ScienceDirect : eBooks	40.49	SpringerLink : eJournals	56.86	ACS Publications	63.33
6	JAMA	30.73	Scopus	50.98	ScienceDirect :eBooks	60.00
7	BMJ Journals Online	30.24	Medscape	41.18	ISI Web of Science	60.00

อันดับ ที่	นักศึกษาปริญญาตรี		นักศึกษบัณฑิตศึกษา		อาจารย์	
	ชื่อฐานข้อมูล	ร้อยละ	ชื่อฐานข้อมูล	ร้อยละ	ชื่อฐานข้อมูล	ร้อยละ
8	SpringerLink : eJournals	19.02	Wiley/Blackwell Journals	35.29	SpringerLink : eBooks	56.67
9	Scopus	14.63	JAMA	33.33	SciFinder	53.33
10	Wiley/Blackwell Journals	12.68	ACS Publications	31.37	BioMed Central	46.67

แหล่งเรียนรู้วิธีการสืบค้นฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาจารย์แนะนำ/จากการศึกษาตามรายวิชาเรียนในหลักสูตรจำนวน 204 คน (ร้อยละ 71.33) เมื่อจำแนกตามสถานภาพ ดังตารางที่ 5 พบว่า จำนวนมากที่สุดของนักศึกษปริญญาตรี มีอาจารย์แนะนำ/จากการศึกษาตามรายวิชาเรียนในหลักสูตร จำนวน 160 คน (ร้อยละ 78.05) จำนวนมากที่สุดของนักศึกษบัณฑิตศึกษา ทดลองใช้ด้วยตนเอง และมีอาจารย์แนะนำ/จากการศึกษาตามรายวิชาเรียนในหลักสูตร เท่ากัน จำนวน 36 คน (ร้อยละ 70.59) และจำนวนมากที่สุดของอาจารย์ ทดลองใช้ด้วยตนเอง จำนวน 29 คน (ร้อยละ 96.67)

ตารางที่ 5 แหล่งเรียนรู้วิธีการสืบค้นฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	นักศึกษาปริญญาตรี (n=205)		นักศึกษบัณฑิตศึกษา (n=51)		อาจารย์ (n=30)		รวม (n=286)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
แหล่งเรียนรู้วิธีการสืบค้นฐานข้อมูล								
ศึกษาจากคู่มือแนะนำการสืบค้นที่หน้าเว็บไซต์ของหอสมุดและคลังความรู้ฯ	38	18.54	13	25.49	2	6.67	53	18.53
ศึกษาคำอธิบายจากส่วนช่วยเหลือ (Help) ของแต่ละฐานข้อมูล	14	6.83	11	21.57	3	10.00	28	9.79
สอบถามจากบรรณารักษ์/ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุด	23	11.22	16	31.37	2	6.67	41	14.34
สอบถามจากเพื่อน/คนรู้จัก	129	62.93	29	56.86	11	36.67	169	59.09
อาจารย์แนะนำ/จากการศึกษาตามรายวิชาเรียนในหลักสูตร	160	78.05	36	70.59	8	26.67	204	71.33
จากการเข้าอบรม/ฟังบรรยายแนะนำการใช้ฐานข้อมูล	49	23.90	23	45.10	10	33.33	82	28.67
จากการทดลองใช้ด้วยตนเอง	123	60.00	36	70.59	29	96.67	188	65.73

ทางเลือกเริ่มต้นในการสืบค้นฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เลือกการสืบค้นอย่างง่าย โดยระบุคำค้นที่ต้องการทั้งหมด (Basic search) จำนวน 201 คน (ร้อยละ 70.28) เมื่อจำแนกตามสถานภาพพบว่า จำนวนมากที่สุดของนักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 149 คน (ร้อยละ 72.68) นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา จำนวน 37 คน (ร้อยละ 72.55) และอาจารย์ จำนวน 15 คน (ร้อยละ 50.00) เลือกการสืบค้นอย่างง่าย โดยระบุคำค้นที่ต้องการทั้งหมด (Basic search)

ประเภทคำค้นที่ใช้ในการสืบค้นฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ใช้คำสำคัญ (Keyword) จำนวน 233 คน (ร้อยละ 81.47) เมื่อจำแนกตามสถานภาพพบว่า จำนวนมากที่สุดของนักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 163 คน (ร้อยละ 79.51) นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา จำนวน 44 คน (ร้อยละ 86.27) และอาจารย์ จำนวน 26 คน (ร้อยละ 86.67) ใช้คำสำคัญ (Keyword)

การใช้และไม่ใช้เทคนิคขั้นสูงในการสืบค้นฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ใช้คำเชื่อมบูลีน AND, OR, NOT (Boolean Logic) เชื่อมระหว่างคำค้น จำนวน 176 คน (ร้อยละ 61.54) เมื่อจำแนกตามสถานภาพพบว่า จำนวนมากที่สุดของนักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 115 คน (ร้อยละ 56.10) นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา จำนวน 35 คน (ร้อยละ 68.63) และอาจารย์ จำนวน 26 คน (ร้อยละ 86.67) ใช้คำเชื่อมบูลีน AND, OR, NOT (Boolean Logic) เชื่อมระหว่างคำค้น และสำหรับผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนมากที่สุดที่ไม่ใช้เทคนิคขั้นสูงในการสืบค้นฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เนื่องจากไม่ทราบวิธีใช้ จำนวน 58 คน (ร้อยละ 20.28) ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 การใช้และไม่ใช้เทคนิคขั้นสูงในการสืบค้นฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	นักศึกษาปริญญาตรี (n=205)		นักศึกษามหาบัณฑิตศึกษา (n=51)		อาจารย์ (n=30)		รวม (n=286)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การใช้และไม่ใช้เทคนิคขั้นสูงในการสืบค้นฐานข้อมูล								
ใช้คำเชื่อมบูลีน AND, OR, NOT (Boolean Logic) เชื่อมระหว่างคำค้น	115	56.10	35	68.63	26	86.67	176	61.54
ใช้การตัดคำ (Truncation) โดยใช้เครื่องหมาย ? หรือ * แทนตัวอักษรอะไรก็ได้ในคำค้น	17	8.29	5	9.80	12	40.00	34	11.89
ใช้การกำหนดระยะห่างระหว่างคำ (Proximity) โดยใช้ ADJ, NEAR, WITHIN, PRE เพื่อบ่งตำแหน่งของคำค้น	9	4.39	1	1.96	0	0.00	10	3.50
ใช้วงเล็บ (Parentheses) จัดกลุ่มคำ โดยคำสั่งที่อยู่ในวงเล็บจะประมวลผลก่อน	16	7.80	10	19.61	6	20.00	32	11.19
ใช้การจำกัดผลการสืบค้นด้วยการระบุภาษา	43	20.98	12	23.53	8	26.67	63	22.03
ใช้การจำกัดผลการสืบค้นด้วยการระบุปีพิมพ์	58	28.29	26	50.98	19	63.33	103	36.01
ใช้การจำกัดผลการสืบค้นด้วยประเภททรัพยากรสารสนเทศ	25	12.20	5	9.80	5	16.67	35	12.24
ไม่ใช่เนื่องจากไม่ทราบวิธีใช้	51	24.88	7	13.73	0	0.00	58	20.28
ไม่ใช่เนื่องจากวิธีใช้งานซับซ้อนเกินไป	21	10.24	0	0.00	1	3.033	22	7.69
ไม่ใช่เนื่องจากไม่มีความจำเป็นต้องใช้	4	1.95	2	3.92	0	0.00	6	2.10
ไม่ใช่เนื่องจากพอใจกับผลการสืบค้นที่ได้รับแล้ว	3	1.46	0	0.00	0	0.00	3	1.05

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

รูปแบบของผลการสืบค้นที่ได้รับจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ได้รับเป็นเอกสารฉบับเต็มแบบ PDF จำนวน 254 คน (ร้อยละ

88.81) เมื่อจำแนกตามสถานภาพพบว่า จำนวนมากที่สุดของนักศึกษาปริญญาตรี จำนวน 176 คน (ร้อยละ 85.85) นักศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 50 คน (ร้อยละ 98.04) และอาจารย์ จำนวน 28 คน (ร้อยละ 93.33) ได้รับเป็นเอกสารฉบับเต็มแบบ PDF เช่นเดียวกัน

วิธีการนำผลการสืบค้นจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ไปใช้โดยรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อ่านผลการสืบค้นจากหน้าจอ จำนวน 225 คน (ร้อยละ 78.67) เมื่อจำแนกตามสถานภาพพบว่า จำนวนมากที่สุดของนักศึกษาปริญญาตรี อ่านผลการสืบค้นจากหน้าจอ จำนวน 177 คน (ร้อยละ 86.34) สำหรับจำนวนมากที่สุดของนักศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 42 คน (ร้อยละ 82.35) และอาจารย์ จำนวน 28 คน (ร้อยละ 93.33) บันทึกผลการสืบค้นด้วยอุปกรณ์บันทึกข้อมูลไว้อ่านภายหลัง ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 วิธีการนำผลการสืบค้นจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ไปใช้จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	นักศึกษาปริญญาตรี (N=205)		นักศึกษามัธยมศึกษา (N=51)		อาจารย์ (N=30)		รวม (N=286)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
วิธีการนำผลการสืบค้นไปใช้								
อ่านผลการสืบค้นจากหน้าจอ	177	86.34	29	56.85	19	63.33	225	78.67
สั่งพิมพ์ผลการสืบค้นโดยเครื่องพิมพ์	93	45.37	33	64.71	21	70.00	147	51.40
บันทึกผลการสืบค้นด้วยอุปกรณ์บันทึกข้อมูลเก็บไว้อ่านภายหลัง	111	54.15	42	82.35	28	93.33	181	63.29
ส่งผลการสืบค้นผ่านทาง e-mail	18	8.78	15	29.41	3	10.00	36	12.59

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

การใช้บริการอื่นๆ ที่มีในฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ใช้บริการลงทะเบียนสมัครสมาชิกกับฐานข้อมูล เพื่อใช้ในการการจัดเก็บผลการสืบค้นของตนเอง (Register/Sign in) จำนวน 107 คน (ร้อยละ 37.41) เมื่อจำแนกตามสถานภาพพบว่า จำนวนมากที่สุดของนักศึกษาปริญญาตรี จำนวน 71 คน (ร้อยละ 34.63) และอาจารย์ จำนวน 14 คน (ร้อยละ 46.67) ใช้บริการลงทะเบียนสมัครสมาชิกกับฐานข้อมูล เพื่อใช้ในการการจัดเก็บผลการสืบค้นของตนเอง (Register/Sign in)

สำหรับจำนวนมากที่สุดของนักศึกษาบัณฑิต ใช้บริการตรวจสอบรูปแบบรายการบรรณานุกรม (Cite/Citation) จำนวน 23 คน (ร้อยละ 45.10) นอกจากนี้มีผู้ตอบแบบสอบถามที่ระบุว่าไม่เคยใช้ จำนวน 53 คน (ร้อยละ 18.53)

ปัญหาในการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ โดยรวมพบว่า ปัญหาด้านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์และระบบเครือข่าย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 2.92$, S.D.=1.133) เป็นปัญหาในระดับปานกลาง รองลงมาคือ ปัญหาด้านฐานข้อมูลและผลการสืบค้น ($\bar{x} = 2.67$, S.D.=1.009) เป็นปัญหาในระดับปานกลางเช่นกัน ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ปัญหาในการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในด้านต่างๆ จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	นักศึกษาปริญญาตรี (n=205)		นักศึกษบัณฑิตศึกษา (n=51)		อาจารย์ (n=30)		รวม (n=286)	
ปัญหาในการใช้ฐานข้อมูล	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
ด้านฐานข้อมูลและผลการสืบค้น	2.90 (ปานกลาง)	1.074	2.56 (ปานกลาง)	1.032	2.54 (ปานกลาง)	0.920	2.67 (ปานกลาง)	1.009
ด้านผู้ให้บริการ	2.80 (ปานกลาง)	1.121	2.18 (น้อย)	0.973	2.22 (น้อย)	0.959	2.40 (น้อย)	1.018
ด้านผู้ใช้บริการ	2.87 (ปานกลาง)	1.088	2.49 (น้อย)	1.019	2.25 (น้อย)	1.135	2.54 (ปานกลาง)	1.081
ด้านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์และระบบเครือข่าย	2.96 (ปานกลาง)	1.154	2.61 (ปานกลาง)	1.149	3.20 (ปานกลาง)	1.095	2.92 (ปานกลาง)	1.133

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ผลการวิจัยพบว่า

1) ปัญหาด้านฐานข้อมูลและผลการสืบค้น ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ซึ่งเป็นปัญหาในระดับปานกลางทั้งหมด ได้แก่ ไม่สามารถติดตามเอกสารฉบับเต็มจากรายการที่สืบค้นได้ ($\bar{x}=3.47$, S.D.=1.162) รองลงมาคือ ไม่ทราบรายชื่อวารสาร/หนังสือที่ต้องการว่ามีอยู่ในฐานข้อมูลใด ($\bar{x}=3.21$, S.D.=1.164) และ ผลการสืบค้นที่ได้ไม่ตรงกับความต้องการ ($\bar{x}=3.06$, S.D.=1.079)

2) ปัญหาด้านผู้ให้บริการ ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ซึ่งเป็นปัญหาในระดับปานกลางทั้งหมด ได้แก่ ไม่มีคู่มือหรือคำแนะนำการใช้ฐานข้อมูลทุกฐาน ($\bar{x}=2.92$,

S.D.=1.144) รองลงมาคือ การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้นานข้อมูลมีไม่ทั่วถึง ($\bar{x}$ =2.91, S.D.=1.190) และการจัดอบรมหรือสาธิตการใช้นานข้อมูลยังไม่เพียงพอ ($\bar{x}$ =2.83, S.D.=1.211)

3) ปัญหาด้านผู้ให้บริการ ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ซึ่งเป็นปัญหาในระดับปานกลางทั้งหมด ได้แก่ ขาดทักษะหรือเทคนิควิธีการสืบค้นในแต่ละฐานข้อมูล ($\bar{x}$ =3.17, S.D.=1.144) รองลงมาคือ ไม่ทราบขอบเขตเนื้อหาของแต่ละฐานข้อมูล ($\bar{x}$ =3.14, S.D.=1.149) และไม่เข้าใจวิธีการใช้เมนูต่างๆ ในฐานข้อมูล ($\bar{x}$ =3.03, S.D.=1.156)

4) ปัญหาด้านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์และระบบเครือข่าย ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเป็นปัญหาในระดับมากคือ จำนวนเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ให้บริการฐานข้อมูลในห้องสมุดมีจำนวนน้อย ($\bar{x}$ =3.58, S.D.=1.245) รองลงมาคือ เครื่องคอมพิวเตอร์ที่ให้บริการฐานข้อมูลในห้องสมุดมีสมรรถนะต่ำ ($\bar{x}$ =2.98, S.D.=1.261) และใช้ระยะเวลานานในการสืบค้นข้อมูลเนื่องจากเครือข่ายมหาวิทยาลัยมีผู้ใช้จำนวนมาก ($\bar{x}$ =2.76, S.D.=1.102)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบความแตกต่างของปัญหาเป็นรายข้อพบว่า นักศึกษาปริญญาตรี นักศึกษามหาวิทยาลัย และอาจารย์ ประสบปัญหาในการใช้นานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ยกเว้นประเด็นปัญหาต่อไปนี้อันที่ไม่แตกต่างกันได้แก่ ฐานข้อมูลที่มีให้บริการมีเนื้อหาไม่ครอบคลุมทางด้านเภสัชศาสตร์ ฐานข้อมูลเฉพาะทางสาขาเภสัชศาสตร์มีน้อย ฐานข้อมูลแต่ละฐานมีวิธีการสืบค้นแตกต่างกัน ไม่สามารถติดตามเอกสารฉบับเต็มจากรายการที่สืบค้นได้ ไม่สามารถเข้าใช้งานฐานข้อมูลได้ เนื่องจากบางฐานข้อมูลมีการจำกัดจำนวนผู้เข้าใช้ ขาดทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ไม่มีเวลาในการเข้าอบรมหรือสาธิตการใช้นานข้อมูล ไม่สามารถติดตามรายชื่อฐานข้อมูลใหม่ที่มีให้บริการ มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพเมื่อต้องใช้ฐานข้อมูลผ่านหน้าจอคอมพิวเตอร์ ระบบเครือข่ายขัดข้องบ่อยเวลาใช้งานฐานข้อมูล และใช้ระยะเวลานานในการสืบค้นข้อมูลเนื่องจากเครือข่ายมหาวิทยาลัยมีผู้ใช้จำนวนมากที่ประสบปัญหาไม่แตกต่างกัน ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 การเปรียบเทียบความแตกต่างของปัญหาในการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์
พิจารณาตามรายชื่อในด้านต่างๆ และจำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	นักศึกษาปริญญาตรี (n=205)		นักศึกษบัณฑิตศึกษา (n=51)		อาจารย์ (n=30)		รวม (n=286)		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านฐานข้อมูลและผลการสืบค้น										
ฐานข้อมูลที่มีให้บริการมีเนื้อหาไม่ครอบคลุมทางด้านเภสัชศาสตร์	2.99	0.952	2.14	0.939	2.53	0.776	2.36	0.936	2.079	.127
ฐานข้อมูลเฉพาะทางสาขาเภสัชศาสตร์มีน้อย	2.40	0.998	2.10	0.781	2.50	0.777	2.35	0.947	2.439	.089
ฐานข้อมูลที่มีให้บริการไม่ครอบคลุมเนื้อหาในสาขาอื่นๆที่ต้องการ	2.41	0.990	2.22	0.856	2.97	1.189	2.44	1.006	5.621*	.004
ไม่ทราบรายชื่อวารสาร/หนังสือที่ต้องการว่ามีอยู่ในฐานข้อมูลใด	3.40	1.144	2.86	1.149	2.57	0.971	3.21	1.164	10.047*	.000
ฐานข้อมูลแต่ละฐานมีวิธีการสืบค้นแตกต่างกัน	3.06	1.010	2.96	1.095	2.70	0.988	3.01	1.026	1.713	.182
ฐานข้อมูลมีขั้นตอนการสืบค้นที่ยุ่งยากและซับซ้อน	3.00	1.022	2.76	1.088	2.53	0.973	2.91	1.038	3.389*	.035
ผลการสืบค้นที่ได้ไม่ตรงกับความต้องการ	3.25	1.082	2.61	0.940	2.50	0.861	3.06	1.079	12.791*	.000
ผลการสืบค้นที่ได้ไม่ทันสมัย	2.60	1.003	2.08	0.891	1.87	0.973	2.43	1.016	11.299*	.000
ผลการสืบค้นที่ได้มีจำนวนมากเกินไป	3.03	1.161	2.67	1.108	2.47	0.973	2.91	1.148	4.700*	.010
ผลการสืบค้นที่ได้มีจำนวนน้อยเกินไป	2.56	1.104	2.27	1.097	2.00	0.830	2.45	1.090	4.283*	.015
รูปแบบของผลการสืบค้นไม่ตรงกับความต้องการ	3.05	1.053	2.47	0.987	2.20	0.961	2.86	1.077	13.353*	.000
ใช้เวลานานในการสืบค้นกว่าจะได้ผลการสืบค้นในรูปแบบที่ต้องการ	3.22	1.102	2.45	0.945	2.37	0.964	3.00	1.119	16.719*	.000
ไม่สามารถติดตามเอกสารฉบับเต็มจากรายการที่สืบค้นได้	3.45	1.177	3.43	1.269	3.60	0.855	3.47	1.162	0.232	.793

สถานภาพ	นักศึกษาปริญญาตรี (n=205)		นักศึกษบัณฑิตศึกษา (n=51)		อาจารย์ (n=30)		รวม (n=286)		F	Sig.
ปัญหาในการใช้ฐานข้อมูล	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ไม่สามารถเข้าใช้งานฐานข้อมูลได้ เนื่องจากบางฐานข้อมูลมีการจำกัดจำนวนผู้เข้าใช้	2.77	1.234	2.80	1.296	2.73	0.785	2.77	1.203	0.035	.966
2. ด้านผู้ให้บริการ										
ไม่มีคู่มือหรือคำแนะนำการใช้ฐานข้อมูลทุกฐาน	3.08	1.152	2.55	1.026	2.47	1.042	2.92	1.144	7.299*	.001
ไม่มีคู่มือหรือคำแนะนำภาษาไทยในการใช้ฐานข้อมูล	3.02	1.204	2.24	1.088	2.10	1.062	2.78	1.226	14.873*	.000
คู่มือหรือคำแนะนำภาษาอังกฤษมีรายละเอียดมากเกินไป	2.79	1.095	2.41	1.004	2.33	1.093	2.67	1.091	4.091*	.018
ไม่มีบรรณารักษ์หรือผู้ปฏิบัติงานประจำที่จะให้คำแนะนำการใช้ฐานข้อมูล	2.51	1.078	1.86	0.895	1.93	0.740	2.33	1.052	10.764*	.000
บรรณารักษ์หรือผู้ปฏิบัติงานให้คำแนะนำการใช้ฐานข้อมูลไม่ชัดเจน	2.30	0.937	1.75	0.821	1.87	0.681	2.16	0.921	9.699*	.000
ผู้ให้บริการไม่มีทักษะในการใช้ฐานข้อมูลบางฐาน	2.56	1.081	1.96	0.916	2.17	0.950	2.41	1.065	7.586*	.001
การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้ฐานข้อมูลมีไม่ทั่วถึง	3.10	1.186	2.35	1.036	2.53	1.106	2.91	1.190	10.416*	.000
การจัดอบรมหรือสาธิตการใช้ฐานข้อมูลยังไม่เพียงพอ	3.02	1.238	2.35	0.996	2.33	0.994	2.83	1.211	9.677*	.000
3. ด้านผู้ใช้บริการ										
ขาดทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต	2.27	1.082	2.00	0.980	2.13	1.196	2.21	1.078	1.399	.249
ไม่ทราบขอบเขตเนื้อหาของแต่ละฐานข้อมูล	3.37	1.089	2.71	1.006	2.30	1.208	3.14	1.149	17.626*	.000
ไม่เข้าใจวิธีการใช้เมนูต่างๆในฐานข้อมูล	3.21	1.085	2.75	1.146	2.30	1.291	3.03	1.156	10.693*	.000
ขาดทักษะหรือเทคนิควิธีการสืบค้นในแต่ละฐานข้อมูล	3.37	1.057	2.96	1.095	2.20	1.270	3.17	1.144	16.374*	.000

สถานภาพ	นักศึกษาปริญญาตรี (n=205)		นักศึกษบัณฑิตศึกษา (n=51)		อาจารย์ (n=30)		รวม (n=286)		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ปัญหาในการใช้ฐานข้อมูล										
มีปัญหาการใช้ภาษาอังกฤษในการสืบค้นสารนิเทศจากฐานข้อมูล	2.81	1.148	2.25	1.074	1.60	0.724	2.59	1.166	18.823*	.000
ไม่มีเวลาในการเข้าอบรมหรือหาวิธีการใช้ฐานข้อมูล	2.91	1.086	2.65	0.996	2.60	1.276	2.83	1.095	1.962	.142
ไม่มีเวลาเพียงพอในการใช้ฐานข้อมูล	2.69	1.004	2.22	0.923	2.27	1.112	2.56	1.020	6.093*	.003
ไม่สามารถติดตามรายชื่อฐานข้อมูลใหม่ที่มีให้บริการ	2.99	1.076	2.73	0.940	2.70	1.022	2.91	1.051	1.995	.138
มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพเมื่อต้องให้ฐานข้อมูลผ่านหน้าจอคอมพิวเตอร์	2.19	1.169	2.18	1.014	2.17	1.117	2.18	1.134	0.004	.996
4. ด้านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์และระบบเครือข่าย										
เครื่องคอมพิวเตอร์ที่ให้บริการฐานข้อมูลในห้องสมุดมีสมรรถนะต่ำ	3.03	1.216	2.45	1.205	3.57	1.357	2.98	1.261	8.300*	.000
จำนวนเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ให้บริการฐานข้อมูลในห้องสมุดมีจำนวนน้อย	3.71	1.214	3.16	1.286	3.43	1.251	3.58	1.245	4.325*	.014
ระบบเครือข่ายขัดข้องบ่อยเวลาใช้งานฐานข้อมูล	2.69	1.145	2.47	0.987	2.97	0.850	2.68	1.096	1.986	.139
ใช้เวลานานในการสืบค้นข้อมูลเนื่องจากเครือข่ายมหาวิทยาลัยมีผู้ใช้จำนวนมาก	2.77	1.112	2.57	1.100	3.00	1.017	2.76	1.102	1.494	.226
ใช้เวลานานในการดาวน์โหลดเอกสารฉบับเต็ม	2.58	1.085	2.41	1.169	3.03	0.999	2.59	1.100	3.168*	.044

การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นนักศึกษาปริญญาตรีมากที่สุด เนื่องจากเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุดของคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จึงมีส่วนการตอบแบบสอบถามตามที่กำหนด โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีวัตถุประสงค์ในการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เพื่อประกอบการเรียน/การสอน (ร้อยละ 87.41) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของมะลิวรรณ สุวรรณพฤษ (2546) และจันทร์เพ็ญ จุ้ยจรงค์ (2549) ที่พบว่าผู้ใช้ส่วนใหญ่ใช้ฐานข้อมูลเพื่อประกอบการเรียนการสอน เมื่อพิจารณาแยกตามสถานภาพพบว่า นักศึกษาปริญญาตรี ใช้ประกอบการเรียน/การสอน (ร้อยละ 95.12) นักศึกษามัธยมศึกษา ใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ (ร้อยละ 96.08) และอาจารย์ใช้ในการทำวิจัย (ร้อยละ 93.33) ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่หลักของแต่ละกลุ่ม สถานที่ใช้สืบค้นฐานข้อมูลส่วนใหญ่อยู่ที่ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ (ร้อยละ 80.77) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของดารณี แซ่ตั้ง (2549) ที่พบว่าผู้ใช้บริการส่วนใหญ่ใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่ห้องสมุดคณะ/สถาบันของตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากความสะดวกต่อการใช้บริการที่ห้องสมุดได้จัดเตรียมไว้ และหากมีปัญหาในการใช้งานสามารถสอบถามบรรณารักษ์ได้ทันที โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษามหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ใช้บริการห้องสมุดจำนวนมากที่สุด ส่วนนักศึกษามัธยมศึกษาจะใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จากภายนอกมหาวิทยาลัย (ร้อยละ 70.59) โดยใช้เวลา 19.00-23.00 น. (ร้อยละ 39.22) เนื่องจากนักศึกษามัธยมศึกษาส่วนใหญ่มีตารางเรียนในคณะน้อยกว่า นักศึกษาปริญญาตรี และอาจจะเป็นผู้ปฏิบัติงานประจำแล้วมาศึกษาต่อ ส่วนอาจารย์จะใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จากภาควิชาหรือสถานที่ทำงานได้สะดวกกว่าที่อื่น (ร้อยละ 100.00) โดยใช้เวลา 13.00-16.00 น. (ร้อยละ 43.33) วิธีการเข้าถึงฐานข้อมูลส่วนใหญ่ เข้าถึงโดยผ่านหน้าเว็บไซต์ของหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล <http://www.li.mahidol.ac.th> (ร้อยละ 67.83) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กิตติพร เพชรพราว (2549) และจิณาภา ไคร้มา (2555) ที่พบว่า ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่สืบค้นฐานข้อมูลผ่านโฮมเพจของสำนักหอสมุด ทั้งนี้เพราะหน้าเว็บไซต์ของหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ทำการการเชื่อมโยงรายชื่อฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ทั้งหมดไว้

ทำให้ผู้ใช้บริการได้รับความสะดวก และเข้าใช้งานได้อย่างรวดเร็ว แตกต่างจากอาจารย์ส่วนใหญ่จะเข้าถึงโดยผ่าน Search Engine เช่น Google, Yahoo เป็นต้น (ร้อยละ 60.00) อาจเนื่องจากอาจารย์สืบค้นข้อมูลอื่นๆ แล้วจึงเชื่อมโยงมาใช้กับฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่มหาวิทยาลัยยอมรับเป็นสมาชิก เพื่อดาวน์โหลดเอกสารฉบับเต็ม

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เลือกใช้อันดับแรกคือ ใช้ฐานข้อมูล PubMed (ร้อยละ 92.31) เนื่องจากเป็นฐานข้อมูลขนาดใหญ่ที่มีเนื้อหาครอบคลุมทางด้านการแพทย์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ แม้ว่าฐานข้อมูลนี้ไม่มีเอกสารฉบับเต็มให้บริการ แต่จะมีการเชื่อมโยงไปยังแหล่งอื่นๆ ในลักษณะการชี้แหล่งสารสนเทศ รองลงมาจะเป็นฐานข้อมูล Medscape (ร้อยละ 73.43) และ ScienceDirect (ร้อยละ 58.04) ที่มีทั้งวารสารอิเล็กทรอนิกส์ และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ที่เป็นเอกสารฉบับเต็มจำนวนมาก แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าที่ฐานข้อมูล Adis ซึ่งเป็นฐานข้อมูลที่บอกรับโดยคณะเภสัชศาสตร์ มีผู้ตอบแบบสอบถามใช้จำนวนน้อย แต่เมื่อตรวจสอบจากสถิติการใช้งานเมื่อปีงบประมาณ 2557 มีการใช้งาน 11,628 ครั้ง (หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล, 2558) อาจเป็นเพราะว่าฐานข้อมูลดังกล่าวได้ไปรวมอยู่กับฐานข้อมูล SpringerLink ผู้ตอบแบบสอบถามอาจไม่แน่ใจในชื่อฐานข้อมูลก็เป็นได้ เมื่อพิจารณาตามสถานภาพจะพบว่า มีการใช้งานฐานข้อมูลที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานภาพและวัตถุประสงค์กล่าวคือ นักศึกษาปริญญาตรีใช้ฐานข้อมูล Medscape, MICROMEDEX Healthcare ซึ่งเป็นสารสนเทศทางเภสัชศาสตร์และวิทยาศาสตร์เบื้องต้น รวมทั้งนักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีที่ 4-6 ที่อาจจะต้องใช้บทความวิจัยเพื่อประกอบการทำโครงการพิเศษ (Special Project) จากฐานข้อมูล ScienceDirect ส่วนนักศึกษามัธยมศึกษา มีการเรียนการสอนเชิงลึก และต้องการใช้สารสนเทศเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ นอกเหนือจากฐานข้อมูล PubMed แล้วจึงพบว่ามีผู้ใช้ฐานข้อมูล ScienceDirect, SpringerLink และ Scopus ในลำดับที่ 2-6 สำหรับอาจารย์ต้องการใช้สารสนเทศเพื่อประกอบการสอน การทำวิจัยและผลงานทางวิชาการ จึงต้องสืบค้นจากฐานข้อมูลประเภทนี้แหล่งขนาดใหญ่อย่าง PubMed เป็นอันดับแรก และรองลงมาได้แก่ ACS Publications, ISI Web of Science, SciFinder, BioMed Central เป็นต้น และ

สาเหตุของผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่เลือกใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ โดยรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนมากที่สุด ไม่เคยทราบว่ามีฐานข้อมูลรายชื่อดังกล่าว (ร้อยละ 59.44) เมื่อจำแนกตามสถานภาพพบว่า จำนวนมากที่สุดของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ไม่เคยทราบว่ามีฐานข้อมูลรายชื่อดังกล่าว (ร้อยละ 69.76) สำหรับจำนวนมากที่สุดของนักศึกษาบัณฑิตศึกษา (ร้อยละ 56.86) และอาจารย์ (ร้อยละ 66.67) ไม่ใช่เนื่องจากขอบเขตเนื้อหาไม่ตรงกับเรื่องที่สนใจ ดังนั้นในโอกาสต่อไปห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์จะเพิ่มการประชาสัมพันธ์ฐานข้อมูลอื่นๆ มากขึ้น โดยเฉพาะกับอาจารย์ที่เป็นผู้แนะนำแหล่งสารสนเทศให้แก่นักศึกษาทุกกลุ่ม ซึ่งผลการวิจัยพบว่า แหล่งเรียนรู้วิธีการสืบค้นของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่คือ จากที่อาจารย์แนะนำ/จากการศึกษาตามรายวิชาเรียนในหลักสูตร

สำหรับรูปแบบการสืบค้น ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เลือกวิธีการสืบค้นอย่างง่ายโดยระบุคำค้นที่ต้องการทั้งหมด (Basic search) (ร้อยละ 70.28) ประเภทของคำค้นที่ใช้ในการสืบค้นฐานข้อมูลคือ ใช้คำสำคัญ (Keyword) (ร้อยละ 81.47) โดยใช้ประกอบกับเทคนิคขั้นสูงคือ ใช้คำเชื่อมบูลีน AND, OR, NOT (Boolean Logic) เชื่อมระหว่างคำค้น (ร้อยละ 61.54) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของกฤษณา เบญญกุล (2546) พบว่าคำค้นที่นักศึกษาใช้มากที่สุดคือ คำสำคัญ ผลลัพธ์ที่ได้จากการสืบค้นมีจำนวนมาก และใช้เทคนิคในการสร้างคำค้นด้วยตรรกะแบบบูลีนมากที่สุด เป็นเทคนิคขั้นสูงเบื้องต้นที่ใช้ได้กับทุกฐานข้อมูล เพื่อจำกัดการสืบค้นให้แคบลง จึงทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามคุ้นเคยและรู้จักเทคนิคนี้ แต่มีผู้ตอบแบบสอบถามอีกส่วนหนึ่งที่ไม่ใช้เทคนิคขั้นสูงในการสืบค้น เนื่องจากไม่ทราบวิธีใช้ (ร้อยละ 20.28) ซึ่งห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ต้องเพิ่มเติมแนะนำวิธีการใช้ให้มากขึ้น สำหรับรูปแบบของผลการสืบค้นที่ได้รับจากฐานข้อมูลส่วนใหญ่ ได้เอกสารฉบับเต็มแบบ PDF (ร้อยละ 88.81) สอดคล้องกับผลการวิจัยของรสสุคนธ์ ไตรรงค์ (2555) ที่พบว่าเป็นรูปแบบที่ตรงกับความต้องการของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยจะอ่านผลการสืบค้นจากหน้าจอ (78.67) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Pajarillo, Edmund (2001) ที่พบว่าส่วนใหญ่นิยมอ่านผลการสืบค้นจากหน้าจอคอมพิวเตอร์ เนื่องจากการดาวน์โหลดนั้นทำได้ง่ายรวดเร็วและประหยัดค่าใช้จ่ายในการพิมพ์ผลการค้น สำหรับการใช้บริการอื่นๆ

ที่มีพื้นฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนมากที่สุด ใช้บริการลงทะเบียนสมัครสมาชิกกับฐานข้อมูล เพื่อใช้ในการการจัดเก็บผลการสืบค้นของตนเอง (Register/Sign in) (ร้อยละ 37.41)

ปัญหาในการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ โดยภาพรวมส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นว่าเป็นปัญหาระดับปานกลาง โดยปัญหาที่พบว่ามีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์และระบบเครือข่าย ($\bar{x}=2.92$, S.D.=1.133) ในประเด็นปัญหาคือ จำนวนเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ให้บริการฐานข้อมูลในห้องสมุดมีจำนวนน้อย ($\bar{x}=3.58$, S.D.=1.245) เป็นปัญหาในระดับมาก สอดคล้องกับผลการศึกษาของดารณี แซ่ตั้ง (2549) รองลงมาคือ ปัญหาด้านฐานข้อมูลและผลการสืบค้น ($\bar{x}=2.67$, S.D.=1.009) ประเด็นปัญหาคือ ไม่สามารถติดตามเอกสารฉบับเต็มจากรายการที่สืบค้นได้ ($\bar{x}=3.47$, S.D.=1.162) เป็นปัญหาระดับปานกลาง

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบความแตกต่างของปัญหาเป็นรายข้อพบว่า นักศึกษาปริญญาตรี นักศึกษามหาบัณฑิตศึกษา และอาจารย์ ส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการใช้ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามระดับการศึกษาและประสบการณ์การใช้งานฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ แต่ในประเด็นปัญหาของการใช้งานทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศโดยทั่วไป ผู้ใช้บริการทั้ง 3 กลุ่ม ประสบปัญหาไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อใช้ในการพัฒนางาน ดังนี้

1. ด้านการบริหาร

1. ห้องสมุดควรนำผลการวิจัยไปใช้ประกอบการพิจารณาต่ออายุการบอกรับฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่ให้บริการ ให้สอดคล้องกับความต้องการใช้งานของผู้ใช้บริการมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและการค้นคว้าวิจัย

2. หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล และห้องสมุดคณะ/สถาบันต่างๆ สามารถนำการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาต่อเนื่องในสาขาวิชาอื่นๆ ได้ด้วย ทำให้ได้มุมมองครบรอบด้าน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจพิจารณาบอกรับฐานข้อมูล

อิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างเหมาะสม เกิดประโยชน์สูงสุด ตรงกับความต้องการใช้งานในแต่ละกลุ่ม

3. ห้องสมุดควรวางแผนของงบประมาณในการจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์เพิ่มเติม ซึ่งจากการวิจัยพบว่าไม่เพียงพอสำหรับความต้องการของผู้ใช้บริการ

4. ห้องสมุดควรจัดให้มีบุคลากรปฏิบัติงานให้บริการฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยตรง เพื่อทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำการใช้อนุมูลอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ รวมทั้งบริการสืบค้นสารสนเทศให้แก่ผู้ให้บริการ

2. ด้านการให้บริการ

1. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาปริญญาตรีและนักศึกษามัธยมศึกษา ซึ่งได้รับคำแนะนำในการเลือกใช้อนุมูลอิเล็กทรอนิกส์จากอาจารย์/จากการศึกษาตามรายวิชาเรียนในหลักสูตร ทำให้ห้องสมุดต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์ฐานข้อมูลที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสาขาเภสัชศาสตร์ที่ยังไม่เป็นที่รู้จัก หรือยังมีจำนวนการเข้าใช้น้อย โดยเฉพาะประชาสัมพันธ์กับอาจารย์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการแนะนำการใช้อนุมูลแก่นักศึกษา เพื่อเพิ่มจำนวนการเข้าใช้อนุมูลอื่นๆ อย่างคุ้มค่ามากขึ้น

2. ห้องสมุดควรมีการจัดอบรมการใช้งานฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์บ่อยครั้งมากขึ้น หรือจัดอบรมกลุ่มย่อยตามความสนใจ นอกเหนือจากชั่วโมงสอนในหลักสูตร (ซึ่งเดิมจัดอบรมอยู่ใน 3 รายวิชาของนักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีที่ 2 , 4 และนักศึกษามัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 รวมทั้งการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการสืบค้นฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี) เน้นสอนการสืบค้นโดยใช้เทคนิคขั้นสูง และแนะนำบริการเสริมต่างๆ ที่มีในฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากเป็นประเด็นหลักที่ผู้ให้บริการต้องการ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการทำโครงการพิเศษ (Special project) และการทำวิทยานิพนธ์

3. ห้องสมุดควรจัดทำคู่มือแนะนำการสืบค้นฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง นอกจากในเว็บไซต์หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล และเว็บไซต์ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์แล้ว อาจต้องจัดทำเป็นสิ่งพิมพ์แนะนำภายในห้องสมุดด้วย

บรรณานุกรม

- กฤษณา เบ็ญญกุล. พฤติกรรมการใช้ฐานข้อมูลออนไลน์ในการสืบค้นสารนิเทศ
ทางการเกษตร ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษากลุ่มวิชาการเกษตร
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- กิตติพร เพชรพราว. รายงานการวิจัยการใช้ฐานข้อมูลออนไลน์ที่ให้บริการในสำนัก
หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 2549.
- จันทร์เพ็ญ จุ้ยจรงค์. การใช้ฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์ของนักศึกษาระดับ
บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. รายงานการศึกษาอิสระ
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2549.
- จิณาภา ไคว้มา. “พฤติกรรมการใช้ฐานข้อมูลออนไลน์ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา
และอาจารย์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.” วารสารวิทยบริการ. 23, 2 (พฤษภาคม-
สิงหาคม 2555) : 105-114.
- ดารณี แซ่ตั้ง. การใช้ฐานข้อมูลออนไลน์สาขามนุษยศาสตร์ของนิสิตบัณฑิตศึกษา
สาขามนุษยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2549.
- บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2553.
- มะลิวรรณ สุวรรณพุกษ์. สภาพการใช้และความต้องการใช้วารสารอิเล็กทรอนิกส์
ของอาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. รายงานการค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2546.

บรรณานุกรม (ต่อ)

รสสุคนธ์ ไตรรงค์. การใช้และความต้องการใช้ฐานข้อมูลออนไลน์ของนักศึกษา
ระดับ บัณฑิตศึกษาของสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหา
บัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
บ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2555.

หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยมหิดล. สถิติ : จำนวนการใช้
ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์. [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา :

<http://www.li.mahidol.ac.th/about/statlib-tha.php> (24 กันยายน 2558)

อังคณา สุวีวรรณ. รายงานผลการดำเนินงานปีงบประมาณ 2556 ห้องสมุดคณะ
เภสัชศาสตร์ หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ :
คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2557.

Pajarillo, E. The use and evaluation of search database by professional
nurse: a case study. [Online]. 2001. Available :
[http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?](http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?articleid=861935&show=html)
[articleid=861935&show=html](http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?articleid=861935&show=html) (27 July 2015)

Yamane, T. Statistic : an introductory analysis. 3rd ed. New York : Harper & Row,
1973.

การจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ในห้องสมุดมหาวิทยาลัย

Open Access Journal Management in University Libraries

ลมัย ประคอนสี*

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์วิภา ไพ ปรหมสมิทธิ์**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัยในด้านนโยบาย การจัดหา การทำรายการ และการบริการ รวมถึงปัญหาในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้อำนวยการ/หัวหน้าห้องสมุดหรือผู้รับผิดชอบในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย รวมทั้งสิ้น 107 แห่ง ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 79 ชุด (73.83%)

ผลการวิจัยพบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวนมากที่สุด มีการกำหนดนโยบายแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และมีการกำหนดนโยบายด้านการจัดหา ใช้เกณฑ์เนื้อหาสอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย ใช้มาตรฐานการลงรายการ มาร์ก (MARC) ใช้วิธีการให้บริการผ่านรายการออนไลน์ สำหรับปัญหาที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยประสบในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี พบว่า ปัญหาที่

---

*นิสิตปริญญาโท อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**อาจารย์คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยประสบมี 2 ระดับ คือ ระดับมาก และระดับปานกลาง ปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ไม่มีวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในสาขาวิชาที่ต้องการ

Abstract

The objectives of this research was to study open access journal management in university libraries, in terms of, objectives, policy, acquisition, classification, service and problem of open access journal management in university libraries.

This study was a survey research in which data was collected from questionnaires distributed to 107 university library directors or librarians responsible for open access journal management. There were 79 questionnaires returned (73.83%)

The results from the study indicate that most university libraries have non-written policies. They make the selection by considering open access journal content relevant to the universities' curriculum. Most libraries use MARC for cataloging and provide service via OPAC (Online Public Access Cataloging). The problem having the highest mean score is that there is no open access journal in the required field.

บทนำ

ห้องสมุดมหาวิทยาลัย มีหน้าที่หลักในการส่งเสริมการเรียนรู้ การสอน การวิจัย ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย และบริการทางวิชาการแก่สถาบันอุดมศึกษาและแก่สังคม ตลอดจนส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2544 : 1-2)

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีการจัดหาและรวบรวมทรัพยากรสารสนเทศทุกรูปแบบ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อสนองตอบภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัยต้นสังกัด

Open Access Journal (OAJ) เป็นวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่ผู้ใช้เข้าถึงได้อย่างเสรีที่สำนักพิมพ์จะเป็นผู้นำบทความที่ผู้เขียนส่งมาไปจัดทำเป็นสารนิเทศวิชาการแบบเปิด เป็นวารสารที่จัดทำให้อยู่ในรูปแบบของวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่ผู้ใช้เข้าถึงได้อย่างเสรี ซึ่งผู้ใช้สามารถสืบค้นได้ทั่วไป ถือเป็นวารสารที่ เปิดให้เข้าถึงบทความในเล่มอย่างอิสระทันทีที่ส่งตีพิมพ์ทำให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีการเผยแพร่ให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงในรูปแบบออนไลน์แบบเสรี หรือไม่เสียค่าบริการ โดยไม่มีข้อจำกัดทางลิขสิทธิ์และใบอนุญาตให้บริการบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยอนุญาตให้ผู้ใช้อ่าน ดาวน์โหลด คัดลอก จัดพิมพ์ หรือเชื่อมโยงถึงเอกสารฉบับเต็ม และรวบรวมข้อมูลทำดัชนีเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นได้อย่างรวดเร็ว และมีความทันสมัย อีกทั้ง สามารถเชื่อมโยงไปยังเนื้อหาที่จัดทำเป็นอิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ ได้ (Suber, 2013)

ความจำกัดความข้างต้นสอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง Do Open-Access Articles Have a Greater Research Impact? ของ Kristin Antelman รองผู้อำนวยการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยนอร์ท คาโรไลนา สเตท ในปี 2004 พบว่าการให้บริการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่ผู้ใช้เข้าถึงได้อย่างเสรี ทำให้ค่า Impact factor ของบทความสูงขึ้น และบทความได้รับการอ้างอิงมากขึ้น เพราะผู้อ่านเข้าถึงบทความได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย (Antelman, 2004)

การที่ห้องสมุดมีวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีก่อให้เกิดประโยชน์ ทำให้บรรณารักษ์ มีบทบาทสำคัญมากขึ้น ในการทำหน้าที่คัดเลือก และแสวงหาทรัพยากรสารสนเทศที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีมาให้บริการ ทำให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงผลงานวิจัยหรือความก้าวหน้าใหม่ๆ ที่วารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี เนื่องจากการเข้าถึงอย่างเสรีช่วยลดข้อจำกัดในเรื่องค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงสารนิเทศของผู้ใช้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตโดยเข้าถึงผ่านโปรแกรมค้นหา การใช้บริการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ทำให้ค่า Impact Factor ของบทความสูงขึ้น และ

บทความได้รับการอ้างอิงมากขึ้น เนื่องจากผู้ใช้อ้างอิงได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย (Fang & Zhu, 2006 : 186)

ในปัจจุบันการจัดหาฐานข้อมูลออนไลน์ผ่านตัวแทนจำหน่าย โดยทางตัวแทนจำหน่ายจะเสนอกลุ่มวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี และเป็นผู้คัดเลือกให้โดยห้องสมุดไม่สามารถเลือกกลุ่มสาขาวิชาที่ต้องการได้ แต่เป็นแหล่งสารนิเทศที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ที่ทางห้องสมุดยอมรับได้เนื่องจากผ่านการคัดเลือกจากผู้จัดพิมพ์แล้วในระดับหนึ่ง และเป็นผู้จัดพิมพ์ที่มีความน่าเชื่อถือ แต่บางตัวแทนจำหน่ายจะมุ่งเน้นทางธุรกิจมากเกินไป เนื่องจากจะเสนอให้กลุ่มวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีเฉพาะปีแรก แต่ในปีถัดไปทางห้องสมุดจะต้องเสียค่าบริการเป็นสมาชิก ในอนาคตวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีจะเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีองค์การที่ไม่มุ่งหวังผลกำไร และบางผู้จัดพิมพ์มุ่งเน้นที่จะให้บริการเพื่อสังคมมากขึ้น ตลอดจนมีแนวโน้มที่ห้องสมุดจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีบริการเป็นสมาชิกรายปีของฐานข้อมูลออนไลน์ เปลี่ยนเป็นการจ่ายค่าสนับสนุนผู้เขียน หรือนักวิจัยเพื่อสามารถเผยแพร่ผลงานผ่านแหล่งสารนิเทศที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น (สายฝน เต่าแก้ว, 2556) ปัจจุบันห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีการรวบรวมรายชื่อวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีเพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สามารถอ่าน ดาวน์โหลด ทำสำเนา ส่งต่อ การพิมพ์ การค้นหา และ เชื่อมโยงไปยังเอกสารฉบับเต็ม (Full-Text) นอกจากนั้นยังได้มีการทำดรรชนีบทความวารสารในรูปแบบฐานข้อมูล (Krishnamurthy, 2008 : 45) และยังมีนามานุกรม คือ Directory of Open Access Journals - DOAJ ฐานข้อมูลที่รวบรวมรายชื่อวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

จากการที่วารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีเป็นทรัพยากรหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการ ค้นคว้าวิจัยของประชาคมมหาวิทยาลัย และช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการบอกรับเป็นสมาชิกฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัย เนื่องจากเกิดภาวะค่าบริการเป็นสมาชิกของทั้งวารสารฉบับพิมพ์ และวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่มีแนวโน้มสูงขึ้นทุกๆ ปี ส่งผลกระทบต่องบประมาณในการจัดหาทรัพยากรของห้องสมุด (McCulloch, 2006 : 338) ประกอบกับยังไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการ

วารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัยของประเทศไทย มีเพียงงานวิจัยของ ศรีไพร โชติจิรวัฒนา (2553) ที่ศึกษาการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ในห้องสมุดมหาวิทยาลัยเท่านั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย ในด้านนโยบาย การจัดหา การทำรายการ และการบริการ และปัญหาในการจัดการ ผลของการวิจัยจะเป็นแนวทางสำหรับบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษา:

1. การจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย ในด้านนโยบาย การจัดหา การทำรายการ และการบริการ
2. ปัญหาในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย

สมมติฐานการวิจัย

1. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่จัดวารสารอิเล็กทรอนิกส์เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีโดยใช้เกณฑ์ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย ใช้มาตรฐานดับลินคอร์เมทาเดทา และให้บริการผ่านเว็บเพจที่จัดทำโดยเฉพาะ
2. ปัญหาในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัยประสบในระดับมากคือ ไม่ทราบแหล่งที่ผลิตวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้ยังไม่เพียงพอ

ขอบเขตและประชากรที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน ที่มีการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี จำนวน 107 แห่ง โดยแบ่งเป็นห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ/ในกำกับของรัฐจำนวน 28 แห่ง ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏ จำนวน 40 แห่ง ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล จำนวน 9 แห่ง และห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชน จำนวน 30 แห่ง โดย

เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้อำนวยการ/ผู้บริหารห้องสมุด บรรณารักษ์ หรือผู้รับผิดชอบในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย แห่งละ 1 คน รวม 107 คน ทั้งนี้ได้รับแบบสอบถามกลับคืนจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวน 79 ชุด ร้อยละ 73.83

ปรัทัศน์วรรณกรรม

Open Access (OA) คือสารนิเทศออนไลน์ที่อยู่ในรูปแบบดิจิทัล ไม่เสียค่าใช้จ่าย เป็นผลงานในลักษณะที่ไม่มีลิขสิทธิ์และข้อจำกัดในการอนุญาตให้บริการบนอินเทอร์เน็ต และได้รับการยินยอมจากผู้เขียนหรือเจ้าของลิขสิทธิ์ (Suber, 2004) การเข้าถึงได้อย่างเสรี เป็นแนวคิดที่นักวิจัยต้องการหาช่องทางเผยแพร่ผลงานวิจัย หรือแบ่งปันความรู้ ความก้าวหน้าทางวิชาการออกไปอย่างกว้างขวาง และทันที ตลอดจนให้ผู้เข้าใช้เข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศได้ สะดวกรวดเร็วผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตโดยไม่มีเสียค่าใช้จ่าย และไม่มีเงื่อนไขทางกฎหมาย

วารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี (Open Access Journal - OAJ) เป็นวารสารวิชาการที่ผู้จัดพิมพ์จะเป็นผู้นำบทความที่ผู้เขียนบทความส่งมาไปจัดทำเป็นสารนิเทศวิชาการแบบเปิด โดยที่เจ้าของบทความหรือองค์กรต้นสังกัดเป็นผู้สนับสนุน ค่าใช้จ่ายในการจัดผลิตให้แก่ผู้จัดพิมพ์หรือแหล่งที่กำหนดไว้ ประเด็นที่สำคัญของการจัดทำในรูปแบบวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี คือบทความเหล่านี้จะมีผู้เชี่ยวชาญ ทำการประเมินคุณภาพ (Peer Review) วารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่มีการตีพิมพ์ เผยแพร่อย่างเสรีทางออนไลน์ สามารถสืบค้นผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต อนุญาตให้ผู้ใช้อ่าน ดาวน์โหลด ทำสำเนา เผยแพร่ พิมพ์ สืบค้น หรือเชื่อมโยงไปยังวารสารฉบับเต็ม (Full Texts) ได้ทันทีโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย (Drott, 2006 : 79) เป็นสารนิเทศที่มีลักษณะสำคัญสามประการ คือ ประการแรกต้องเป็นสารสนเทศที่ผู้ใช้จากทุกมุมโลกสามารถเข้าถึงได้โดยเสรีผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ผู้ใช้สามารถสืบค้น อ่าน คัดลอก สั้พิมพ์ เผยแพร่ จัดเก็บ รวมถึงจัดทำตัวเชื่อมโยงไปยังสารนิเทศนั้นได้ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ประการที่สองคือ ผลงานที่เผยแพร่ในวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ลิขสิทธิ์ยังเป็นของผู้แต่ง และ ประการสุดท้ายคือ เป็นสารนิเทศฉบับเต็ม ที่จัดทำในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ มีการจัดเก็บในแหล่งที่เหมาะสมเพื่อสะดวกต่อการสืบค้นและนำไปใช้ในอนาคต (Laakso et al., 2011: 1)

วารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี เป็นการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย หรือค่าธรรมเนียมการบอกรับเป็นสมาชิก สามารถสืบค้นได้จากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สืบค้นได้ทั้งวารสารฉบับล่าสุด และฉบับย้อนหลัง แหล่งที่สามารถใช้จัดหาวารสารดังกล่าว ได้แก่ (วราพรรณ อภิศุภะโชค, 2551 : 45)

- วารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ที่อยู่ในรูปแบบการบอกรับเป็นสมาชิก เสียค่าธรรมเนียม และสามารถเข้าถึงได้ในข้อตกลงตามเงื่อนไขของผู้จัดพิมพ์ หรือตัวแทนจำหน่าย

- วารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเข้าใช้ ได้แก่ วารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ที่ทางสำนักพิมพ์อนุญาตให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในบางชื่อวารสาร หรือบทความ ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปวารสารฉบับล่วงหน้า วารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ที่อยู่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยผู้เขียนเป็นผู้เผยแพร่บนเว็บไซต์ส่วนตัว วารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ที่อนุญาตให้เข้าถึง สืบค้นได้ทั้งฉบับปัจจุบัน และฉบับล่วงหน้า ส่วนใหญ่เป็นวารสารที่จัดพิมพ์โดยสถาบันการศึกษา และ วารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ที่อนุญาตให้เข้าถึงในรูปแบบการทดลองใช้ (Free Trial Period) เพื่อเป็นการตัดสินใจในการบอกรับเป็นสมาชิก

สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักร (Research Councils UK – RCUK) มีนโยบายเกี่ยวกับทรัพยากรสารสนเทศที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีตั้งแต่ปี ค.ศ. 2005 เพื่อต้องการสนับสนุนบริการวิชาการทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ช่วยพัฒนางานวิจัยใหม่ ๆ สร้างความมั่นใจในการได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ และสามารถเข้าถึงได้อย่างเสรี โดยกำหนดนโยบายออกเป็น 3 ข้อ ดังนี้ (Research Councils UK, 2013 : 4)

1. เป็นแหล่งทรัพยากรสารสนเทศที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ไม่จำกัดการเข้าถึง ไม่เสียค่าใช้จ่ายในการตีพิมพ์ เผยแพร่
2. มีการปรับปรุงแนวนโยบายเกี่ยวกับทรัพยากรสารสนเทศที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีให้ทันสมัยทั้งเพื่อประโยชน์ในสหราชอาณาจักร และทั่วโลก

3. สนับสนุนเฉพาะนักวิจัยของสถาบันเจ้าของผลงาน สถาบันเป็นผู้จัดพิมพ์เผยแพร่ และมีการตรวจสอบคุณภาพผลงานโดยผู้เชี่ยวชาญ

นโยบายของโครงการ Harvard Open Access Project เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ให้กับสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน ในทวีปอเมริกาเหนือ ยุโรป แอฟริกา และเอเชีย โดยในปี ค.ศ. 2012 โครงการฯ ได้รับความร่วมมือจาก Budapest Open Access Initiative ให้การสนับสนุนการจัดทำคู่มือแนวทางการปฏิบัติที่ดีในการเข้าถึงวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ได้กำหนดนโยบาย ดังนี้ (Harvard Open Access Project, 2015 : 2)

1. จัดทำคู่มือเพื่อเป็นแนวทางในการเข้าถึงวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ทั้งในการเป็นผู้เขียน และผู้ให้บริการ
2. ผู้เขียนบทความวิชาการที่เข้าร่วมกับโครงการฯ จะไม่สามารถนำบทความวิชาการดังกล่าวไปทำซ้ำในเชิงพาณิชย์อีก
3. ผู้ให้บริการสามารถเข้าถึงได้อย่างเสรี ไม่มีข้อจำกัดในการเข้าถึง และไม่เสียค่าใช้จ่าย
4. มีนโยบายในการสงวนรักษาข้อมูลดิจิทัลของวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

นอกจากนี้สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้กำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของการจัดทำแหล่งวารสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี (สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2558) ดังนี้

1. สร้างคลังความรู้มหาวิทยาลัยในรูปดิจิทัล ที่มีมาตรฐานและสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย
2. สร้างเครือข่ายการพัฒนาค้นคว้าและการบริการความรู้ ของมหาวิทยาลัย
3. เผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยเพื่อให้ได้รับการอ้างอิง และให้ประชาชนและผู้สนใจได้ใช้ประโยชน์อย่างแพร่หลาย

สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล

ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการศึกษาตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถามที่รับผิดชอบงานการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย โดยรวม พบว่า ห้องสมุดจำนวนมากที่สุด 37 แห่ง (ร้อยละ 46.84) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นบรรณารักษ์ โดยเป็นบรรณารักษ์ฝ่าย/งานวารสารจำนวนมากที่สุด 20 แห่ง (ร้อยละ 54.05)

เมื่อพิจารณาผลการศึกษา จำแนกตามประเภทของห้องสมุด พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ และห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลจำนวนมากที่สุด 9 แห่ง (ร้อยละ 42.86) และ 21 แห่ง (ร้อยละ 58.85) ตามลำดับ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นบรรณารักษ์ โดยเป็นบรรณารักษ์ฝ่าย/งานวารสาร จำนวนมากที่สุด 4 แห่ง (ร้อยละ 44.44) และ 21 แห่ง (ร้อยละ 58.85) ตามลำดับ ส่วนห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชนจำนวนมากที่สุด 8 แห่ง (ร้อยละ 42.11) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็น ผู้อำนวยการ/หัวหน้าห้องสมุด

ตอนที่ 2 การจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย ในด้านนโยบาย การจัดหา การทำรายการ และการบริการ

การจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัยในด้านนโยบาย การจัดหา การทำรายการ และการบริการ มีสรุปผลการวิจัยดังต่อไปนี้

2.1 การกำหนดนโยบายที่ใช้ในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่ตอบว่า กำหนดนโยบายการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวนมากที่สุด 26 แห่ง (ร้อยละ 76.47) มีการกำหนดนโยบายแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ในขณะที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวนมากที่สุด 8 แห่ง (ร้อยละ 23.53) กำหนดนโยบายแบบเป็นลายลักษณ์อักษร

เมื่อพิจารณาตามประเภทของห้องสมุดมหาวิทยาลัย พบว่า เป็นห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐจำนวน 11 แห่ง (ร้อยละ 52.38) กำหนดนโยบาย โดยห้องสมุดจำนวนมากที่สุด 10 แห่ง (ร้อยละ 90.91) กำหนดนโยบายแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลจำนวน 24 แห่ง (ร้อยละ 61.54) และห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชนจำนวน 11 แห่ง (ร้อยละ 57.89) ไม่ได้กำหนดนโยบายการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย

2.2 นโยบายที่กำหนดในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

นโยบายที่กำหนดในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย เป็นนโยบายในด้านการจัดหา ด้านการทำรายการ ด้านการบริการ และอื่นๆ ผลการวิจัย มีดังนี้

1) การกำหนดนโยบาย

ผลศึกษาการกำหนดนโยบายการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย เป็นนโยบายในด้านต่าง ๆ ที่ใช้ในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย โดยรวม พบว่าห้องสมุดจำนวนมากที่สุด 27 แห่ง (ร้อยละ 79.41) กำหนดนโยบายด้านการจัดหา รองลงมาจำนวน 20 แห่ง (ร้อยละ 58.82) กำหนดนโยบายด้านการบริการ

เมื่อพิจารณาตามประเภทของห้องสมุด พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐจำนวนมากที่สุด 10 แห่ง (ร้อยละ 90.90) กำหนดนโยบายด้านการจัดหา ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลจำนวนมากที่สุด 9 แห่ง เท่ากัน (ร้อยละ 60.00) กำหนดนโยบายด้านการจัดหา และนโยบายด้านการบริการ ส่วนห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชนทุกแห่งจำนวน 8 แห่ง (ร้อยละ 100.00) กำหนดนโยบายด้านการจัดหา

เมื่อพิจารณาตามนโยบายด้านต่าง ๆ ที่ใช้ในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย พบว่า มีห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวนมากที่สุด 12 แห่ง ระบุข้อความนโยบายด้านการจัดหา ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวนมากที่สุด 6 แห่ง ระบุข้อความนโยบายด้านการบริการ ส่วนห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวนมาก

ที่สุด 2 แห่ง ระบุข้อความนโยบายด้านการทำรายการ ในขณะที่ส่วนห้องสมุดมหาวิทยาลัย
จำนวนมากที่สุด 3 แห่ง ระบุข้อความนโยบายด้านอื่นๆ

นโยบายด้านการจัดหา มีห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวน 12 แห่ง ระบุข้อความ
นโยบาย โดยจำนวนมากที่สุด 6 แห่ง ระบุว่า พิจารณาจากงบประมาณการจัดหา
ทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ (ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ 3 แห่ง ห้องสมุด
มหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล 1 แห่ง ห้องสมุดมหาวิทยาลัย
เอกชน 2 แห่ง)

นโยบายด้านการทำรายการ มีห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวน 2 แห่ง ระบุ
ข้อความนโยบาย คือ กำหนด Tag 856 เพิ่มเติมในรายการบรรณานุกรมวารสารบน Web
OPAC (ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ 1 แห่ง) ใช้มาตรฐานเมทาดาตาในการทำรายการ
(ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล 1 แห่ง)

นโยบายด้านการบริการ มีห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวน 6 แห่ง ระบุข้อความ
นโยบาย โดยจำนวนมากที่สุด 4 แห่ง ระบุว่า ให้บริการผ่านเว็บไซต์ของห้องสมุด (ห้องสมุด
มหาวิทยาลัยของรัฐ 2 แห่ง ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชม
มงคล 2 แห่ง)

2) ผู้รับผิดชอบในการคัดเลือกวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึง ได้อย่างเสรี

ผลการศึกษาผู้รับผิดชอบในการคัดเลือกวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึง
ได้อย่างเสรี (ตารางที่ 6) โดยรวม พบว่าห้องสมุดจำนวนมากที่สุด 50 แห่ง (ร้อยละ 63.29)
มีผู้อำนวยการเป็นผู้คัดเลือก รองลงมาจำนวนใกล้เคียงกัน 49 แห่ง (ร้อยละ 62.03)
มีบรรณารักษ์ฝ่าย/งานเป็นผู้คัดเลือก

เมื่อพิจารณาตามประเภทห้องสมุด พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐจำนวน
มากที่สุด 15 แห่ง (ร้อยละ 71.43) มีบรรณารักษ์ฝ่าย/งานเป็นผู้คัดเลือก ห้องสมุด
มหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลจำนวนมากที่สุด 29 แห่ง
(ร้อยละ 74.36) มีผู้อำนวยการเป็นผู้คัดเลือก ส่วนห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชนจำนวนมาก
ที่สุด 12 แห่ง (ร้อยละ 63.16) มีอาจารย์/นักวิจัยเป็นผู้คัดเลือก

การที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่มีบรรณารักษ์เป็นผู้คัดเลือกวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีนั้น อาจเนื่องมาจากบรรณารักษ์เป็นผู้มีหน้าที่จัดหาทรัพยากรสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อมาให้บริการในห้องสมุด และบรรณารักษ์ มีบทบาทสำคัญมากขึ้น ที่ทำหน้าที่คัดเลือก โดยพิจารณาคัดเลือกวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีให้สอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอน และสนับสนุนการวิจัยของมหาวิทยาลัย (เยาวลักษณ์ สุวรรณแข, 2546 : 19)

3) เกณฑ์ในการคัดเลือกวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

ผลการศึกษาเกณฑ์ที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยใช้ในการคัดเลือกวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี (ตารางที่ 7) โดยรวม พบว่า ห้องสมุดจำนวนมากที่สุด 76 แห่ง (ร้อยละ 96.20) ใช้เกณฑ์เนื้อหาสอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย รองลงมาห้องสมุดจำนวน 67 แห่ง (ร้อยละ 84.81) ใช้เกณฑ์เนื้อหาตรงกับความต้องการของผู้ใช้

เมื่อพิจารณาตามประเภทของห้องสมุด พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล จำนวนมากที่สุดจำนวน 20 แห่ง (ร้อยละ 95.24) และ 37 แห่ง (ร้อยละ 94.87) ตามลำดับ และห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชนทุกแห่ง จำนวน 19 แห่ง (ร้อยละ 100.00) ใช้เกณฑ์เนื้อหาสอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย ในการคัดเลือกวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

การที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ ใช้เกณฑ์เนื้อหาสอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย อาจเนื่องมาจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีหน้าที่ในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน และการวิจัยของมหาวิทยาลัย นอกจากวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีมีเนื้อหาที่หลากหลายและทันสมัยแล้วยังสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกอีกด้วย (สายฝน เต่าแก้ว สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2556) เช่นเดียวกับผลการศึกษาของศรีไพร โชติจิรวัดนา (2553) พบว่า ห้องสมุดส่วนใหญ่

จำนวน 85 แห่ง คัดเลือกวารสารอิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เกณฑ์การมีเนื้อหาสอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอนและการวิจัยในมหาวิทยาลัย

4) คู่มือ/แหล่งในการคัดเลือกวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

ผลการศึกษาคู่มือ/แหล่งในการคัดเลือกวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี โดยรวม พบว่า ห้องสมุดจำนวนมากที่สุด 63 แห่ง (ร้อยละ 79.75) ใช้เว็บไซต์สำนักพิมพ์/ตัวแทนจำหน่าย เป็นคู่มือ/แหล่งในการคัดเลือก รองลงมาห้องสมุดจำนวน 51 แห่ง (ร้อยละ 64.56) ใช้รายชื่อฐานข้อมูลในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

เมื่อพิจารณาตามประเภทของห้องสมุด พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชนจำนวนมากที่สุด 17 แห่ง (ร้อยละ 80.95) และ 18 แห่ง (ร้อยละ 94.74) ตามลำดับ ใช้เว็บไซต์สำนักพิมพ์/ตัวแทนจำหน่าย ส่วนห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลจำนวนมากที่สุด 29 แห่ง (ร้อยละ 74.36) ใช้รายชื่อฐานข้อมูลในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

การที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ใช้เว็บไซต์สำนักพิมพ์/ตัวแทนจำหน่ายเป็นคู่มือ/แหล่งในการคัดเลือกวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี อาจเนื่องมาจากปัจจุบันมีเว็บไซต์ของสำนักพิมพ์ / ตัวแทนจำหน่าย ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์สิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ของตน ตลอดจนมีบริการให้บริการรวบรวมรายชื่อวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีซึ่งสามารถสืบค้นได้จากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตสืบค้นได้ทั้งฉบับล่าสุด และฉบับย้อนหลัง (วราพรธณ อภิสุระโชค, 2551)

2.3 แหล่งที่จัดหาวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

ผลการศึกษาแหล่งที่จัดหาวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย จำนวน 77 แห่ง ที่ระบุแหล่ง โดยรวม พบว่าห้องสมุดจำนวนมากที่สุด 68 แห่ง (ร้อยละ 88.31) ระบุว่า คือ ทรัพยากรสารนิเทศวิชาการที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี (Open Access Scholarly Resources) รองลงมาห้องสมุดจำนวน 42 แห่ง (ร้อยละ 54.55) ระบุว่า คือ องค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแสวงหาความร่วมมือระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยในการจัดทำวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

เมื่อพิจารณาตามประเภทของห้องสมุด พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ และห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลจำนวนมากที่สุด 17 แห่ง (ร้อยละ 80.95) และ 32 แห่ง (ร้อยละ 86.49) และห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชนทุก แห่ง จำนวน 19 แห่ง (ร้อยละ 100.00) ระบุว่าแหล่งที่จัดหาวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้ เข้าถึงได้อย่างเสรี คือทรัพยากรสารนิเทศวิชาการที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี (Open Access Scholarly Resources)

2.4 การทำรายการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

ผลการศึกษการทำรายการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี โดยรวม พบว่า ห้องสมุดจำนวนมากที่สุด 42 แห่ง (ร้อยละ 53.16) ไม่มีการทำรายการ วารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี รองลงมาห้องสมุดจำนวน 37 แห่ง (ร้อยละ 46.84) มีการทำรายการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

เมื่อพิจารณาตามประเภทของห้องสมุด พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ จำนวนมากที่สุด 12 แห่ง (ร้อยละ 57.14) มีการทำรายการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้ เข้าถึงได้อย่างเสรี ส่วนห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชน จำนวนมากที่สุด 23 แห่ง (ร้อยละ 58.97) และ 10 แห่ง (ร้อยละ 52.63) ตามลำดับ ไม่มีการทำรายการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่าง เสรี

1) วิธีการลงรายการ

ผลการศึกษาวิธีการลงรายการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่าง เสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่มีการลงรายการจำนวน 37 แห่ง (ตารางที่ 11) โดยรวม พบว่า ห้องสมุด จำนวนมากที่สุด 21 แห่ง (ร้อยละ 56.76) มีการลงรายการบรรณานุกรมบางเขต ข้อมูล ในขณะที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวนมากที่สุด 16 แห่ง (ร้อยละ 43.24) มีการลง รายการบรรณานุกรมทุกเขตข้อมูล

เมื่อพิจารณาตามประเภทของห้องสมุด พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ จำนวนมากที่สุด 7 แห่ง (ร้อยละ 58.33) มีการลงรายการบรรณานุกรมทุกเขตข้อมูล ในขณะที่ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลจำนวนมากที่สุด 10 แห่ง (ร้อยละ 62.50) มีการลงรายการบรรณานุกรมบางเขตข้อมูล

2) มาตรฐานการลงรายการ

ผลการศึกษามาตรฐานการลงรายการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวน 37 แห่ง โดยรวม พบว่า ห้องสมุดจำนวนมากที่สุด 31 แห่ง (ร้อยละ 83.78) ใช้มาตรฐานการลงรายการ มาร์ก (MARC)

เมื่อพิจารณาตามประเภทของห้องสมุด พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชนจำนวนมากที่สุด 11 แห่ง (ร้อยละ 91.67) และจำนวน 12 แห่ง (ร้อยละ 75.00) และจำนวน 8 แห่ง (ร้อยละ 88.89) ตามลำดับ ใช้มาตรฐานการลงรายการ มาร์ก (MARC)

การที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ใช้มาตรฐานการลงรายการ มาร์ก (MARC) ในการทำรายการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี อาจเนื่องจากห้องสมุดส่วนใหญ่มีการลงรายการบรรณานุกรมวารสารรูปแบบ MARC ในโปรแกรมห้องสมุดอัตโนมัติ เป็นการจัดเก็บและค้นคืนรายการได้อย่างสะดวกรวดเร็ว โดยการเพิ่มเขตข้อมูล (Tag) 856 (Electronic location and access) ใช้บันทึกแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เพื่อการสืบค้น เป็นการชี้แหล่งข้อมูล และการเข้าถึงผ่านตัวเชื่อมโยง (Link) เพื่อให้การสืบค้นอยู่ในแหล่งเดียวกัน (Open Access Scholarly Information Sourcebook 2009)

2.5 วิธีการให้บริการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

ผลการศึกษาวิธีการให้บริการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี โดยรวม พบว่า ห้องสมุดจำนวนมากที่สุด 50 แห่ง (ร้อยละ 63.29) ใช้วิธีการให้บริการผ่านรายการออนไลน์ รองลงมาห้องสมุดจำนวน 32 แห่ง (ร้อยละ 40.51) ให้บริการผ่านระบบสืบค้นของผู้จัดพิมพ์

เมื่อพิจารณาตามประเภทของห้องสมุด พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชนจำนวนมากที่สุด 14 แห่ง (ร้อยละ 66.67) จำนวน 25 แห่ง (ร้อยละ 64.10) และจำนวน 11 แห่ง (ร้อยละ 57.89) ตามลำดับ ใช้วิธีการให้บริการผ่านรายการออนไลน์

การที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ ใช้วิธีการให้บริการผ่านรายการออนไลน์ เป็นวิธีการให้บริการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี อาจเนื่องมาจาก วารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี เป็นแหล่งข้อมูล เผยแพร่บทความวิชาการที่มีความทันสมัยของวิทยาการสาขาต่าง ๆ การจัดรูปแบบการให้บริการที่สามารถอ่านได้ทางระบบออนไลน์ และสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (กมลวรรณ ประภาศรีสุข เสกสรรค์ ทองคำบรรจง และระวีวรรณ พันธุ์พานิช 2557: 3) นอกจากนี้ยังสามารถเข้าถึงได้ด้วยการผ่านระบบสืบค้นห้องสมุดอัตโนมัติของห้องสมุดอื่นๆ (เยาวลักษณ์ สุวรรณแข, 2546)

2.6 การส่งเสริมการให้บริการวารสารวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

ผลการศึกษาการส่งเสริมการให้บริการวารสารวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย โดยรวม พบว่า ห้องสมุดจำนวนมากที่สุด 60 แห่ง (ร้อยละ 75.95) มีการส่งเสริมการให้บริการโดยการจัดฝึกอบรม แนะนำการสืบค้น รองลงมา ห้องสมุดจำนวน 46 แห่ง (ร้อยละ 58.23) มีการส่งเสริมการให้บริการโดยการจัดทำสิ่งพิมพ์ แนะนำบริการ

เมื่อพิจารณาตามประเภทของห้องสมุด พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชน จำนวนมากที่สุด 14 แห่ง (ร้อยละ 66.67) จำนวน 30 แห่ง (ร้อยละ 76.93) และจำนวน 16 แห่ง (ร้อยละ 84.21) ตามลำดับ มีการส่งเสริมการให้บริการ โดย การจัดฝึกอบรม แนะนำการสืบค้น

การที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ มีการส่งเสริมการให้บริการโดย การจัดฝึกอบรม แนะนำการสืบค้น อาจเนื่องมาจาก ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานสนับสนุนการเรียนการสอนและการค้นคว้าวิจัย ห้องสมุดควรมีหน้าที่ส่งเสริมการให้บริการ โดยการจัดอบรมการและแนะนำการใช้วารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

จากการสำรวจการใช้ฐานข้อมูลออนไลน์โดยผู้จัดพิมพ์ เพื่อเป็นการเพิ่มช่องทางการเข้าถึงวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีแก่ผู้ใช้ (ประทีป ชินบดี สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2558)

2.7 ความถี่ที่ห้องสมุดใช้ในการปรับปรุงตัวเชื่อมโยงให้ทันสมัย

จากการศึกษาความถี่ที่ห้องสมุดใช้ในการปรับปรุงตัวเชื่อมโยงให้ทันสมัยของวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย (ตารางที่ 15) โดยรวม พบว่า ห้องสมุดจำนวนมากที่สุด 47 แห่ง (ร้อยละ 60.26) ปรับปรุงตัวเชื่อมโยงให้ทันสมัย ไม่แน่นอน รองลงมาห้องสมุดจำนวน 17 แห่ง (ร้อยละ 21.79) ปรับปรุงตัวเชื่อมโยงให้ทันสมัย ทุกเดือน

เมื่อพิจารณาตามประเภทของห้องสมุด พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชนจำนวนมากที่สุด 14 แห่ง (ร้อยละ 66.67) 22 แห่ง (ร้อยละ 57.86) และ 11 แห่ง (ร้อยละ 57.89) ปรับปรุงตัวเชื่อมโยงให้ทันสมัย ไม่แน่นอน

ตอนที่ 3 ปัญหาในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

จากการศึกษาปัญหาที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยประสบในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าได้อย่างเสรี ในด้านนโยบาย ด้านการจัดหา ด้านการทำรายการ และด้านการบริการ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปได้ ดังนี้

3.1 ปัญหาด้านนโยบาย

จากการศึกษาปัญหาด้านนโยบายที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวน 72-76 แห่งประสบในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าได้อย่างเสรี ซึ่งจำแนกเป็น 2 ประเด็น พบว่า ปัญหาที่มีห้องสมุดตอบจำนวนมากที่สุด 76 แห่ง คือ ไม่มีการกำหนดนโยบายอย่างชัดเจนในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าได้อย่างเสรี เมื่อพิจารณาระดับของปัญหา พบว่า ปัญหาที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยประสบมี 1 ระดับ คือ ระดับปานกลาง ปัญหา

มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ไม่มีการกำหนดนโยบายอย่างชัดเจนในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ($\bar{x} = 3.20, f=76$)

3.2 ปัญหาด้านการจัดหา

จากการศึกษาปัญหาด้านการจัดหาที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวน 67-77 แห่ง ประสบในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ซึ่งจำแนกเป็น 10 ประเด็น พบว่า ปัญหาที่มีห้องสมุดตอบจำนวนมากที่สุด 77 แห่ง เท่ากัน คือ ไม่มีวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในชื่อที่ต้องการ และ แหล่งวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีมีจำนวนจำกัด

เมื่อพิจารณาระดับของปัญหา พบว่า ปัญหาที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยประสบ มี 2 ระดับ คือ ระดับมาก และระดับปานกลาง ปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ไม่มีวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในสาขาวิชาที่ต้องการ ($\bar{x} = 3.56, f=76$)

การที่ห้องสมุดจำนวนมากที่สุดประสบปัญหาด้านการจัดหาเรื่องไม่ทราบแหล่งที่ผลิตวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในระดับปานกลาง อาจเนื่องมาจาก วารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี สามารถสืบค้นได้จากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นการเข้าถึงแหล่งสารนิเทศโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย หรือค่าธรรมเนียมการบอกรับเป็นสมาชิก สืบค้นได้ทั้งวารสารฉบับล่าสุด และฉบับย้อนหลัง แหล่งที่ใช้ช่วยในการสืบค้นและจัดหา (วราพรรณ อภิสุทะโชค 2551: 43)

3.3 ปัญหาด้านการทำรายการ

จากการศึกษาปัญหาด้านการทำรายการที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวน 58-63 แห่ง ประสบในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ซึ่งจำแนกเป็น 5 ประเด็น พบว่า ปัญหาที่มีห้องสมุดตอบมากที่สุดจำนวน 63 แห่ง คือ ข้อมูลสำหรับลงรายการมีไม่ครบ เมื่อพิจารณาระดับของปัญหา พบว่า ปัญหาที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยประสบมี 1 ระดับ คือ ระดับน้อย ปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อมูลสำหรับการลงรายการมีไม่ครบ ($\bar{x} = 2.29, f=63$)

3.4 ปัญหาด้านการบริการ

จากการศึกษาปัญหาด้านการบริการที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวน 68-74 แห่ง ประสบในการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี ซึ่งจำแนกเป็น

3 ประเด็น พบว่า ปัญหาที่มีห้องสมุดตอบมากที่สุดจำนวน 74 แห่ง คือ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้ยังไม่เพียงพอ เมื่อพิจารณาระดับของปัญหา พบว่า ปัญหาที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยประสบมี 2 ระดับ คือ ระดับปานกลาง และระดับน้อย ปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้ยังไม่เพียงพอ ($\bar{x} = 2.91, f=74$)

การที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ประสบปัญหาในระดับปานกลาง ในเรื่องการจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้ยังไม่เพียงพอ อาจเนื่องมาจาก ผู้ใช้มีทักษะในการสืบค้นสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนมีการทำตัวเชื่อมโยงการเข้าถึงวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีผ่านเว็บไซต์ของห้องสมุด อย่างไรก็ตาม ประเด็นปัญหาดังกล่าวมีค่าเฉลี่ยสูงสุด อาจเนื่องมาจาก ห้องสมุดเห็นว่ายังมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้บริการที่ครอบคลุมทุกสาขาวิชาแก่ผู้ใช้

3.5 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุด มหาวิทยาลัย

จากผลการศึกษาของห้องสมุดมหาวิทยาลัย 28 แห่งได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัย โดยจำแนกออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านนโยบาย ด้านการจัดหา ด้านการทำรายการ ด้านการบริการ และด้านอื่นๆ โดยเรียงลำดับตามจำนวนห้องสมุด มหาวิทยาลัยที่เสนอแนะ และเป็นข้อเสนอแนะที่มีผู้เสนอจำนวนตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป สรุปได้ดังนี้

1) ด้านนโยบาย (20 แห่ง)

- ควรกำหนดนโยบายการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีให้สอดคล้องกับการเรียนการสอน และเป็นลายลักษณ์อักษร (16 แห่ง)

2) ด้านการจัดหา (14 แห่ง)

- ควรมีความร่วมมือ/หน่วยงานที่รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี (9 แห่ง)

3) ด้านการทำรายการ (14 แห่ง)

- ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างห้องสมุดในการจัดทำมาตรฐานการลงรายการ (6 แห่ง)

4) ด้านการบริการ (11 แห่ง)

- ควรมีเครื่องมือและอุปกรณ์ที่สนับสนุนในการอ่านวารสารอิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ และแท็บเล็ต (6 แห่ง)

ข้อเสนอแนะสำหรับห้องสมุดมหาวิทยาลัย

จากผลการวิจัยและข้อเสนอแนะจากผู้รับผิดชอบห้องสมุดมหาวิทยาลัย ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีในห้องสมุดมหาวิทยาลัยได้ ดังนี้

1. ควรกำหนดนโยบายการจัดการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีให้เป็นลายลักษณ์อักษร
2. ควรมีนโยบายความร่วมมือระหว่างห้องสมุดเรื่องการจัดหาวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี เพื่อเป็นแนวทางในการให้บริการวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี
3. ควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้บริการการจัดหาวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

แนวทางสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ศึกษาการคัดเลือกวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี
2. ศึกษาการใช้และความต้องการใช้วารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

บรรณานุกรม

- กมลวรรณ ประภาศรีสุข เสกสรรค์ ทองคำบรรจง และระวีวรรณ พันธุ์พานิช. "การวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรม การใช้วารสารอิเล็กทรอนิกส์ของนิสิตระดับบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตามแนวทางทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน." **วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)**. 6, 11 (2557) : 1-13.
- คณะกรรมการจัดทำคู่มือการลงรายการบรรณานุกรมวารสาร. **MARC 21 การลงรายการระเบียบบรรณานุกรมวารสาร**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2555.
- เดชดนัย จัฒม. "วารสารอิเล็กทรอนิกส์ (E-Journal) : อีกหนึ่งทางเลือกของการให้บริการ." **วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์**. 3, 1 (2554) : 118-123.
- ทบวงมหาวิทยาลัย. **ประกาศทบวงมหาวิทยาลัย เรื่อง มาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2544**. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2544.
- ธนกร พึ่งพาพงศ์ สุมรรษตรา แสนวา และสมชาย วรปัญญาไกร. "การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ของสำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ." **วารสารบรรณศาสตร์ มศว**. 7, 2 (2557) : 36-45.
- บรรพต พิจิตรกำเนิด. "การใช้วารสารที่จัดให้บริการโดยสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์." **วารสารวิจัยมสด. สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. 8, 2 (2555) : 1-12.
- ประทีป ชินบดี. **บรรณารักษะ แผนกพัฒนา มหาวิทยาลัยรังสิต**. สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2558.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ประทุมรัตน์ รัตน์น้อย วสันต์ อติศัพท์ และอิมจิต เลิศพงษ์สมบัติ. "การใช้วารสารอิเล็กทรอนิกส์ของนักศึกษาและอาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี." **วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. 15, 1 (2552) : 55-85.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. สำนักหอสมุด. [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา : http://kukr.lib.ku.ac.th/ku_frontend/kukr/internal_menu/index/74. (7 กรกฎาคม 2558).
- เยาวลักษณ์ สุวรรณแห. "วารสารอิเล็กทรอนิกส์ในห้องสมุด." **วารสารสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยทักษิณ**. 2, 2 (2546) : 17-22.
- วราพรรณ อภิสุภะโชค. "เครื่องมือช่วยสืบค้นวารสารอิเล็กทรอนิกส์." **วารสารมนุษยศาสตร์**. 15, 2 (2551) : 44-55.
- ศรีไพร โชติจิรวัดนา. **การจัดหาวารสารอิเล็กทรอนิกส์ในห้องสมุดมหาวิทยาลัย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- ศิวพร อนันทยสินทวี. **การจัดหาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ในห้องสมุดมหาวิทยาลัย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.
- สายฝน เต่าแก้ว. **บรรณารักษ์ฝ่ายพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2556.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. **ดับลินคอร์เมทาตา (Dublin Core Metadata)**. [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา : <http://www.nstda.or.th/nstda-knowledge/480-dublin-core-metadata>. (25 พฤษภาคม 2558).
- สุวันนา ทองสีสุกใส. **MARC 21 สำหรับระเบียบหนังสือ / เอกสาร**. ขอนแก่น : สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2543.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- เสาวภา ประพันธ์วงศ์. "วารสารอิเล็กทรอนิกส์ : ข้อควรพิจารณาในการจัดหาภายในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา." *วารสารสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยทักษิณ*. 5, 1 (2549) : 30-36.
- หทัยกานต์ วงศ์สวัสดิ์. **คู่มือการปฏิบัติการงานจัดหารวารสารและหนังสือพิมพ์**. กรุงเทพฯ : สำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2556.
- อรรพรรณ เป้าจตุรัส. "การจัดบริการเสนอแนะทรัพยากรสารนิเทศในห้องสมุดมหาวิทยาลัย." *วารสารบรรณารักษศาสตร์*. 31, 2 (2554) : 47-66.
- อัมพร ขาวบาง อารีย์ ชื่นวัฒนา และนุชรี ตริโลจน์วงศ์. "การใช้วารสารอิเล็กทรอนิกส์ของอาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหิดล." *วารสารบรรณศาสตร์ มศว*. 1, (2551) : 4-19.
- Antelman, K. Do open-access articles : have a greater research impact? [Online]. 2004. Available : <http://crl.acrl.org/content/65/5/372.full.pdf+html/> . (1 May 2015).
- Budapest Open Access Initiative. Ten years on from the Budapest Open Access Initiative: setting the default to open. [Online]. 2012. Available : <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai-10-recommendations/> . (1 May 2015).
- Directory of Open Access Journals. [Online]. 2015. Available : <https://doaj.org/> . (20 May 2015).
- Directory of Open Access Journals. How are journals classified/categorised? [Online]. 2015. Available : <http://doaj.org/faq#metadata>. (7 July 2015).
- Drott, M. C. "Open Access." *Annual Review of Information Science and Technology*. 40, 1 (2006) : 79-109.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- El-Sherbini, M. a.Klim, G. "Metadata and cataloging practices." *The Electronic Library*. 22, 3 (2004) : 238-248.
- Fang, C., and Zhu, X. "The open access movement in China." *Interlending & Document Supply*. 34, 4 (2006) : 186-193.
- Harvard Open Access Project. **Policy consultations**. [Online]. 2015. Available : http://cyber.law.harvard.edu/hoap/Main_Page#Policy_consultations. (7 July 2015).
- Krishnamurthy, M. "Open access, open source and digital libraries : a current trend in university Libraries around the world." *Electronic Library and Information Systems*. 42, 1 (2008) : 48-55.
- Laakso, M., et al. **The development of open access journal publishi from 1993 to 2009**. [Online]. 2011. Available : <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0020961>. (5 June 2015).
- Library of Congress. **Cooperative Open Access Journal Project**. [Online]. 2010. Available : <http://www.loc.gov/aba/pcc/conser/issues/Open-Access-Report.pdf/> . (25 May 2015).
- McCulloch, E. "Taking stock of open access : progress and issue." *Library Review*. 55, 6 (2006) : 337-343.
- Open Access Scholarly Information Sourcebook. **Ways to provide Open Access to your work**. [Online]. 2009. Available : http://www.openoasis.org/index.php?option=com_content&view=article&id=139&Itemid=309. (25 May 2015).

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Research Councils UK. RCUK policy on open access and supporting guidance. [Online]. 2013. Available : <http://www.rcuk.ac.uk/RCUK-prod/assets/documents/documents/RCUKOpenAccessPolicy.pdf/>. (15 May 2015).
- Suber, P. **A Very Brief Introduction to Open Access**. [Online]. 2004. Available : <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/brief.htm/>. (1 May 2015).
- Suber, P. **Open Access Overview**. [Online]. 2013. Available: <http://www.earlham.edu/~peters/fos/overview.htm>. (20 May 2015).
- Tomaszewski, R.Poulin, S., and MacDonald, K. I. "Publishing in discipline-specific Open access journals: opportunities and outreach." **The Journal of Academic Libraianship**. 39, (2013) : 61-66.
- Vlachaki, A., and Urquhart, C. "Use of open access journals in biomedicine in Greece." **Library Management**. 31, 1 (2010) : 19-26.

ก้าวแรกกับจุดหมายเหตุ : ทรัพย์สินอันทรงคุณค่า

วาทีนี้ นิลงาม*

บทคัดย่อ

เอกสารจุดหมายเหตุ ถือเป็นเอกสาร หรือ หลักฐานที่สำคัญ ขององค์กร หน่วยงาน สถาบัน และบุคคล เพราะเป็นเอกสารที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการในด้านต่างๆ ของหน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ หรือแม้แต่บุคคล สามารถใช้เป็นหลักฐานเพื่อป้องกันสิทธิ และประโยชน์ส่วนตน โดยบทความนี้จะได้กล่าวถึง ความหมาย ความสำคัญของ จุดหมายเหตุที่มีต่อองค์กร บุคคล และสังคม รวมทั้งการจำแนกประเภทของจุดหมายเหตุ และตัวอย่างของหอจุดหมายเหตุในประเทศไทย ที่น่าสนใจและน่าศึกษาค้นคว้า

Abstract

Archives are considered important documents and evidence of an organization, department, institution, and individual because it shows development in various areas of those organizations and even individual. Archives can be used as evidence to protect individual rights and benefits. This article will refer to the meaning and importance of archives to organizations, individuals, and the society, and will distinguish the different types of archives as well as give examples of interesting archives in Thailand.

---

*อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ จันทบุรี

บทนำ

ความเข้มแข็งหรือความอ่อนแอในการดำเนินงานขององค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ อาจกล่าวได้ว่าเบื้องหลังประการหนึ่งที่สำคัญ คือ การตระหนักถึงคุณค่าของจดหมายเหตุ ในการดำเนินงานภายในองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ เกิดวงจรของเอกสารตั้งแต่ กระบวนการผลิต/การสร้างสรรค์ การรักษา และส่งมอบเอกสารหรือหลักฐานต่างๆ ที่สิ้นสุด การใช้งานแต่ได้รับการประเมินว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตนเองและมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้ง ในด้านสาระสำคัญ เรื่องราว ความเป็นมา หรือความรู้ต่างๆ ที่สอดแทรกในจดหมายเหตุแต่ ละรายการ ให้ผู้รับผิดชอบในงานเป็นผู้ดำเนินการต่อเพื่อนำมาเป็นต้นทุนในการดำเนินงาน ขององค์กรให้เจริญก้าวหน้าต่อไป หรือแม้กระทั่งจดหมายเหตุของบุคคลที่นับว่าเป็น สิทธิพลที่มีมูลค่าแก่ผู้ถือครอบครอง ในช่วงชีวิตของบุคคลคนหนึ่งอาจมีทรัพย์สินที่ได้รับ มอบติดตัวมาจากบรรพบุรุษ รวมทั้งการสร้างเสริมเพิ่มพูนมาด้วยกำลังความสามารถที่มี ด้วยตนเองทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์เพื่อนำมาเป็นต้นทุนชีวิต หรือรักษา ไว้ให้ลูกหลานสืบต่อไป สิ่งต่างๆ เหล่านี้หากไม่ได้รับการสนใจดูแลอย่างดี หรือ การสร้าง ความตระหนักถึงคุณค่าของจดหมายเหตุเหล่านี้แล้ว เมื่อวันเวลาผ่านล่วงเลยไปอาจไม่ สามารถย้อนกลับมาเป็นความทรงจำเพื่อสร้างเรียนรู้ได้อีกครั้ง

ความหมายของจดหมายเหตุ

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (2555) กล่าวว่า จดหมายเหตุ ในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า “archives” ซึ่งมาจากภาษากรีกว่า “archeion” และภาษาละตินว่า “archivum” คำนิยามของทั้งสองคำ หมายถึง หน่วยงานของรัฐและเอกสารที่เก็บรักษาไว้ ในระยะแรก นั้นยังจำกัดความหมายอยู่ที่เอกสารของหน่วยงานหรือองค์การของรัฐ แต่ต่อมาความหมาย นั้นรวมไปถึงเอกสารที่เก็บรักษาและรวบรวมโดยสถาบันเอกชน หรือครอบครัวด้วย ต่อมา ภายหลังชาวฝรั่งเศสได้พัฒนาคำภาษาละตินมาเป็นคำว่า “l’archive” และใช้คำเรียกรวมว่า “les archives” แต่คำว่า “archives” ยังไม่เป็นที่นิยมใช้กันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศ อังกฤษซึ่งมีคำว่า “records” และ “historical records” ที่ใช้กันอยู่ในกฎหมายโบราณ ใน ต้นศตวรรษที่ 19 ผู้รู้ต่าง ๆ ที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางได้ให้ความหมายของ “archives”

ว่าเป็นเอกสารโบราณ ส่วนชาวอเมริกันได้นำคำว่า “archives” ที่เป็นรูปพหูพจน์มาใช้ หมายถึง เอกสารจดหมายเหตุ สถานที่เก็บรักษาเอกสาร และสถาบันหรือองค์กรที่เป็นเจ้าของเอกสารที่ใช้ปฏิบัติงาน และความหมายดังกล่าวก็ได้รับความนิยมมากขึ้น

ก่อนช่วง ค.ศ.1930 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเอกสารที่ใช้กันอยู่ ได้แก่ “archives” หมายถึง เอกสารจดหมายเหตุที่มีคุณค่าของส่วนราชการ “personal papers” หมายถึง เอกสารส่วนบุคคล “historical records” หมายถึง เอกสารทางประวัติศาสตร์ และ “historical manuscripts” หมายถึง เอกสารต้นฉบับตัวเขียน ที่มีคุณค่าที่ไม่ใช่ของส่วนราชการ ต่อมาคำว่า “archives” จึงได้รวมรวมเอกสารดังกล่าวไว้ด้วย โดยที่เอกสารเหล่านั้นจะต้องเกิดจากระบบการทำงานของการทำงาน สมควรจะได้รับการเก็บรักษา และได้รับการจัดการอย่างมีระบบโดยผู้ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับเอกสารจดหมายเหตุจะเรียกว่า “นักจดหมายเหตุ” หรือ “archivist” ในภาษาอังกฤษ

คำว่า จดหมายเหตุ ในทางวิชาการตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “อาร์-ไคฟ” (Archives) ซึ่งในทางวิชาการคำว่า “อาร์-ไคฟ” มีความหมายทั้งสิ้น 3 ความหมาย กล่าวคือ ความหมายแรก หมายถึง อาคารหรือสถานที่หรือพื้นที่จัดเก็บเอกสารประวัติศาสตร์หรือเอกสารเก่าที่มีคุณค่าขององค์กร ความหมายที่สอง คือ เอกสารที่เกิดจากการดำเนินงานขององค์กรและได้รับการประเมินค่าว่ามีคุณค่าต่อเนื่อง และความหมายสุดท้าย คือ หน่วยงานหรือสถาบันที่รับผิดชอบการประเมินคุณค่า จัดเก็บ ดูแลรักษา และให้บริการเอกสารที่มีคุณค่าขององค์กรจดหมายเหตุ หรือ หอจดหมายเหตุ (Acland, Glenda, 1993 : 463 อ้างถึงใน สมสรวง พฤติกุล, 2556 : 4-5)

สมสรวง พฤติกุล (2539 : 3) ได้สรุปความหมายคำว่า Archives ไว้ 3 ความหมาย ดังนี้

1. จดหมายเหตุหรือเอกสารจดหมายเหตุ หมายถึง เอกสารที่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนได้ผลิตขึ้นหรือรับไว้ และมีคุณค่าทางการบริหาร ทางการเงิน ทางกฎหมาย หรือเป็นพยานหลักฐานและ/หรือมีสาระเชิงประวัติและวิทยาการต่างๆ ควรเก็บรักษาตลอดไป

2. สถาบันจดหมายเหตุ หรือหน่วยงานจดหมายเหตุ หมายถึง สถาบันหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินงาน การจัดหาหรือรับมอบ การจัดเก็บดูแลรักษา และการถ่ายทอดสาระของเอกสารไปสู่ผู้ใช้ตามหลักวิชาการ

3. หอจดหมายเหตุ หรือที่ทำการจดหมายเหตุ หมายถึง ตัวอาคารหรือส่วนของอาคารที่เป็นที่จัดตั้ง หรือที่ทำการของสถาบันจดหมายเหตุหรือหน่วยงานจดหมายเหตุ

พรณทิพย์ ปานงาม (2550 : 36) ได้จำแนกความหมายของจดหมายเหตุ ไว้ 3 นิยาม ดังนี้

1. เอกสารต้นฉบับ (Original) ซึ่งสิ้นกระแสการปฏิบัติงานของส่วนราชการ หรือสถาบันเอกชน ที่ผ่านการวินิจฉัยว่ามีคุณค่าควรเก็บรักษาไว้ตลอด เอกสารสำคัญนี้ เรียกว่า เอกสารจดหมายเหตุ (Archival Material)

2. หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการรวบรวม จัดเก็บ สงวนรักษา และให้บริการ เอกสารจดหมายเหตุ เรียกว่า หน่วยงานจดหมายเหตุ (Archival Agency)

3. อาคารหรือส่วนของอาคารที่เก็บรักษาเอกสารจดหมายเหตุ เรียกว่า หอจดหมายเหตุ (Archival Repository)

พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ระบุว่า คำว่า จดหมายเหตุ เป็นคำนาม โดยมี 2 นิยาม สำหรับนิยามแรก หมายถึง หนังสือบอกข่าวคราวที่เป็นไป ส่วนในนิยามที่สอง หมายถึง รายงานหรือบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เอกสารที่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน ผลิตขึ้นเพื่อใช้เป็นหลักฐานและเครื่องมือในการปฏิบัติงาน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

สุชาดา สุรางค์กุล (2553 : 5) กล่าวว่าจดหมายเหตุ คือ เอกสารขั้นต้น ที่ผลิตขึ้นโดยหน่วยงาน หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยต่างๆ อาจอยู่ในกระแสการปฏิบัติงานหรือเสร็จสิ้นกระแสการปฏิบัติงานแล้ว มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของหน่วยงานนั้นๆ ถูกประเมินแล้วว่ามีคุณค่าในการเก็บรักษาเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษา วิจัย และเป็นหลักฐานทางกฎหมาย ข้อมูลในการอ้างอิงในการบริหารงานวางแผน นโยบาย สำหรับผู้บริหารและบุคคลทั่วไป

ความสำคัญของจดหมายเหตุ

จดหมายเหตุเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานต่างๆ ของหน่วยงานในระดับต่างๆ โดยได้รับการประเมินคุณค่าและได้รับคัดเลือกจากทรัพยากรทั้งหมดจากการปฏิบัติงานให้เป็นจดหมายเหตุ ด้วยเหตุนี้จดหมายเหตุจึงมีความสำคัญในหลายแง่มุม กล่าวคือ

สมสรวง พฤติกุล (2556 : 4-7 – 4-8) ได้กล่าวว่า จดหมายเหตุมีความสำคัญใน 3 ประเด็น ได้แก่ ความสำคัญต่อบุคคล ต่อองค์กร และต่อสังคม ตามลำดับดังนี้

1. ความสำคัญของจดหมายเหตุต่อบุคคล ผู้บริหารสามารถใช้จดหมายเหตุเพื่อช่วยสนับสนุนในการวางแผน การตัดสินใจ เพื่อให้หน่วยงานสามารถดำเนินงานได้อย่างสม่ำเสมอและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งพนักงานหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และบุคคลทั่วไปสามารถใช้ประโยชน์จากจดหมายเหตุในการป้องกันสิทธิและประโยชน์ส่วนตัว อีกทั้งจดหมายเหตุบางชิ้นมีคุณค่าทางจิตใจต่อบุคคลที่เก็บรวบรวมรักษาจดหมายเหตุเหล่านั้น

2. ความสำคัญของจดหมายเหตุต่อองค์กร จดหมายเหตุเป็นสิ่งที่แสดงพันธกิจหน้าที่และความรับผิดชอบขององค์กรหรือหน่วยงานที่นำมาใช้ในการสำรวจตรวจสอบ อีกทั้งเป็นกลไกของความโปร่งใส เป็นความทรงจำขององค์กรเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ถ่ายทอดเรื่องราว ประวัติความเป็นมา กิจกรรมต่างๆ ที่สำคัญหรือที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาต่างๆ

3. ความสำคัญของจดหมายเหตุต่อสังคม จดหมายเหตุมีความสำคัญต่อสังคมใน 2 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ การเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาและผลผลิตของการดำเนินกิจกรรมของสังคม กล่าวคือ ก่อนการผลิตทรัพยากรสารสนเทศรูปแบบต่างๆ นั้น จะเกิดเอกสารที่เป็นผลผลิตจากการดำเนินงาน เช่น หนังสือโต้ตอบ เอกสารต้นฉบับ เป็นต้น โดยสิ่งต่างๆ เหล่านี้อาจอยู่ได้ทั้งในรูปแบบของกระดาษหรืออิเล็กทรอนิกส์ และเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมและชาติ กล่าวคือ เอกสารจดหมายเหตุมีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กับพยานหลักฐานในลักษณะต่างๆ ที่เกิดจากการทำกิจกรรมของคนแต่ละคน เช่น คำบอกเล่า ศิลปวัตถุ และสิ่งก่อสร้าง โดยจดหมายเหตุจะช่วยอธิบายหรือขยายความเข้าใจ

1.2 เอกสารที่ใช้เครื่องในการอ่าน ฟัง ชมหรือดู เช่น วัสดุย่อส่วน
หรือไม่โครฟอรัม ภาพยนตร์ แถบวีดิทัศน์ แถบบันทึกเสียง ซีดี วีซีดี ดีวีดี เป็นต้น

2. การจำแนกตามแหล่งที่มา โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 เอกสารจดหมายเหตุขององค์กร เป็นเอกสารที่เกิดจากการดำเนินงานขององค์กรแล้วได้รับการคัดเลือกเพื่อเก็บเป็นเอกสารจดหมายเหตุ

2.2 เอกสารจดหมายเหตุส่วนบุคคล และ/หรือจดหมายเหตุเฉพาะเรื่อง เป็นเอกสารของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่สำคัญ หรือเอกสารที่มาจากภายนอกแต่มีเนื้อหาที่สอดคล้องหรือมีความเกี่ยวข้องกับภารกิจขององค์กรและองค์กรกำหนดให้หอจดหมายเหตุหรือหน่วยงานจดหมายเหตุของหน่วยงานรวบรวมหรือจัดหาเพื่อเก็บเป็นเอกสารจดหมายเหตุ

3. การจำแนกตามรูปลักษณะของเอกสารจดหมายเหตุ โดยแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

3.1 จดหมายเหตุประเภทลายลักษณ์ (Textual Archives) คือ เอกสารที่สื่อความหมายเนื้อหาด้วยลายลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นตัวเขียนหรือตัวพิมพ์ เช่น เอกสารโต้ตอบ เอกสารประชุม แผนงาน โครงการ รายงาน บทความ ฯลฯ

3.2 โสตทัศนจดหมายเหตุ (Audio-Visual Archives) คือ เอกสารที่สื่อความหมายด้วยภาพหรือเสียง เช่น फिल्मเนกาตีฟ สไลด์ แถบบันทึกเสียง แถบบันทึกภาพ फिल्मภาพยนตร์ ฯลฯ

3.3 จดหมายเหตุกราฟิก (Cartographic Archives) เช่น แผนที่ แผนผัง แบบแปลน พิมพ์เขียว ฯลฯ

3.4 วัสดุอ่านด้วยคอมพิวเตอร์ (Machine-Readable Archives) เป็นเอกสารที่บันทึกข้อมูลและค้นหาข้อมูลที่บันทึกไว้นั้นด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ เช่น ดิสก์เกต ซีดี วีซีดี ฯลฯ

แนะนำตัวอย่างหอจดหมายเหตุในประเทศไทย

หอจดหมายเหตุในประเทศไทยนั้นมีหลายแห่งทั้งในเขตกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ทั้งในสถาบันการศึกษา หรือเป็นหอจดหมายเหตุส่วนบุคคล สำหรับบทความนี้ผู้เขียนขอยกตัวอย่างหอจดหมายเหตุเพียงบางแห่ง เช่น หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยขอนแก่น และหอจดหมายเหตุ

พุทธทาส อินทปัญโญ เป็นต้น ส่วนหอจดหมายเหตุที่น่าสนใจอีกหลายแห่งนั้นผู้เขียนจะขอกล่าวในโอกาสต่อไป

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ประเภทของหอจดหมายเหตุ

หอจดหมายเหตุแห่งชาติจัดเป็นประเภทสถาบันจดหมายเหตุระดับชาติ (National Archives) เป็นหน่วยงานจดหมายเหตุที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาเอกสารสำคัญของประเทศ ได้แก่ เอกสารราชการของรัฐบาลซึ่งมาจากกระทรวง ทบวง กรม กองต่างๆ รวมทั้งเอกสารส่วนบุคคลที่สำคัญที่เจ้าของมอบให้ (สมสรวง พฤติกุล, 2539 : 31)

ประวัติการจัดตั้งและที่อยู่ที่ตั้ง

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ (The National Archives of Thailand) (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2558) งานจดหมายเหตุของประเทศไทย มีประวัติความเป็นมาสืบย้อนขึ้นไปได้ถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นอย่างน้อย โดยอาศัยตามข้อทรงสันนิษฐานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพว่า “เรื่องจดหมายเหตุมีธรรมเนียมเก่าเป็นหน้าที่ของมหาดเล็กจะต้องจดบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ เก็บไว้ในหอศาสตราคม และงานจดหมายเหตุในราชสำนักก็ยังเป็นประเพณีสืบต่อมาหลายสมัย ถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏหลักฐานเรื่องการจัดงบประมาณกรม พระอาลักษณ์ เมื่อ ร.ศ. 115 ขอรับพระราชทานยกการบันทึกเหตุการณ์ประจำวันร่วมกับราชกิจจานุเบกษา ยกเป็นกองจดหมายเหตุ ใน ร.ศ. 118 ปรากฏหลักฐานประกาศตั้งตำแหน่งข้าราชการกรมวิธานและกรมพระอาลักษณ์ มีหลวงนรราชจำนง ดำรงตำแหน่งปลัดกรม ยังคงปรากฏมีกองจดหมายเหตุอยู่”

การดำเนินงานจดหมายเหตุในระยะแรกมีขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2459 เป็นแผนกจดหมายเหตุอยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณ มีเอกสาร 2 ประเภท คือ เอกสารจดหมายเหตุในอดีตได้มาจากหนังสือที่หอพระสมุดวชิรญาณมีอยู่เดิม ส่วนที่หาเพิ่มได้มาจากหนังสือท้องตราและใบบอกราชการหัวเมืองตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ขึ้นไป ขอจากกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงต่าง ๆ ส่วนเอกสารจดหมายเหตุในปัจจุบันให้กระทรวงต่าง ๆ ส่งบรรดาคำสั่ง ข้อบังคับ หรือรายงานที่กระทรวงนั้น ๆ จัดพิมพ์ขึ้นมาให้หอพระสมุดวชิรญาณเก็บรักษาไว้ นอกจากนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระบิดาแห่ง

ประวัติศาสตร์ไทย ผู้ทรงสนพระทัยการศึกษาค้นคว้าวิจัยได้ทรงเล็งเห็นความสำคัญของหนังสือราชการว่า จะเป็นเอกสารข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ทรงห่วงใยว่าเอกสารเหล่านี้จะสูญหาย จึงทรงดำริจัดตั้งหอจดหมายเหตุและหอรูปขึ้น เพื่อเก็บรักษาเอกสารที่มีอายุเกิน 25 ปี และรูปถ่ายไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้า ดังปรากฏในพระนิพนธ์ของหม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิสกุล ว่า งานจดหมายเหตุเป็นที่ยอมรับในความสำคัญ จึงจัดตั้งหน่วยงานขึ้นรับผิดชอบดำเนินการโดยเฉพาะ เมื่อมีประกาศพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการกรมศิลปากร ในวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2495 ตั้งกองจดหมายเหตุแห่งชาติขึ้น การดำเนินงานจดหมายเหตุได้พัฒนาและขยายขอบข่ายการปฏิบัติงานออกไปอย่างกว้างขวาง มีการปรับปรุงโครงสร้างขององค์กรให้ทันสมัย เพื่อก้าวไปสู่การดำเนินงานที่ตรงตามมาตรฐานวิชาการจดหมายเหตุสากล พร้อมทั้งรับหอภาพยนตร์แห่งชาติเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของงานจดหมายเหตุแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2530 รวมทั้งขยายเครือข่ายหอจดหมายเหตุแห่งชาติในส่วนภูมิภาค ตั้งแต่ พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา ปัจจุบัน จากนโยบายการปฏิรูประบอบราชการ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ มีฐานะเป็นสำนักหนึ่งในกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ตั้งอยู่ที่ท่าวาสุกรี ถนนสามเสน กรุงเทพฯ 10300 เปิดบริการวันจันทร์ – วันเสาร์เวลา 08.30 – 16.00 น. โทรศัพท์ 02 2365440 อีเมลล์ contact@nat.go.th หรือทางเว็บไซต์หอจดหมายเหตุแห่งชาติ <http://www.nat.go.th>

วัตถุประสงค์/หน้าที่

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2557) มีหน้าที่ในการศึกษาวิเคราะห์ วางระบบ เพื่อการรวบรวมเอกสารจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และองค์กรต่างๆ และเก็บรักษา อนุรักษ์เอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการอ้างอิงการ ปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่น ประวัติการจัดตั้ง อำนาจหน้าที่ การบริหารงาน นโยบาย แผนงาน โครงการ ข้อมูลภาพถ่ายและแถบบันทึกเสียงเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญ และเป็นหลักฐานในการคุ้มครองสิทธิบุคคลและสถาบัน นอกจากนี้ยังดำเนินการบันทึกเหตุการณ์สำคัญของชาติไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ รวมถึงเป็นศูนย์ข้อมูลและศูนย์ประสานงานจดหมายเหตุทั้งในประเทศและ

ต่างประเทศ และดำเนินงานด้านจดหมายเหตุเฉพาะ ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ หอจดหมายเหตุแห่งชาติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและหอจดหมายเหตุบุคคลสำคัญของชาติ โดยบทบาทหน้าที่สำคัญของสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ประกอบด้วย บทบาทและหน้าที่หลักในการดำเนินงาน 9 ประเด็นตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติจดหมายเหตุแห่งชาติ พ.ศ. 2556 หมวดที่ 2 มาตราที่ 13 (พระราชบัญญัติจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2556 : 3 - 4) ระบุไว้ดังนี้

1. เก็บรักษาและอนุรักษ์เอกสารจดหมายเหตุ
2. ติดตาม รวบรวม หรือรับมอบเอกสารจดหมายเหตุจากหน่วยงานของรัฐ
3. จัดหา ซื้อ หรือรับบริจาคเอกสารที่มีคุณค่าเป็นเอกสารจดหมายเหตุจาก

เอกชน

4. จัดหมวดหมู่และจัดทำเครื่องมือช่วยค้นเอกสารจดหมายเหตุ
5. จัดบันทึกเหตุการณ์เกี่ยวกับพระราชพิธี รัฐพิธี และศาสนพิธี
6. รวบรวมเอกสารเหตุการณ์สำคัญของชาติ
7. จัดทำบันทึกประวัติศาสตร์บอกเล่าโดยพิจารณาให้ครอบคลุมข้อเท็จจริง

อย่างรอบด้าน

8. ให้บริการการศึกษา การค้นคว้า หรือการวิจัยเอกสารจดหมายเหตุ
9. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ จัดให้มีสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ นิทรรศการ

และกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์เอกสารจดหมายเหตุ

10. สนับสนุนด้านวิชาการแก่หอจดหมายเหตุของหน่วยงานของรัฐ หอ

จดหมายเหตุส่วนท้องถิ่น และหอจดหมายเหตุเอกชน

11. ดำเนินการอื่นตามที่อธิบดีมอบหมาย

นอกจากนี้สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติมีขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบในการดูแลการดำเนินงานของหอจดหมายเหตุในส่วนภูมิภาคซึ่งจัดเป็นหอจดหมายเหตุประเภทสถาบันจดหมายเหตุระดับภูมิภาคและท้องถิ่น (สมสรวง พฤติกุล, 2539 : 31) ในบางแห่งอาจมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน โดยแบ่งออกเป็น 5 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคใต้ ตามลำดับดังนี้

ภาคเหนือ

หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในภาคเหนือ มี 2 แห่ง คือ หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เชียงใหม่ และหอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร พะเยา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเพียง 1 แห่ง คือ หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร อุบลราชธานี

ภาคกลาง

หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในภาคกลางมี 3 แห่ง คือ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ จังหวัดสุพรรณบุรี หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และหอเกียรติยศ ฯพณฯ บรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี คนที่ 21

ภาคตะวันออก

หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในภาคตะวันออก มี 1 แห่ง คือ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ จังหวัดจันทบุรี

ภาคใต้

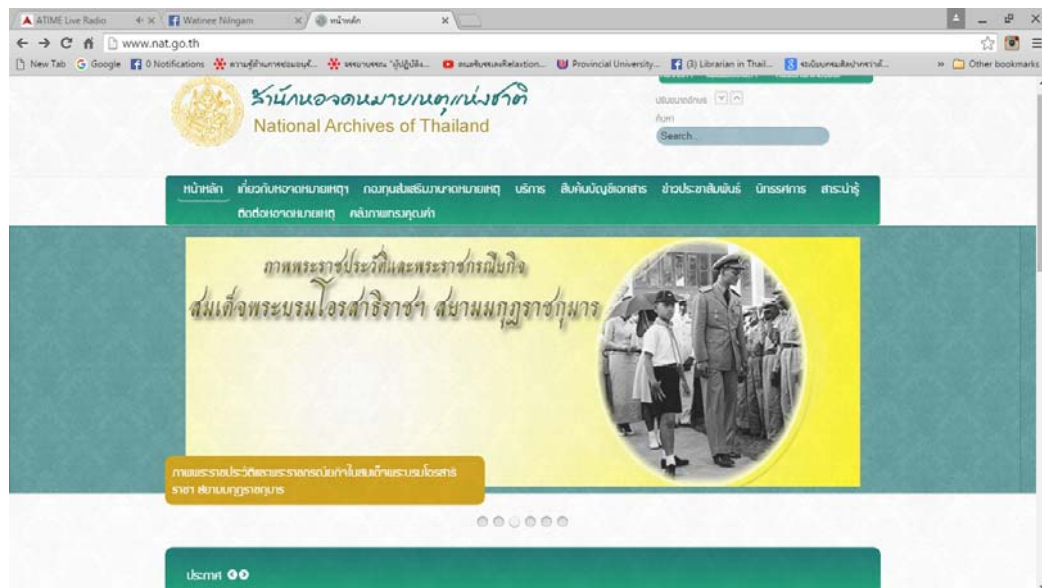
หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในภาคใต้ มี 4 แห่ง คือ หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตรัง หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ยะลา หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สงขลา และหอจดหมายเหตุศูนย์อนุรักษ์ศิลปกรรมชาติ เล่ม ๑๐๐ ปี ๒๕๐๐-๒๕๕๐

เอกสารจดหมายเหตุที่จัดเก็บดูแลรักษาและให้บริการ

หอจดหมายเหตุแห่งชาติจัดเก็บดูแลรักษาและให้บริการจดหมายเหตุ เอกสารจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจและองค์กรต่างๆ และเก็บรักษา อนุรักษ์เอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการอ้างอิงการ ปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เช่น ประวัติการจัดตั้ง อำนาจหน้าที่ การบริหารงาน นโยบาย แผนงาน โครงการ ข้อมูลภาพถ่ายและแถบบันทึกเสียงเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญ และเป็นหลักฐานในการคุ้มครองสิทธิบุคคลและสถาบัน

ประเภท/ลักษณะการบริการ

หอจดหมายเหตุแห่งชาติให้บริการการสืบค้นเอกสารจดหมายเหตุประเภทต่างๆ และการทำสำเนาเอกสาร

ตัวอย่างเว็บไซต์สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ที่มา : www.nat.go.th

หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประเภทของหอจดหมายเหตุ

หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จัดเป็นสถาบันจดหมายเหตุ

วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย (College and University Archives) เป็นหน่วยงานจดหมายเหตุที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรักษาเอกสารสำคัญของวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง ได้แก่ เอกสารที่หน่วยงานในสังกัดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งได้จัดทำขึ้นหรือรับไว้และมีคุณค่าต่อการศึกษาค้นคว้าวิจัยถึงประวัติ พัฒนาการ และการดำเนินงานของวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย และการพัฒนาการด้านการศึกษาระดับอุดมศึกษา (สมสรวง พฤติกุล, 2539 : 31)

ประวัติการจัดตั้งและที่อยู่ที่ตั้ง

หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เริ่มต้นมาจากสำนักหอสมุดได้จุดประกายที่จะให้งานจดหมายเหตุเกิดขึ้น ในมหาวิทยาลัยอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาดังกล่าวสามารถนับจากปี พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา จนกระทั่งท่านอธิการบดี รศ.ดร.วิโรจน์ อิมพิทักษ์ ได้เห็นความสำคัญเรื่องนี้ และได้พยายามผลักดันให้ก่อตั้งหอจดหมายเหตุขึ้นในโอกาสที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ครบหกทศวรรษ ในปี พ.ศ. 2546 จนเป็นผลสำเร็จในปีถัดมาโดยสภามหาวิทยาลัยพิจารณาอนุมัติให้ หอจดหมายเหตุเป็นหน่วยงานภายในมีฐานะเทียบเท่ากอง สำนักงานอธิการบดี (ตามประกาศสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วันที่ 19 พฤษภาคม 2547) กว่าจะเป็นหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มาได้นั้น เกิดจากความพยายามอันยาวนานของสำนักหอสมุดรวมทั้งการที่ผู้บริหารระดับสูงได้ให้ความสำคัญดังกล่าวข้างต้นจึงมีหอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เกิดขึ้นลำดับความต่อเนื่องของหอจดหมายเหตุ ประมวลได้โดยสรุปคือ

ปี พ.ศ. 2522 ผศ. ดร.ธนา สมบูรณ์กุล ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดในขณะนั้น (พ.ศ. 2509 – 2524) ได้อนุมัติให้ นางผ่องพันธุ์ รัตนภูษิต บรรณารักษ์ฝ่ายวารสารและเอกสารไปประชุมเรื่องการศึกษาการจัดระบบเอกสารและจดหมายเหตุที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 19 – 23 กุมภาพันธ์ 2522 นางผ่องพันธุ์ได้เขียนรายงานและมีข้อเสนอแนะสรุปได้ว่า “หน่วยงานของมหาวิทยาลัยควรจัดตั้งศูนย์เก็บเอกสาร สถาน

ที่ตั้งของศูนย์เอกสาร อาจจะใช้หอสมุดกลาง หรือที่อื่นใดแล้วแต่จะพิจารณาตามความเหมาะสม ”

ปี พ.ศ. 2526 สำนักหอสมุด เริ่ม “โครงการจดหมายเหตุเกษตรศาสตร์” โดยเสนอให้ระบุงานจดหมายเหตุไว้ในวัตถุประสงค์หลักของสำนัก ในแผนงานปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ในช่วงแผนพัฒนาฯ ระยะที่หก(พ.ศ. 2530 – 2534) โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการประจำสำนักหอสมุด อีกทั้งในปี พ.ศ. 2526 มหาวิทยาลัยพัฒนาศึกษาเพื่อรองรับงานจดหมายเหตุโดยส่งนางสาวเกื้อกุล วิชชุฑากุล บรรณารักษ์สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ไปฝึกอบรมหลักสูตร Archive Administration ซึ่งจัดโดย British Council เมือง Oxford ประเทศอังกฤษ ระหว่างวันที่ 4 –16 กันยายน 2526 และสำนักหอสมุดนิทรรศการระลึกถึงศาสตราจารย์หลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์สถาปนามาครบ 40 ปี (ในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2526)

ปี พ.ศ. 2527 นิทรรศการรายงานการประชุมวิชาการเกษตรศาสตร์
รวบรวมผลงานทางวิชาการ สิ่งพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปี พ.ศ. 2528 นิทรรศการโครงการจดหมายเหตุเกษตรศาสตร์แสดงเอกสาร
จดหมายเหตุประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตั้งแต่สมัย
กระทรวงเกษตรธิการและบันทึกเหตุการณ์สำคัญของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ต่อ
ประวัติศาสตร์ชาติไทย

ปี พ.ศ. 2529 มหาวิทยาลัยขอความร่วมมือจากสำนักส่งเสริมและฝึกอบรม
รวบรวมภาพ เทปบันทึกตำราที่สมควรเก็บไว้ มอบให้สำนักหอสมุด และขอให้ดำเนินการ
เช่นนี้ตลอดไป(คำสั่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ 1614 / 2529)

ปี พ.ศ. 2530 ในวันที่ 24 มิ.ย. 2530 นิทรรศการพระช่วงเกษตรศิลปการ
และส่งมอบภาพพระช่วงเกษตรศิลปการ โดยศาสตราจารย์ ดร. สุธรรม อารีกุล อธิการบดีใน
ขณะนั้นเป็นผู้รับมอบ (หลวงอิงคศรีกสิการ มาร่วมด้วย)

ปี พ.ศ.2532 ในวันที่ 3 ก.พ. 2532 สัมมนาวิชาการเนื่องในวันสถาปนา
มหาวิทยาลัยครบ 46 ปี เรื่อง “จดหมายเหตุเกษตรศาสตร์” เชิญอาจารย์เบญจมาศตันตยาภรณ์
บรรยายเรื่อง “ จดหมายเหตุและงานจดหมายเหตุในมหาวิทยาลัย : สนทนาเพื่อระลึกถึง

ศาสตราจารย์ หลวงอิงคศรีกสิการ โดยศาสตราจารย์ ดร. จรัญ จันทลักษณ์ อาจารย์ดร.ณาสมนมูรณกุล ศาสตราจารย์ ดร.สุธรรม อารีกุล ดำเนินการอภิปรายโดย ดร. สุพล จันทราบัตย์

ปี พ.ศ. 2533 จัดทำโครงการบรรจุเข้าแผนฯ7 (ปี พ.ศ. 2535 –2539)

ขออนุมัติจัดตั้งเป็นฝ่ายหอจดหมายเหตุ เกษตรศาสตร์ได้รับอนุมัติในหลักการ

ปี พ.ศ. 2536 ในเดือนกุมภาพันธ์ 2536 นิทรรศการเรื่อง พัฒนาการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในวาระที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ครบรอบสถาปนา 50 ปี ณ อาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ และในวันที่ 14 กันยายน 2536 การสนทนาเรื่อง เกษตรรำลึก : นานาทศนะจากอาจารย์ศิษย์เก่า และนิทรรศการ (วิทยากร คือ ศาสตราจารย์ระพี สาคริก ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร) รับมอบภาพหลวงอิงคศรีกสิการจากทายาทโดยอดีตอธิการบดี (ศาสตราจารย์ ดร. กำพล อดุลวิทย์) และจัดนิทรรศการประวัติ 3 บุรพาจารย์

ปี พ.ศ. 2539 นิทรรศการ 100 ปี หลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ

ปี พ.ศ. 2546 อธิการบดี (รองศาสตราจารย์ ดร. วิโรจน์มัททิพย์) มีดำริให้ดำเนินงานจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยใช้ชั้นที่ 1 ถึง ชั้นที่ 3 อาคารหอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นที่ทำการหอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และในวันที่ 25 พฤศจิกายน 2546 กองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี ได้วิเคราะห์ โครงการจัดตั้งหอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เสนอที่ประชุมคณบดีและสภามหาวิทยาลัยเพื่อพิจารณาการจัดตั้งหอจดหมายเหตุ

ปี พ.ศ. 2547 ในวันที่ 19 พฤษภาคม 2547 สภามหาวิทยาลัยมีมติให้จัดตั้งหอจดหมายเหตุ เป็นหน่วยงานภายใน มีฐานะเทียบเท่ากองในสังกัดสำนักงานอธิการบดี (ประกาศสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เรื่องจัดตั้งหอจดหมายเหตุ ณ วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2547)

ปี พ.ศ.2549 ในวันที่ 3 สิงหาคม 2549 มหาวิทยาลัยรวมหอประวัติให้เป็นภารกิจในกำกับของหอจดหมายเหตุ (ตามประกาศสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ วันที่ 3 สิงหาคม 2549)หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ตั้งอยู่ที่อาคารเทพรัตนวิทยาสัยติ สำนักหอสมุด ชั้น 4 เลขที่ 50 ถนนงามวงศ์วาน ลาดยาว จตุจักร กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้จัดตั้งหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยทั้ง 4 แห่ง ได้แก่

หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตศรีราชา และหอ
จดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตสกลนคร เว็บไซต์ของหอจดหมายเหตุ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คือ <http://archives.lib.ku.ac.th/> (หอจดหมายเหตุ มก., 2558)

วัตถุประสงค์/หน้าที่

หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีหน้าที่หลักในการอนุรักษ์
จัดเก็บ และเผยแพร่บริการเอกสารจดหมายเหตุ เพื่อส่งเสริมงานบริหารและวิชาการของ
มหาวิทยาลัยในการวางแผนดำเนินงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต (หอจดหมายเหตุ มก.,
2558)

เอกสารจดหมายเหตุที่จัดเก็บดูแลรักษาและให้บริการ

เอกสารจดหมายเหตุของหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
สามารถแบ่งเอกสารออกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ เอกสารตั้งแต่ช่วงก่อนการตั้งเป็น
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จนถึงวิทยาลัยเกษตรศาสตร์(พ.ศ. 2443 –2485) และเอกสาร
ตั้งแต่ช่วงการเริ่มตั้งเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ – จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2486 – ปัจจุบัน)

เอกสารตั้งแต่ช่วงก่อนการตั้งเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จนถึง
วิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (พ.ศ. 2443 –2485) เอกสารในช่วงนี้เป็นเอกสารที่แสดงให้เห็นถึง
พัฒนาการทางด้านการเรียนการสอนวิชาการเกษตรในประเทศไทย ตั้งแต่การเรียนการสอน
ในระดับโรงเรียนมาจนถึงการจัดตั้งวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ขึ้นที่ภาคเหนือ

เอกสารตั้งแต่ช่วงการเริ่มตั้งเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ – จนถึง
ปัจจุบัน (พ.ศ. 2486 – ปัจจุบัน) เนื้อหาเอกสารจะเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในระยะแรก
ของการจัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยจนถึงการดำเนินงานในปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นเอกสารที่แสดงให้เห็นถึง
ประกาศ คำสั่ง แต่งตั้งต่างๆ แผนงาน และโครงการของมหาวิทยาลัยในระยะแรกๆ

ประเภทของจดหมายเหตุที่จัดเก็บและให้บริการ มี 8 ประเภท ได้แก่

1. เอกสารที่แสดงถึงประวัติ พัฒนาการของมหาวิทยาลัย คณะ
สำนัก สถาบันต่างๆ ฯลฯ

2. คำสั่ง ประกาศ
3. งานและเกียรติคุณบูรพาจารย์
4. เหตุการณ์สำคัญของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
5. ประวัติอาคาร สถานที่
6. แผนที่ แผนผัง และแบบการก่อสร้าง แผนที่
7. งานวิจัย
8. ภาพถ่ายในโอกาสพิธีต่าง ๆ และสื่อทัศนวัสดุเกี่ยวกับ

กิจกรรมมหาวิทยาลัย

ประเภท/ลักษณะการบริการ

หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีบริการสืบค้นฐานข้อมูล
จดหมายเหตุของหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มี 4 ฐานข้อมูล คือระบบ
ฐานข้อมูลวัตถุหอประวัติ ฐานข้อมูลเกษตรปฐพี 60 ปี มก. ระบบฐานข้อมูลจดหมายเหตุ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และระบบ Timeline มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่าง หน้าเว็บไซต์ระบบฐานข้อมูลจดหมายเหตุ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ที่มา : <http://archives.lib.ku.ac.th/kupresent/>

สิ่งพิมพ์เผยแพร่

หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ดำเนินการเผยแพร่สิ่งพิมพ์ของหน่วยงานในรูปแบบของจุลสาร ในชื่อ จุลสารจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยดำเนินการรวบรวมและเผยแพร่จุลสารตั้งแต่ปีพ.ศ.2548 – ปัจจุบัน

หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ประเภทของหอจดหมายเหตุ

หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยขอนแก่นจัดเป็นสถาบันจดหมายเหตุวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย (College and University Archives)

ที่อยู่/ที่ตั้ง

หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยขอนแก่น (หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2558) ตั้งอยู่ที่ชั้น 1 อาคาร 2 สำนักหอสมุดและทรัพยากรการเรียนรู้มหาวิทยาลัยขอนแก่น เปิดให้บริการในวันจันทร์ – วันศุกร์ (เว้นวันหยุดราชการ) เวลา 8.30 – 16.30 น.ติดต่อ 043-202541-2 ต่อ 118 เว็บไซต์หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยขอนแก่น www.archive.kku.ac.th หรือทางเฟสบุ๊ก www.facebook.com/kku.archives

วัตถุประสงค์/หน้าที่

หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ให้บริการช่วยตอบคำถามและค้นคว้าข้อมูล ประวัติความเป็นมา พัฒนาการ และข้อมูลต่างๆของมหาวิทยาลัยขอนแก่น สารสนเทศที่ให้บริการ ได้แก่ เอกสารจดหมายเหตุ สิ่งพิมพ์มหาวิทยาลัย ภาพถ่ายและสื่อทัศนวัสดุ รวมทั้งให้บริการฝากเก็บรักษา รับบริจาค เอกสาร ภาพถ่าย สิ่งของต่างๆ ที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยขอนแก่นในอดีต เพื่อนำไปอนุรักษ์จัดเก็บตามหลักจดหมายเหตุ และจัดแสดงเผยแพร่เพื่อการศึกษาค้นคว้าต่อไป

ประเภทของจดหมายเหตุที่ให้บริการ

หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้ตระหนักถึงความสำคัญของเอกสารจดหมายเหตุมหาวิทยาลัย ด้วยเป็นเอกสารที่มีคุณค่ายิ่งทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากเป็นเอกสารพยานหลักฐานการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยในอดีต มีคุณค่าต่อ

การศึกษาค้นคว้าโดยอาศัยข้อเท็จจริงประสบการณ์ของการดำเนินงานที่ผ่านมา เป็นแนวทางไต่ตรองตัดสินใจสำหรับการพัฒนาต่อไปในภายหน้า และเป็นข้อมูลปฐมภูมิที่มีคุณค่าต่อการศึกษาวิจัยในสาขาวิชาต่าง ๆ ซึ่งคุณค่าประวัติศาสตร์ของจดหมายเหตุมหาวิทยาลัย ได้แก่ คุณค่าทางการบริหาร (Administrative value) และคุณค่าทางการศึกษาวิจัย (Research value) จึงได้รวบรวมจดหมายเหตุเพื่อให้บริการดังนี้ (หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2558)

1. เอกสารจดหมายเหตุ

- 1.1 เอกสารการประชุมสภา คณบดี และผู้บริหาร
- 1.2 เอกสารเหตุการณ์สำคัญในอดีต
- 1.3 เอกสารส่วนบุคคล เช่น ศิษย์เก่า อาจารย์
- 1.4 กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง และหนังสือ

ราชการ

2. สื่อทัศนจดหมายเหตุ

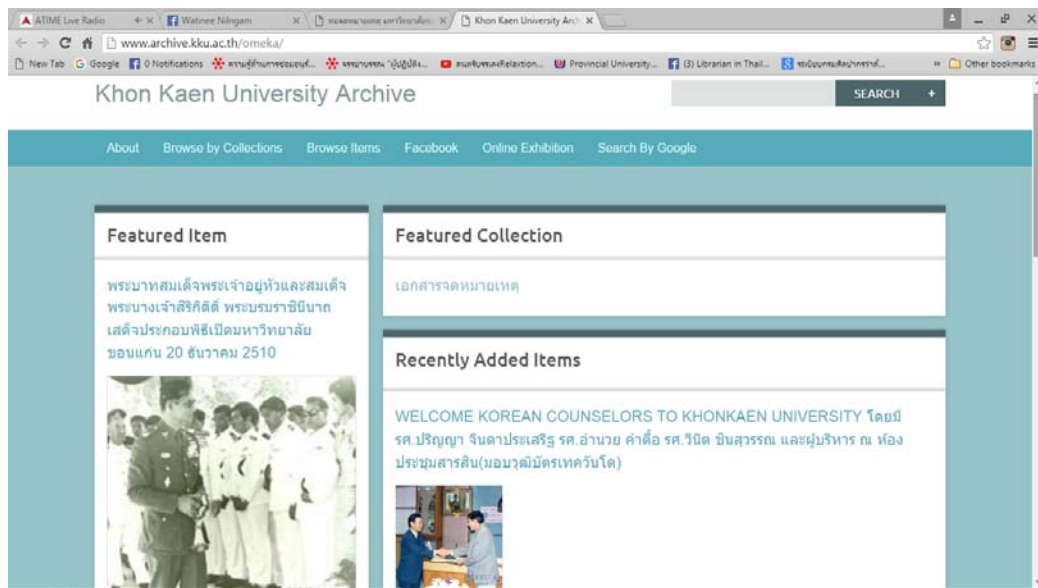
- 2.1 ภาพถ่าย ฟิล์ม วิดิทัศน์ สไลด์
- 2.2 ของที่ระลึก วัสดุ สิ่งของ

3. สิ่งพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น

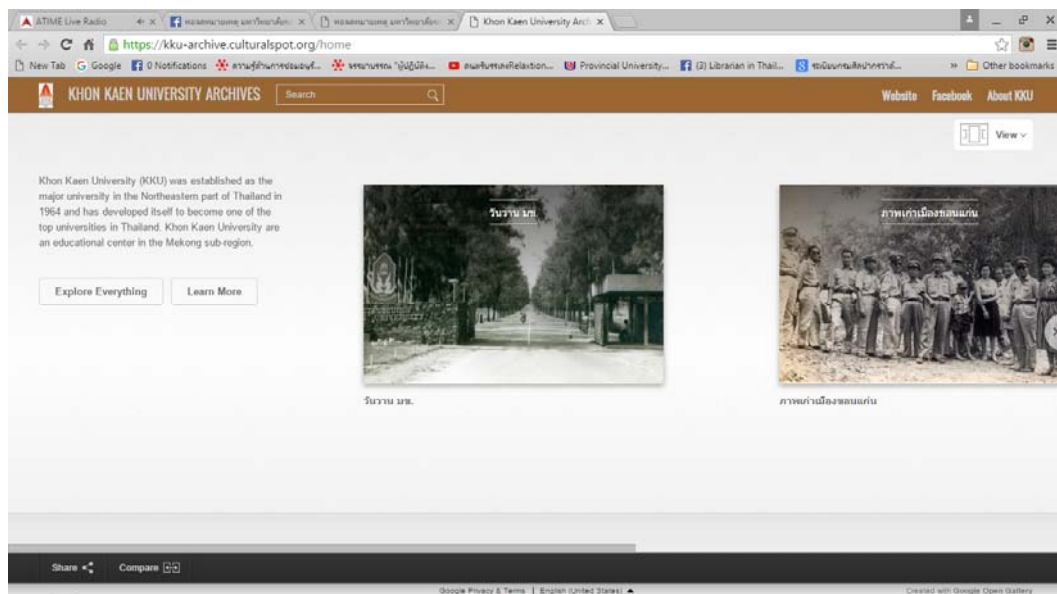
- 3.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยขอนแก่น
- 3.2 ข่าวมหาวิทยาลัย จดหมายข่าวคณะ
- 3.3 หนังสือที่ระลึก ครบรอบ
- 3.4 รายงานประจำปี คู่มือปฏิบัติงาน หลักสูตรการศึกษา

ประเภท/ลักษณะการบริการ

หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีบริการดังนี้ บริการตอบคำถาม และช่วยการค้นคว้า บริการยืมสำเนา คัดลอกไฟล์ข้อมูล ภาพถ่ายโดยแสดงบัตรประชาชน/บัตรข้าราชการ/บัตรนักศึกษา นอกจากนี้ยังมีการจัดแสดงนิทรรศการทั้งในลักษณะของนิทรรศการหมุนเวียน เช่น พิธีพระราชทานปริญญาบัตร ประเพณีรับน้องใหม่ วันสถาปนามหาวิทยาลัย เป็นต้น และนิทรรศการถาวร โดยจัดแสดงภาพถ่าย สิ่งของที่น่าสนใจอีกด้วย

ตัวอย่างเว็บไซต์ฐานข้อมูลจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยขอนแก่น
ที่มา : <http://www.archive.kku.ac.th/omeka/>

ตัวอย่างเว็บไซต์นิทรรศการออนไลน์ของหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยขอนแก่น
ที่มา : <https://kku-archive.culturalspot.org/home>

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

ประเภทของหอจดหมายเหตุ

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญจัดเป็นประเภทสถาบันจดหมายเหตุ บริษัท สมาคม และองค์การต่างๆ (Companies, Associations and Organization Archives) ด้วยเป็นสถาบันจดหมายเหตุที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรักษาเอกสารสำคัญของแต่ละบริษัท สมาคม และองค์การต่างๆ ได้แก่ เอกสารที่แต่ละบริษัท สมาคม และองค์การได้จัดทำขึ้นหรือรับไว้ และมีคุณค่าต่อการศึกษาค้นคว้าถึงประวัติพัฒนาการและการดำเนินงานของบริษัท สมาคม และองค์การนั้นๆ และเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง (สมสรวง พุทธิกุล. 2539 : 31)

ประวัติการจัดตั้งและที่อยู่/ที่ตั้ง

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, 2558) เป็นหอจดหมายเหตุศาสนาธรรม (Religious Archives) จัดตั้งภายใต้ มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ซึ่งได้จดทะเบียนมูลนิธิกับกรุงเทพมหานครมี เป้าหมายเพื่อดำเนินการจัดเก็บ ดูแลรักษา อนุรักษ์ ศึกษา ค้นคว้า และเผยแพร่ผลงานของ ท่านพุทธทาสฯ ให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้ประชาชน สามารถเข้าถึงหัวใจของศาสนา ตามปณิธาน 3 ประการของท่านพุทธทาส ได้แก่ การพยายามทำตนให้เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน การพยายามช่วยกันถอนตัวออกจาก อำนาจของวัตถุนิยม และการพยายามทำความเข้าใจระหว่างศาสนา ตั้งอยู่ที่สวนวชิรเบญญ หัทธ (สวนรถไฟ) ถนนนิคมรถไฟสาย 2 แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ เบอร์ติดต่อ 0-2936-2800 และ 0-2936-2900 เว็บไซต์หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ คือ <http://www.bia.or.th>

วัตถุประสงค์/หน้าที่

วัตถุประสงค์ในการก่อตั้งหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

(หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, 2558) คือ

1. เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้และสถานบริการด้านศาสนธรรมอัน
รื่นรมย์ เป็นกำลังเพื่อการบรรลุธรรมลักษณะ SPIRITUAL FITNESS & EDUTAINMENT
CENTER

2. เพื่อเป็นการสืบสานงานพระพุทธศาสนา ผ่านงาน ปณิธาน และ
อุดมการณ์ของพุทธทาสภิกขุ ในการนำพาความถูกต้องและสันติสุขทั้งทางกาย จิตใจ และ
ปัญญา ให้กลับคืนสู่สังคมมนุษยชาติ ด้วยการเข้าถึงหัวใจของพระพุทธศาสนา การทำความเข้าใจ
เข้าใจกันระหว่างศาสนิกชนและการออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม จนเป็นพุทธทาสกันได้
ทุกคน - ผู้รับใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น จนผู้อื่นพา
กันทำตาม และเป็นสวนโมกข์ได้ทุกที่ - บุญสถานเพื่อการบรรลุธรรม

3. เพื่อรวบรวม ดูแล รักษา และจัดระบบบริการสืบค้นมรดกธรรม
เอกสารข้อเขียนต้นฉบับต่าง ๆ ของพุทธทาสภิกขุ ตลอดจนการให้บริการสนับสนุน
การศึกษา ค้นคว้า วิจัย พัฒนาเผยแผ่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนธรรม การจัดกิจกรรม
เพื่อเสริมสร้างสติปัญญาและจิตใจให้เจริญจนกล้าแข็งในความถูกต้องดีงาม จนเป็นผู้สงบ
เย็น และเป็นประโยชน์ มีศักยภาพในการเป็นผู้อยู่ใน ใจเหนือ และเหนือโลก ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

เอกสารจดหมายเหตุที่จัดเก็บดูแลรักษาและให้บริการ

จดหมายเหตุของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญได้จัดเก็บและ
ให้บริการมีทั้งสิ้น 11 หมวด (หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, 2558) คือ

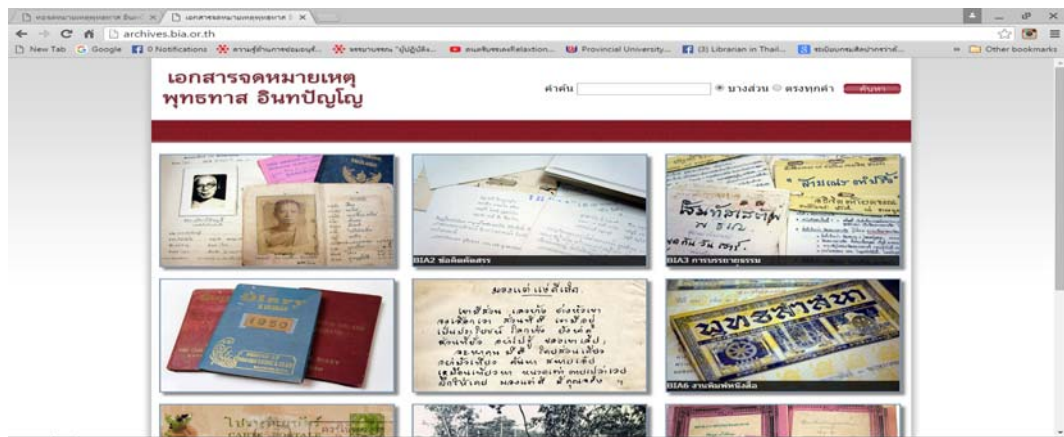
1. ชีวิตประวัติที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาด้วยตนเอง ภารกิจ
อาพาธ จนถึงมรณะ
2. ข้อคิดคัดสรร ประกอบด้วย บัตรบาลีและบัตรคัดสรร
3. การบรรยายธรรม ประกอบด้วย บัตรย่อเรื่อง บันทึกย่อเรื่อง
จำลองสมุดไทย และถอดคำบรรยาย
4. บันทึก ประกอบด้วย บันทึกประจำวัน บันทึกการเดินทาง
บันทึกธรรม บันทึกการค้นคว้า และบันทึกหลักบาลี

5. งานประพันธ์ ประกอบด้วย ร้อยแก้ว กวีนิพนธ์ งานแปล คำปราศรัย คำอวยพร คำกล่าว และสัมภาษณ์
  6. งานพิมพ์หนังสือ ประกอบด้วย ธรรมเนียม หนังสือพิมพ์พุทธศาสนา และต้นฉบับหนังสืออื่น
  7. จดหมาย ไปรษณียบัตร บัตรเชิญ และบัตรอวยพรประกอบด้วยจดหมายส่วนบุคคล ไปรษณียบัตร บัตรเชิญ และบัตรอวยพร
  8. สวนโมกขพลาราม ประกอบด้วย โรงมหรสพทางวิญญาณ และสวนโมกขนานาชาติ
  9. ธรรมทานมูลนิธิ ประกอบด้วย การเงินการบัญชี โรงพิมพ์ธรรมทาน งานพิมพ์และเผยแพร่ และธรรมทาสพานิช
  10. วัดธารน้ำไหล ประกอบด้วย หนังสือโต้ตอบ ที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ราชการคณะสงฆ์และบริจาค
  11. บทความรวบรวม ประกอบด้วย เมื่อเขาพูดถึงเรา เรื่องจากหนังสือพิมพ์และวารสาร เรื่องคัดลอก และเอกสารเผยแพร่
- ประเภท/ลักษณะการบริการ
- หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญมีบริการต่างๆ เช่น บริการสืบค้นเอกสารจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ บริการสืบค้นฐานข้อมูลเสียง เป็นต้น

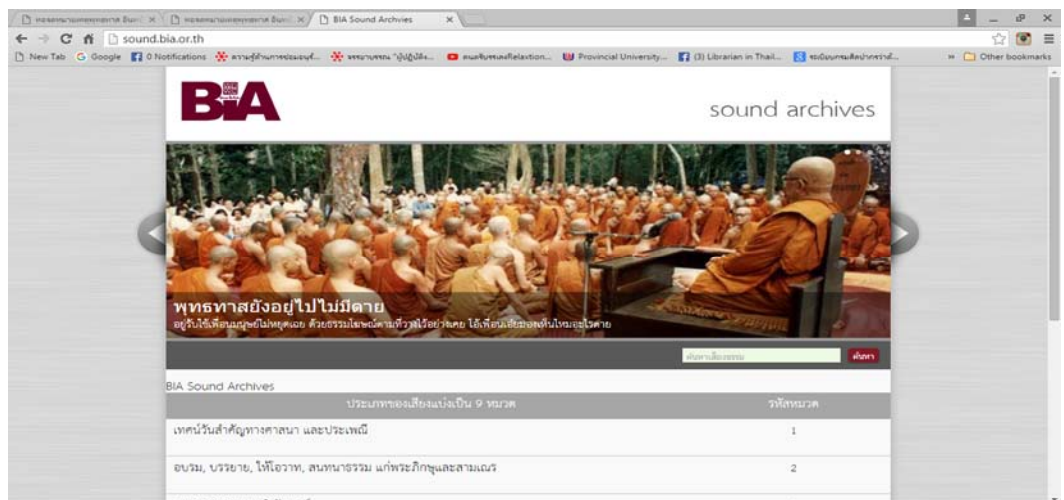
ตัวอย่างหน้าเว็บไซต์ของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

ที่มา : <http://www.bia.or.th/home.html>

ตัวอย่างเว็บไซต์การสืบค้นฐานข้อมูลจดหมายเหตุของหอจดหมายเหตุ
พุทธศาสน อินทปัญญา

ที่มา : <http://archives.bia.or.th/>

ตัวอย่างเว็บไซต์การสืบค้นจดหมายเหตุจากฐานข้อมูลเสียงของหอจดหมายเหตุ
พุทธศาสน อินทปัญญา

ที่มา : <http://sound.bia.or.th/>

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าในประเทศไทยมีหอจดหมายเหตุที่มีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่น่าสนใจมากมายต่อประชาชนทุกเพศ ทุกวัย หรือผู้สนใจเฉพาะด้าน มีทั้งหอจดหมายเหตุประเภทสถาบันจดหมายเหตุระดับชาติ ได้แก่ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ซึ่งทำหน้าที่ในการเก็บรวบรวมและรักษาจดหมายเหตุของกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ หอจดหมายเหตุประเภทสถาบันจดหมายเหตุวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย เช่น หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งทำหน้าที่ในการเก็บและดูแลรักษาจดหมายเหตุในรูปแบบต่างๆ ของมหาวิทยาลัยหรือที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัย และหอจดหมายเหตุประเภทสถาบันจดหมายเหตุบริษัท สมาคมและองค์กรต่าง เช่น หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ซึ่งได้รวบรวมจดหมายเหตุที่เกี่ยวข้องกับท่านพุทธทาส อินทปัญโญไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ นอกเหนือจากหอจดหมายเหตุต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นยังมีหอจดหมายเหตุที่น่าสนใจและน่าศึกษาค้นคว้าอีกมากมายในประเทศไทยซึ่งกำลังรอคอยการเข้าไปเรียนรู้จากผู้อ่าน

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. **วิชาการพื้นฐานการบริหารและจัดการงานจดหมายเหตุ**. กรุงเทพฯ :
กรมศิลปากร, 2542.
- พรณทิพย์ ปานงาม. “หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยทักษิณ.” **วารสารสำนักหอสมุด
มหาวิทยาลัยทักษิณ**. 6,1 (มกราคม – มิถุนายน 2550) : 36.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา :
www.royin.go.th. (14 ตุลาคม 2558)
- พระราชบัญญัติจดหมายเหตุแห่งชาติ**. [ออนไลน์]. 2556. แหล่งที่มา :
http://www.finearts.go.th/nat/files/69/archives_act.pdf. (14 กุมภาพันธ์ 2559)
- พัชรา หาญเจริญกิจ. “หอจดหมายเหตุ...มหาวิทยาลัยรังสิต.” **รัฐศาสตรนเทศ**. ฉบับ
พิเศษครบรอบ 30 ปี มหาวิทยาลัยรังสิต (2558) : 84 - 95.
- มาตรฐานการจัดเก็บเอกสารจดหมายเหตุของสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ**.
[ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา :
http://www.finearts.go.th/olddata/files/Archival_standards.pdf (18 กันยายน
2558)
- สมสรวง พุทธิกุล. “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับทรัพยากรสารสนเทศลักษณะพิเศษ” ใน
เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาทรัพยากรสารสนเทศลักษณะพิเศษ.
(ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2). 5-27. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2556.
- สมสรวง พุทธิกุล. “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสารสนเทศลักษณะพิเศษ” ใน **เอกสาร
ประกอบการสอนชุดวิชาสารสนเทศลักษณะพิเศษ**. 1-29. นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547.
- สมสรวง พุทธิกุล. “ทัศนะเกี่ยวกับจดหมายเหตุดิจิทัลและลิขสิทธิ์ข้อมูลดิจิทัล.” **จดหมาย
ข่าวสมาคมจดหมายเหตุสยาม**. 5 (ตุลาคม 2551 – กันยายน 2552) : 21-23.
- สมสรวง พุทธิกุล. “แนวคิดเกี่ยวกับจดหมายเหตุ” ใน **เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา
ทรัพยากรสารสนเทศลักษณะพิเศษ**. (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2). 4-5 – 4-9.
นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2556.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สมสรวง พุทธิกุล. “ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการสงวนรักษาสารสนเทศ” หน้า131-142 ใน **ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาการจัดการสารสนเทศ หน่วยที่ 6-10.** สาขาวิชาศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2546.
- สมสรวง พุทธิกุล. “สรรสาระจากการฝึกอบรมทางวิชาการ เรื่อง การบริหารงานจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์.” **จดหมายข่าวสมาคมจดหมายเหตุสยาม.** 6 (กรกฎาคม 2553 – มิถุนายน 2554) : 81.
- สมสรวง พุทธิกุล. **หลักและแนวปฏิบัติงานจดหมายเหตุสำหรับภาครัฐและเอกชน.** นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2539.
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **บริการ.** [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา : <http://www.finearts.go.th/nat>. (13 ธันวาคม 2558)
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **ประวัติความเป็นมาของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.** [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา : <http://www.nat.go.th/nat/index.php/site-map-2/2013-09-30-06-25-33.html>. (18 ธันวาคม 2558)
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **ประวัติและบทบาทหน้าที่.** [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา : <http://www.finearts.go.th/nat/site>. (13 ธันวาคม 2558)
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **มาตรฐานการจัดเก็บเอกสารจดหมายเหตุของสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.** [ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา : http://www.finearts.go.th/olddata/files/Archival_standards.pdf. (18 ธันวาคม 2558)
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **รู้จักจดหมายเหตุ .** [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา : <http://www.finearts.go.th/nat>. (13 ธันวาคม 2558)

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **วิสัยทัศน์และพันธกิจ**. [ออนไลน์]. 2558.
 แหล่งที่มา : <http://www.finearts.go.th/nat/site-map.html>. (13 ธันวาคม 2558)
- สุชาดา สุรางค์กุล. **แนวทางการจัดการจดหมายเหตุในสถาบันอุดมศึกษา :**
กรณีศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการสารสนเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553.
- หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. **หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ**. [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา : [http:// www.bia.or.th](http://www.bia.or.th). (13 ธันวาคม 2558)
- หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ : Buddhadasa Indapanno Archives. **มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ**. [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา :
<https://www.youtube.com/user/buddhadasaarchives>. (13 ธันวาคม 2558)
- หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ : Buddhadasa Indapanno Archives.
Suanmokkh_bangkok. [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา :
https://instagram.com/suanmokkh_bangkok. (13 ธันวาคม 2558)
- หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ : Buddhadasa Indapanno Archives. **Timeline**.
 [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา :
<https://www.facebook.com/Buddhadasaarchives?fref=ts>.
 (13 ธันวาคม 2558)
- หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **หอจดหมายเหตุ**. [ออนไลน์]. 2558.
 แหล่งที่มา : <http://archives.psd.ku.ac.th>. (13 ธันวาคม 2558)
- หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. **Khon Kaen University Archives**. [ออนไลน์].
 2558. แหล่งที่มา : <http://www.archive.kku.ac.th/web>. (13 ธันวาคม 2558)
- Acland, Glenda. "Glossary" in *Keeping Archives*. 2nd ed. edited by Judith
 Ellis, Melbourne : DW Thorpe in association with The Australian Society of
 Archivists Inc, 1993.

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน: แหล่งเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชน

Community Learning Centers: The Learning Source for Community Empowerment

ดร.ปัญญา จันทโคต*

บทคัดย่อ

ชุมชนเข้มแข็งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ การพัฒนาชุมชนโดยให้การศึกษาจำเป็นต้องสร้างปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ แนวคิดศูนย์เรียนรู้ชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนการเรียนรู้ที่องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติใช้ในการขับเคลื่อนโครงการการศึกษาเพื่อปวงชนในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก บทความนี้นำเสนอความเป็นมาและความสำคัญ บทบาทหน้าที่ การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในประเทศไทย และปัจจัยที่สนับสนุนให้การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนประสบความสำเร็จ

Abstract

Strong functioning communities are fundamental to country development. Education, which serves as a tool for community development, requires learning

---

*อาจารย์ประจำ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

facilities. The concept of Community Learning Center is a key mechanism used by UNESCO for implementing the Asia-Pacific Programme of Education for All (APPEAL). This article presents the background, rationale, and roles of community learning centers. It explains different approaches used in implementing community learning centers in Thailand. It also mentions factors contributing to the success of community learning centers.

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

ชุมชนเข้มแข็งเป็นทางเลือกใหม่ของการพัฒนา เน้นคนเป็นศูนย์กลางโดยเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง แนวคิดการพัฒนาดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศไทยในปลายปี 2539 ซึ่งเป็นปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 วิกฤติเศรษฐกิจครั้งนั้นได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และปัญหาอื่นๆ ตามมา ประเด็นเรื่องชุมชนเข้มแข็งจึงเป็นทางเลือกสำคัญในการพัฒนาคนและชุมชนให้มีศักยภาพ มีความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นรากฐานสำคัญในการลดผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต และเป็นแนวทางสำคัญที่นำมาใช้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับต่อไป มา สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ได้มีการกำหนดแนวทางให้ภาครัฐดำเนินการเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมคิดและกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนบนหลักการพึ่งพาตนเองตามศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554 : 50) องค์ความรู้และสารสนเทศที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการตัดสินใจในการกำหนดทิศทางและการวางแผนพัฒนาชุมชน การสนับสนุนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งจำเป็นและถูกกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554 : 49) โดยการพัฒนาและเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ทั่วไป เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ รวมทั้งศูนย์การเรียนรู้

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นแหล่งบริการสารสนเทศและสร้างโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่คนในชุมชน จัดตั้งขึ้นในหมู่บ้านหรือในชุมชนเมือง และมักจัดตั้งและบริหารจัดการโดยคนในท้องถิ่น ศูนย์เรียนรู้ชุมชนมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยการสร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมการพัฒนาชุมชน ตลอดจนปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน (UNESCO, 1995 : 7) องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติได้ริเริ่มใช้ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนโครงการการศึกษาเพื่อปวงชนในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (UNESCO, 2001 : a) โดยมีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชนเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ปรับปรุงคุณภาพชีวิตและพัฒนาชุมชน (UNESCO, 2003 : 3)

ภาพที่ 1 กิจกรรมการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านอ่างเตย (สุรเดช ววรรณศิริ, 2554)

2. บทบาทหน้าที่ของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

บทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนมีความแตกต่างกันในแต่ละประเทศ และแม้ในประเทศเดียวกันศูนย์เรียนรู้ชุมชนแต่แห่งก็มีการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของคนในชุมชน (UNESCO, 2003: 1) ตัวอย่างเช่น หมู่บ้านทาวรี

โกปูละ ในประเทศอินเดีย จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนขึ้นเพื่อส่งเสริมการรู้หนังสือและการศึกษา ต่อเนื่อง คณะกรรมการบริหารงานศูนย์ แต่งตั้งขึ้นโดยคัดเลือกจากคนในชุมชนเพื่อทำหน้าที่ กำหนดบทบาทหน้าที่ กิจกรรมการดำเนินงาน หาแหล่งเงินทุนสนับสนุน และมี คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นชอบในการหาแหล่งเงินทุนจากนักธุรกิจในท้องถิ่นและการระดม ทรัพยากรจากชุมชน (UNESCO, 2003 : 2) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนในประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งซึ่งเกิดจากความริเริ่มของอาสาสมัคร นานาชาติของประเทศญี่ปุ่น (International Volunteers of Japan--JIV) ที่ทำงานอยู่ในลาว ได้เสนอแนวคิดในการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนกับคณะกรรมการหมู่บ้านขึ้นโดยมีการ สนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (UNESCO, 2003 : 3) ส่วนศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่ หมู่บ้าน Domkhar ในประเทศภูฏาน มีบทบาทในการให้การศึกษาจากระบบในระดับ ประถมศึกษาและการพัฒนาทักษะอาชีพด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า เนื่องจากในฤดูหนาวนั้น การออกไปทำงานนอกบ้านเป็นเรื่องยากลำบาก (UNESCO, 2003 : 4) สำหรับศูนย์เรียนรู้ ชุมชนในประเทศอิรัก จัดตั้งขึ้นประมาณปีพ.ศ.2543 มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาการไม่รู้ หนังสือนี้อ (Zolfagahari and other, 2009 : 103)

โดยทั่วไปแล้ว ศูนย์เรียนรู้ชุมชนมีบทบาทหน้าที่หลักอยู่ 4 ประการคือ ให้การศึกษา และฝึกอบรม ให้บริการสารสนเทศ พัฒนาชุมชน และสร้างความร่วมมือและเครือข่าย (UNESCO, 2001 : 4) ส่วนกิจกรรมที่ดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ดังกล่าวมีความ หลากหลายและแตกต่างกันไป เช่น การรู้หนังสือและการป้องกันการลืมนักหนังสือ การจัดตั้ง ห้องสมุดหรือมุมหนังสือ กิจกรรมเพื่อเพิ่มรายได้ การฝึกอบรมวิสาหกิจขนาดเล็ก การฝึก ทักษะคอมพิวเตอร์ การส่งเสริมสุขภาพและอนามัย การพัฒนาตนเอง กิจกรรมทางสังคม และวัฒนธรรม กีฬาและนันทนาการ การเลี้ยงดูและการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก กิจกรรมเพื่อ สตรี การออมและสินเชื่อ และการรณรงค์เพื่อป้องกันโรคเอดส์ เป็นต้น (UNESCO, 2003 : 10) ทั้งนี้ศูนย์เรียนรู้ชุมชนแต่ละแห่งอาจมีจุดมุ่งเน้นที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความสนใจ ความต้องการ และบริบทของชุมชน เช่น บางแห่งอาจมุ่งเน้นที่การศึกษาและฝึกอบรม การ พัฒนาทักษะอาชีพต่างๆ หรือบางแห่งอาจมุ่งเน้นที่การบริการสารสนเทศและความรู้ เช่น การจัดทำฐานข้อมูลชุมชน การจัดทำข้อมูล จปฐ. (ความจำเป็นพื้นฐาน) หรือ กชช.2ค.

(ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน) เพื่อใช้สนับสนุนการจัดทำแผนชุมชน หรือการจัดอนุรักษภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ถึงแม้ว่าชุมชนละแห่งจะมีจุดมุ่งเน้นที่แตกต่างกัน ก็จุดมุ่งหมายในการดำเนินงานเช่นเดียวกัน คือ การพัฒนาเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเพื่อการพัฒนาชุมชน (UNESCO, 2003 : 3)

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน แต่มีความแตกต่างจากโรงเรียนซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาในระบบ ดังที่เปรียบเทียบในตาราง (UNESCO, 2003 : 2)

	โรงเรียน	ศูนย์เรียนรู้ชุมชน
การบริหารจัดการ	บริหารจัดการภายใต้ คำแนะนำของสำนักงาน การศึกษาขั้นพื้นฐาน	คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือก กิจกรรมต่างๆ ที่จะดำเนินการ
แหล่งงบประมาณ	งบประมาณส่วนใหญ่ได้รับ การสนับสนุนจากภาครัฐ	ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐประมาณ ร้อยละ 30 และงบประมาณมากกว่า ครึ่งได้มาจากการระดมทุนในชุมชน
กิจกรรม	เนื้อหาเกี่ยวข้องกับหลักสูตร การศึกษา	จัดกิจกรรมที่หลากหลายซึ่งเกี่ยวข้อง กับการดำเนินชีวิตของชุมชน

3. การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในประเทศไทยมีหน่วยงานที่สนับสนุนหลายหน่วยงาน โดยใช้ชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นหนึ่งในสี่กิจกรรมหลักของการศึกษานอกโรงเรียนตำบล (กศน.ตำบล) กิจกรรมหลักทั้ง 4 ได้แก่ ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของชุมชน ศูนย์สร้างโอกาสการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และศูนย์ชุมชน (สำนักส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2553 : 4-7) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน สร้างโอกาสและ

ให้บริการการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ (ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์การเรียนรู้ชุมชน พ.ศ.2552) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีภารกิจหลักในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต 6 ด้าน ได้แก่ 1) ส่งเสริมและจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา 2) การจัดการศึกษาพัฒนาทักษะชีวิต มีการประสานหรือจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะชีวิต เช่น ด้านสุขภาพอนามัย หรือนันทนาการ เป็นต้น 3) การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม จัดกิจกรรมการพัฒนาชุมชน เช่น การจัดค่ายรณรงค์ประชาธิปไตย การจัดค่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรณรงค์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี เป็นต้น 4) การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ จัดกิจกรรมการพัฒนาทักษะอาชีพโดยประสานงานกับวิทยากรและกลุ่มเป้าหมาย 5) การเผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง 6) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย จัดห้องสมุดเคลื่อนที่ กระเป๋าหนังสือเคลื่อนที่ หอกระจายข่าว มุมหนังสือ ที่อ่านหนังสือ เป็นต้น

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบริหารงานในรูปของคณะกรรมการ ประกอบด้วยผู้แทนในชุมชนไม่น้อยกว่า 5 คน โดยเลือกคนหนึ่งเป็นประธานและอีกคนหนึ่งเป็นเลขานุการ หากเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประจำตำบลต้องประกอบด้วยผู้แทนในชุมชนไม่น้อยกว่า 7 คน โดยคัดเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธาน และมีครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทำหน้าที่เป็นกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปี มีหน้าที่ในการวางแผนการดำเนินงาน จัดหาวัสดุครุภัณฑ์พื้นฐาน จัดกิจกรรม และประชาสัมพันธ์ ตลอดจนกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่ประสานงานเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลกับศูนย์การเรียนรู้อื่นๆ ส่วนราชการต่างๆ และเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำแผนชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมาปฏิบัติ การจัดหาอาคารและสถานที่ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนั้นพิจารณาถึงความเหมาะสม อาจจัดตั้งในสถานประกอบการ ศาสนสถาน โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัย อาคารเอนกประสงค์ หรือศาลาประชาคม เป็นต้น อาคารที่ใช้เป็นที่ทำการอาจได้มา

จากการปรับปรุงอาคารที่มีอยู่เดิม หรืออาจจัดสร้างขึ้นมาใหม่โดยใช้งบประมาณของการศึกษานอกโรงเรียน หรือขอรับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะต้องมีวัสดุครุภัณฑ์พื้นฐานที่จำเป็นต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ คอมพิวเตอร์ โทรทัศน์ วิทยุ เครื่องเล่นเทป เครื่องเล่นซีดี/ดีวีดี เครื่องขยายเสียง เครื่องรับสัญญาณดาวเทียม ตลอดจนอุปกรณ์โสตทัศนอื่นๆ

3.2 ศูนย์เรียนรู้ชุมชน กรมการพัฒนาชุมชนได้มีการสนับสนุนให้มีการจัดตั้ง “ศูนย์เรียนรู้ชุมชน” ขึ้นในชุมชนทุกอำเภอ ทั่วประเทศไทย ตั้งแต่ปีพ.ศ.2551 เพื่อเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน รวมทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เป็นศูนย์เรียนรู้ของประชาชนที่ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2551 : 30) ปัจจุบันมีศูนย์เรียนรู้ชุมชนจำนวนทั้งสิ้น 904 แห่ง (กรมการพัฒนาชุมชน, 2558)

3.3 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น คือ ศูนย์กลางการจัดการเรียนรู้ ถ่ายทอด แลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยาการ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดกิจกรรมต่างๆ ของประชาชนในชุมชน (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, มปป.: 4) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจึงมีบทบาทหน้าที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่คนในชุมชน บริการสารสนเทศที่มีเนื้อหาทันสมัย เหมาะสมกับคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย มีหน้าที่หลัก 6 ประการคือ 1) สนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลชุมชน เช่น การสอนอ่านเขียนสำหรับผู้ไม่รู้หนังสือและผู้ลืมหนังสือ 2) การพัฒนาบุคลากร เช่น การคิดเพื่อแก้ไขปัญหา 3) ส่งเสริมและพัฒนาการรู้สารสนเทศแก่ชุมชน 4) เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะ จารีตประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชน 5) เป็นแหล่งที่ให้

ความบันเทิงรื่นรมย์ และ 6) เป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริง และเป็นแหล่งสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์

กิจกรรมต่างๆ ที่จัดโดยศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้แก่ 1) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นตามความต้องการของประชาชน เช่น ให้บริการสืบค้นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต จัดประชุมสัมมนาในหัวข้อที่เกี่ยวข้อง เช่น การเลี้ยงดูบุตร การแนะแนวการศึกษาต่อ การฝึกอบรมด้านอาชีพ การเผยแพร่ผลงานของกลุ่มอาชีพ การดำเนินธุรกิจขนาดย่อม เป็นต้น 2) กิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อแก้ไขปัญหา เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความเดือดร้อน โดยการเรียนรู้ร่วมกันและแสวงหาคำตอบของปัญหาที่เกิดขึ้น 3) จัดกิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศ โดยจัดให้บริการแนะนำวิธีการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งต่างๆ 4) จัดแสดงข้อมูลเกี่ยวกับศิลปะ จารีตประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาชุมชน 5) จัดสื่อที่ให้ความบันเทิงตลอดจนจัดกิจกรรมและบริการเพื่อให้ความบันเทิงและเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์และ 6) ให้บริการเครือข่ายการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริงที่เปิดให้ประชาชนสามารถเข้ามาสืบค้นข้อมูลของศูนย์ฯ ได้ โดยเชื่อมโยงกับแหล่งสารสนเทศต่างๆ ตลอดจนให้บริการส่งเสริมการศึกษาในระบบทางไกล

3.4 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่จัดตั้งขึ้นใน “โครงการประสานพลังปัญญาเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน” ซึ่งเป็นความร่วมมือกันระหว่างสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา มูลนิธิเพื่อการพัฒนาการศึกษาไทย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เพื่อส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ระดมทรัพยากรในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยจัดทำในช่วงปี พ.ศ. 2551-2552 จำนวน 25 ศูนย์ ใน 17 จังหวัด การดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประกอบด้วยผู้รับผิดชอบโครงการ ที่ปรึกษาโครงการ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยผู้รับผิดชอบโครงการและที่ปรึกษาโครงการนั้นมักเป็นบุคลากรจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ ส่วนบุคลากรที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ได้แก่ สมาชิกในชุมชน ในการเลือกสมาชิกเพื่อเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมนั้นมีเกณฑ์พิจารณา 4 ประการ คือ เป็นผู้ที่มีความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรม เป็นผู้ที่มีเวลาให้กับกิจกรรมที่จะร่วมทำ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถหรือมีความ

เข้าใจในเรื่องที่ทำอยู่บ้างแล้ว และ เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552 : 1-7)

อาคารสถานที่ดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอาจพิจารณาใช้พื้นที่ตามความเหมาะสม เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของเทศบาลตำบลเขาหินใช้อาคารขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็น การจัดสรรพื้นที่จากหน่วยงานภาครัฐ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขององค์การบริหารตำบลวังน้ำลาด จัดตั้งในโรงเรียนบ้านร่อยหรอ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของเทศบาลเลาขวัญ จัดตั้งบนที่ดินของสมาชิกชุมชนซึ่งอนุญาตให้ใช้พื้นที่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเจริญภาพของเทศบาลเมืองท่าข้าม จัดตั้งที่บ้านของแกนนำ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลบางคู จัดตั้งที่บ้านของแกนนำจักสาน เป็นต้น หลักเกณฑ์ในการเลือกสถานที่ในการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนนั้นพิจารณาจากทำเลที่ตั้ง กล่าวคือ มีความสะดวกในการคมนาคม และมีความยืดหยุ่นต่อการขยายตัวหรือการปรับใช้พื้นที่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552 : 8-13)

การเลือกกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแต่ละศูนย์นั้นขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละชุมชน โดยพิจารณาสิ่งที่เป็นจุดแข็ง ภูมิปัญญา หรือวัฒนธรรมที่ต้องการให้คงอยู่ชุมชน โดยส่วนใหญ่ มักเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตหรือการประกอบอาชีพของชุมชน เช่น กิจกรรมการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเทศบาลตำบลเลาขวัญ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่ การทำแก๊สชีวภาพ การเลี้ยงปลา การทำปุ๋ยและสารชีวภาพ กิจกรรมการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขององค์การบริหารตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่ การทำน้ำตาลมะพร้าวปลอดสาร การทำน้ำดื่มชุมชน เป็นต้น กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้เลือกสรรโดยความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ในชุมชน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552 : 14-19)

4. ปัจจัยที่สนับสนุนให้การดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชนประสบความสำเร็จ

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในกลุ่มประเทศเอเชียและแปซิฟิกพบว่า มีปัจจัยหลายประการที่สนับสนุนให้การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนประสบความสำเร็จ ได้แก่ การบริหารจัดการ บุคลากร โครงการและ กิจกรรม ผู้นำชุมชน คนในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่มีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม มีการแต่งตั้งกรรมการ คณะที่ปรึกษา มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับ คณะกรรมการมีความมุ่งมั่นในการทำงาน (ธนพร คล้ายกัน, 2552: 10) มีการดำเนินงานและการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนมีความยั่งยืน (UNESCO, 2011 : 18)

ปัจจัยด้านบุคลากร ได้แก่ การมีผู้จัดการหรือครูศูนย์เรียนรู้ที่มีความสามารถ ทำหน้าที่ดูแล ขับเคลื่อนโครงการต่างๆ เช่น โครงการเพื่อการอ่านออกเขียนได้ ชุมชนที่ด้อยโอกาสมักมีข้อจำกัดในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวก หรือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ช่วยในการดำเนินโครงการ หากมีครูศูนย์เรียนรู้ที่มีความสามารถแล้ว อุปสรรคต่างๆ เหล่านี้ก็จะลดลง นอกจากนี้ ครูศูนย์เรียนรู้อย่างเป็นคนที่คอยกระตุ้นให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง (Zolfaghari, 2009 : 106)

ปัจจัยด้านโครงการและกิจกรรม ได้แก่ โครงการและกิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบตายตัว ขึ้นอยู่กับบริบทของหมู่บ้านและชุมชน โครงการที่เกิดจากความสนใจ และเกิดจากสิ่งที่เป็นปัญหาของคนในท้องถิ่น เช่น การไม่รู้หนังสือ การพัฒนาทักษะต่างๆ ที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาชุมชน ให้สามารถปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยเฉพาะชุมชนที่ด้อยโอกาสในสังคม (UNESCO, 2001 : 56) โครงการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปากท้องและความเป็นอยู่ของชุมชน เช่น เรื่องเศรษฐกิจ สถานะความเป็นอยู่ สิ่งอำนวยความสะดวก การประกอบอาชีพ ทักษะอาชีพ ทักษะการเรียนรู้ การต่อยอดสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อพัฒนาและยกระดับฐานะความเป็นอยู่ (UNESCO, 2001: 57) โครงการและกิจกรรมที่จัดจะต้องตอบสนองความต้องการและความสนใจของคนทุกช่วงวัย เช่น กลุ่มเด็ก วัยทำงาน แม่บ้าน หรือผู้สูงอายุ เป็นต้น (UNESCO, 2001: 55-58) นอกจากนี้ กิจกรรมควรมีความหลากหลาย รวมทั้งด้านความบันเทิงและด้านวัฒนธรรม โดยบูรณาการกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม เข้ากับวิถีชีวิตของชุมชน ศูนย์เรียนรู้ชุมชนจึงเป็นศูนย์กลางการพบปะสนทนา และเป็นที่ทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน (UNESCO, 2001 : 56-57)

ปัจจัยด้านผู้นำชุมชนหรือผู้นำในท้องถิ่น ได้แก่ การมีผู้นำที่มีศักยภาพ เนื่องจากผู้นำชุมชนถือเป็นกระบอกเสียงสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจที่ถูกต้อง

ระหว่างศูนย์และคนในชุมชน รวมทั้งช่วยสื่อสารความต้องการของคนในชุมชน ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการระดมทุนและสิ่งของต่างๆ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ นอกจากนี้ ทักษะของผู้นำที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงก็นับเป็นสิ่งสำคัญ หากผู้นำมีทัศนคติที่ดี การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนก็จะสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีในชุมชน ผู้นำที่ดีสามารถชักจูงคนในชุมชนให้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำด้วยความเต็มใจเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชน (UNESCO, 2011 : 105)

ปัจจัยด้านคนในชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ ในการทำงานทุกขั้นตอนตั้งแต่การเลือกโครงการ การวางแผน การดำเนินงาน ตลอดจนการประเมินผลและการปรับกระบวนการทำงาน สิ่งเหล่านี้จะทำให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักในบทบาทและหน้าที่ที่จะช่วยเหลือในกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งเกิดทัศนคติที่ดีต่อศูนย์ (UNESCO, 2001: 55; UNESCO, 2011 : 106; ธนพร คล้ายก้น, 2552 : 10) นอกจากการมีส่วนร่วมแล้ว ความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของ ถือเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ชุมชนให้ความร่วมมือ บริจาคสิ่งของ และให้การสนับสนุน เพราะคนในชุมชนจะเกิดความรู้สึกผูกพัน หากมีความตระหนักว่าศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นของตน และเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยปรับปรุงคุณภาพชีวิต (UNESCO, 2003 : 16)

ปัจจัยสุดท้าย ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนมักได้รับความร่วมมือในการดำเนินงานจากหลายภาคส่วน เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานปกครอง สำนักงานเกษตร สำนักงาน กศน. สำนักงานปศุสัตว์ สาธารณสุข องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กองทุนสงเคราะห์ชนวัย เป็นต้น ทั้งนี้ รวมถึงการเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกันเป็นทีม และมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน (ธนพร คล้ายก้น, 2552 : 10; UNESCO, 2001: 57)

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. **คู่มือ...ศูนย์เรียนรู้ชุมชน**. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน, 2551.
- กรมการพัฒนาชุมชน. **แนวทางการดำเนินงานโครงการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน**.
[ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา : <http://www.chumchon.cdd.go.th/web57/book/20150106id18doc.doc>. (15 ธันวาคม 2558)
- กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. **มาตรฐานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน**. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, [ม.ป.ป.].
- ธนพร คล้ายกัน. **การถอดบทเรียนองค์ความรู้บ้านดินเปิด หมู่ 2 ตำบลลำภี อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา**. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน, 2552.
- ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์การเรียนรู้ชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๒. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๖/ตอนพิเศษ ๑๐๒ ง/หน้า ๗/๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๒.
- สุรเดช วรรณศิริ. **ศูนย์เรียนรู้ชุมชนตัวอย่างจังหวัดฉะเชิงเทรา**. [ออนไลน์]. 2554.
แหล่งที่มา : <http://teeneechachoengsao.blogspot.com/2011/08/blog-post.html>. (24 ธันวาคม 2558)
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11**. [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา : <http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p11/plan11.pdf>. (15 มกราคม 2558)
- สำนักส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. **คู่มือการปฏิบัติงาน ครู กศน. ตำบล**. กรุงเทพฯ : สำนักฯ, 2553.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **คู่มือการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานฯ, 2552.
- UNESCO. **APPEAL training materials for continuing education personnel (ATLP-CE) Vol. VIII: A manual for the development of learning centres..** Bangkok : Principal Regional Office for Asia and the Pacific, UNESCO, 1995.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- UNESCO. CLC Regional Activity Report(1999-2000). Bangkok : Asia-Pacific Programme of Education for All, UNESCO, 2001.
- UNESCO. CLC management handbook. Bangkok: Asia Pacific Programme of Education for All(APPEAL), UNESCO, 2003.
- UNESCO. Sustainability of Community Learning Centres: Community Ownership and Support. Bangkok : UNESCO, 2011.
- Zolfaghari, Akbar, Sabran, Mohammad S., and Zolfagahari, Azam. "The factors contributing to the success of community learning centers program in rural community literacy development in the Islamic Republic of Iran: Case studies of two rural communities." *Asian Culture and History*, 1, 2 (July 2009) : 103-107.

คำแนะนำในการจัดเตรียมต้นฉบับวารสารรังสิตสารสนเทศ

วารสารรังสิตสารสนเทศ ขอเชิญผู้สนใจส่งบทความวิชาการ บทความวิจัยทางด้าน
บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และสาขาวิชาอื่นที่
เกี่ยวข้องตีพิมพ์และเผยแพร่ในวารสารรังสิตสารสนเทศ

เพื่อให้วารสารได้มาตรฐาน ผู้ประสงค์จะส่งต้นฉบับจะตีพิมพ์ ควรจัดเตรียมต้นฉบับ
ตามคำแนะนำ

ประเภทของบทความ

1. **บทความวิชาการ** เป็นบทความวิชาการทางด้านบรรณารักษศาสตร์และ
สารสนเทศศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง
2. **รายงานการวิจัย** เป็นรายงานผลการศึกษาวิจัยทางด้านบรรณารักษศาสตร์
และสารสนเทศศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง
3. **บทความพิเศษ** เป็นบทความที่เกี่ยวกับประสบการณ์ ทัศนคติ บทวิจารณ์
หรือ บทสัมภาษณ์ทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
เทคโนโลยีสารสนเทศ และสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง

เงื่อนไขในการพิมพ์

1. บทความหรือรายงานการวิจัยที่ส่งต้องไม่เคยพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่น
มาก่อน หรือไม่อยู่ในระหว่างที่ส่งไปพิมพ์ในวารสารอื่น
2. กองบรรณาธิการสงวนสิทธิ์ในการคัดเลือกและตอบรับการตีพิมพ์สำหรับ
บทความ หรือรายงานการวิจัยที่ส่ง และความรับผิดชอบใดๆ เกี่ยวกับเนื้อหา
และความคิดเห็นในบทความหรือรายงานการวิจัยเป็นของผู้เขียนเท่านั้น
3. ต้นฉบับที่จัดส่งจะได้รับการตรวจทานโดยผู้ทรงคุณวุฒิในด้านนั้นๆ (Peer
Review) ก่อนที่จะพิมพ์

รูปแบบของการเขียนและการเตรียมต้นฉบับ

1. บทความ

ชื่อเรื่องพิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง และชื่อผู้เขียนอยู่ใต้ชื่อเรื่องเยื้องไปทางขวามือ ส่วนสถาบันหรือสถานที่ทำงานของผู้เขียน พิมพ์ไว้เป็นเชิงอรรถในหน้าแรก ต้องพิมพ์ต้นฉบับด้วยโปรแกรม Microsoft Word ส่งพร้อมแผ่นซีดี

2. รายงานการวิจัย

รูปแบบการเขียนรายงานการวิจัยเหมือนกับการเขียนบทความ โดยมีการเรียงลำดับเรื่อง ดังนี้

- 2.1 บทคัดย่อภาษาไทย และภาษาอังกฤษ
- 2.2 คำสำคัญ หรือคำหลัก ระบุคำสำคัญทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใส่ไว้ท้ายบทคัดย่อของแต่ละภาษา
- 2.3 ความเป็นมาหรือความสำคัญของปัญหา และวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 2.4 สมมติฐานของการวิจัย (ถ้ามี)
- 2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย (ถ้ามี)
- 2.6 วิธีดำเนินการวิจัยในเรื่องเครื่องมือ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
- 2.7 สรุปผลการวิจัย และการวิเคราะห์ผลการวิจัย
- 2.8 การอภิปรายผลการวิจัย
- 2.9 ข้อเสนอแนะ
- 2.10 เอกสารอ้างอิง

การเขียนเอกสารอ้างอิง

1. การอ้างอิงเอกสารในเรื่อง

ชื่อ-นามสกุล ผู้แต่งสำหรับภาษาไทย หรือนามสกุลสำหรับภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ปีที่พิมพ์ของเอกสาร : เลขหน้าหนังสือที่ถูกอ้างอิงในเนื้อความ โดยมีไว้ในวงเล็บแทรกอยู่กับเนื้อหาใส่ไว้ท้ายข้อความนั้น

ตัวอย่าง

(กิตติ ภัคดีวัฒนกุล, 2545 :79)

(Ziemer, Peterson and Borth, 2003 : 117)

2. การอ้างอิงท้ายบทความหรือรายงานการวิจัย

ให้เรียงลำดับเอกสารภาษาไทยก่อนภาษาอังกฤษ โดยมีรูปแบบการเขียนดังนี้

2.1 หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. **ชื่อหนังสือ**. ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์, ปีที่พิมพ์.

ตัวอย่าง

กิตติ ภัคดีวัฒนกุล และจำลอง คุรุตสาหะ. **คัมภีร์ระบบฐานข้อมูล**. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2545.

Ziemer, Rodger E., Peterson, Roger L. and Borth, David. **Spectrum communications**. 4th ed. New York : Prentice-Hall, 2003.

2.2 วารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ. “ชื่อบทความ,” **ชื่อวารสาร**. ปีที่, ฉบับที่ (เดือน ปี) : เลขหน้า.

ตัวอย่าง

วรินทร์ เมฆประดิษฐ์สิน. “ถอดรหัส CPU สายพันธุ์ใหม่,” **ไมโครคอมพิวเตอร์**. 23, 234 (มกราคม 2548) : 72-81.

Savolainen, Reijo. “Time as a context of information seeking,” **Library & Information Science Research**. 28, 1 (Spring 2006) : 110-127.

2.3 หนังสือพิมพ์

ชื่อผู้เขียน. “ข้อบทความ/ข่าว,” ชื่อหนังสือพิมพ์. (วัน เดือน ปี) : เลขหน้า.

ตัวอย่าง

คึกฤทธิ์ ปราโมช. “ชอยสวนพลู,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. (19 สิงหาคม 2538) : 12-13.

“Bright future seen for computer industry,” Bangkok Post. (25 June 2001) : 5.

2.4 หนังสือแปล

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อหนังสือ. แปลโดย. ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์, ปีที่พิมพ์.

ตัวอย่าง

แกลล่า, เพรสเตอร์. อินเทอร์เน็ตทำงานอย่างไร. แปลโดย ภาสกร ไหลสกุล. พิมพ์ครั้งที่

5. กรุงเทพฯ : โปรวิชั่น, 2545.

2.5 วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้เขียนวิทยานิพนธ์. ชื่อวิทยานิพนธ์. ระดับปริญญา สาขาวิชา คณะ มหาวิทยาลัย, ปีที่พิมพ์

ตัวอย่าง

วีระ อำนวยพร. อิทธิพลของเก้าอี้ที่มีต่อคุณสมบัติทางกลของอิฐ. วิทยานิพนธ์

วิศวกรรมศาสตร-มหาบัณฑิต สาขาวิศวกรรมโยธา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย

รังสิต, 2545.

2.6 สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อเรื่อง. [ประเภทของสื่อ]. ปีที่พิมพ์. Available หรือแหล่งที่มา : ชื่อ

แหล่งที่มา. (วัน เดือน ปี ที่สืบค้น)

ตัวอย่าง

อเนก มากอนันต์. เมื่อพม้าย้ายเมืองสะเดาะเคราะห์. [ออนไลน์]. 2549. แหล่งที่มา :

<http://www2.manager.co.th/Mwebboard/list>

Comment.aspx?QNumber=189053& Mbrowse=13. (17 มิถุนายน 2549)

2.7 วารสารอิเล็กทรอนิกส์

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อเรื่อง. **ชื่อวารสาร**. [ประเภทของสื่อ]. ปีที่, ฉบับที่ (เดือน ปี) : เลขหน้า.

Available หรือแหล่งที่มา : ชื่อแหล่งที่มา. (วัน เดือน ปี ที่สืบค้น)

ตัวอย่าง

Rosziowski, Michael Jr. Baky, John S. and Jones, David B. Soe which score on the LibQual+TM tell me if library users are satisfied?. **Library & Information Science Research**. [serial online]. 27, 4 (Autumn 2005) : 424-439.
Available : <http://www.sciencedirect.com/science>. (1 August 2006)